# Entä jos välittäisimme?

Keskinäinen apu yhteisön toimintalogiikkana ja yhteisöllinen senioriasuminen arjen vaihtoehtoisena organisoitumisena

Johtaminen
Pro gradu -tutkielma
Jesse Häyhä
9.11.2026
Lapin yliopisto

Lapin yliopisto
Tiedekunta: Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Työn nimi: Entä jos välittäisimme?
Tekijä: Jesse Häyhä
Koulutusohjelma: Johtaminen
Ohjaaja: professori Anu Valtonen
Työn laji: Pro gradu -tutkielma
Sivumäärä 84 sivua
Vuosi: 2026

**Tiivistelmä:**

Vaihtoehtoisen organisoitumisen tutkimuksessa on kyseenalaistettu ja tarkasteltu markkinaehtoisia, yksilökeskeisiä ja hierarkkisia tapoja organisoida yhteistä toimintaa sekä pyritty hahmottamaan niille vaihtoehtoisia muotoja organisoitua. Samaan aikaan yksilökeskeinen yhteiskunta korostaa kilpailun, yksilön vastuun, menestymisen ja itsenäisen pärjäämisen ihanteita. Näiden yhteiskunnallisten- ja tutkimuskeskustelujen väliin jää tila, johon sijoittuu kysymys siitä, millä tavoin keskinäinen apu, hoiva ja yhteisöllisyys saattavat muodostaa vaihtoehdon organisoida yhteistä elämää. Tämä pro gradu -tutkielma kiinnittyy vaihtoehtoisen organisoitumisen tutkimuskeskusteluun sekä kriittiseen johtamis- ja organisaatiotutkimukseen kysymällä, miten keskinäinen apu ja yhteisöllisyys rakentuvat ja toisaalta merkityksellistyvät yhteisöllisen asumisen arjessa markkinaehtoisen ja yksilökeskeisen yhteiskunnan viitekehyksessä. Tutkielman teoreettinen viitekehys nojaa erityisesti Pjotr Kropotkinin keskinäisen avun teoriaan sekä Liisa Keltikangas-Järvisen *Itsekkyyden aika* -teoksessa esitettyihin näkemyksiin. Muita oleellisia käsitteitä tutkielman teoreettiselle viitekehykselle ovat muun muassa vastavuoroisuus, kuuluminen, hoiva ja vaihtoehtoinen organisoituminen. Tutkimuksen empiirinen aineisto on kerätty haastattelemalla Helsingin Arabianrannassa sijaitsevan yhteisöllisen senioritalon Loppukirin asukkaita. Etnografisesti virittynyt laadullinen tutkimusaineisto koostuu neljästä puolistrukturoidusta yksilöhaastattelusta sekä seitsemän asukkaan yhteisestä ryhmähaastattelusta. Haastattelujen lisäksi tutkimusaineistoa täydentää reflektiiviset muistiinpanot sekä kenttähavainnot. Tutkimuksen aineisto on analysoitu teema-analyysin keinoja hyödyntäen.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, miten yhteisöllisyys syntyy ja sitä ylläpidetään toistuvissa arjen rytmeissä, jaetuissa tiloissa, yhteisissä käytännöissä sekä arjen kohtaamisissa. Keskinäisen avun konsepti hahmottuu yhteisön jaettuna toimintalogiikkana, jossa vastuun kantaminen, auttaminen ja

hoiva muodostavat perustan yhteisen arjen, kuulumisen ja turvallisuuden kokemusten vaalimiselle. Samanaikaisesti yhteisöllinen elämä ei ole vailla ristiriitoja. Yhteisölliseen elämään liittyy jännitteitä, jotka koskevat yhteisön rajoja, vallankäyttöä, osallistumisen odotuksia sekä yhteistä päätöksentekoa. Yhteisöllisyys ei siten näyttäydy ongelmattomana tavoitetilana, vaan pikemminkin se ilmentää itseään jatkuvana yhteensovittamista ja ylläpitämistä vaativana elämänmuotona. Tutkielman keskeinen tieteellinen anti osoittaa, miten yhteisöllinen senioriasuminen voidaan hahmottaa arjen vaihtoehtoisena organisoitumisena, jossa keskinäisriippuvuus, yksilöllisyys, sosiaaliset suhteet, hoiva ja vastavuoroisuus luovat yhteisen toiminnan perustan. Yhteiskunnallisesti tutkimus haastaa yhtäältä yltiöyksilökeskeistä maailmankuvaa ja toisaalta yhteisöllisyyden ja yksilöllisyyden vastakkainasettelua. Tutkimuksen tapausesimerkki Loppukiristä havainnollistaa, miten osallistuminen ja kuuluminen voivat vahvistaa yksilön hyvinvointia, kokemusta turvallisuudesta ja toimijuutta samalla, kun yksilöiden oma toiminta kannattelee yhteisöä ja yhteisöllisyyttä. Yhteisöllisyys ja yksilöllisyys ovat kuin saman kolikon kaksi puolta. Parhaimmillaan ne täydentävät ja toisiaan.

**Avainsanat**: Yhteisöllisyys, keskinäinen apu, vaihtoehtoinen organisoituminen, kuuluminen, yhteisöllinen asuminen

# Sisällys

1. Johdanto ..... 5
2. Teoreettinen viitekehys ..... 9
2.1 Yksilökeskeinen yhteiskunta ja yhteisöllisyyden kato ..... 9
2.2 Keskinäinen apu vastavoimana menestyksen ja kilpailun eetokselle ..... 13
2.3 Hoiva, turvallisuus ja vastavuoroisuus ..... 16
2.4 Kuuluminen, yhteisöllinen asuminen ja yhteisön organisoituminen ..... 19
3. Tutkimusasetelma ja menetelmät ..... 23
3.1 Laadullinen ja etnografisesti virittynyt tutkimusote ..... 23
3.2 Tutkimuskohde: Loppukiri ..... 24
3.3 Aineisto ja aineistonkeruu ..... 24
3.4 Teema-analyysi analyysimenetelmänä ..... 27
3.5 Tutkijapositio, refleksiivisyys ja tutkimusetiikka ..... 28
3.6 Tekoälyn käyttö tutkielmassa ..... 30
4. Aineiston analyysi ja tulokset ..... 31
4.1 Yhteisöllisyys ..... 31
4.1.1 Yhteisöllisyys arjen kohtaamisina ..... 33
4.1.2 Yhteisöllisyys arjen rytmeinä ..... 35
4.1.3 Tilat yhteisöllisyyden mahdollistajina ..... 39
4.2 Avunanto ja hoiva ..... 42
4.2.1 Arjen apu ..... 44
4.2.2 Emotionaalinen huolenpito ..... 48
4.2.3 Vastavuoroisuus ja yhteinen vastuu ..... 51
4.3 Ristiriidat - Yhteisöllisyyden haastajat ..... 54
4.3.1 Yhteisöllisyyden rajat ..... 56
4.3.2 Johtajaton yhteisö ..... 58
5. Pohdinta ja johtopäätökset ..... 62
5.1 Tutkimuksen keskeiset tulokset ja vastaus tutkimuskysymyksiin ..... 62
5.2 Tutkimuksen tieteellinen anti: yhteisöllinen asuminen organisoitumisen vaihtoehtona ..... 65
5.3 Tutkimuksen yhteiskunnallinen ulottuvuus: Yhteisöllisyyden positiivinen kehä ..... 67
5.4 Tutkimuksen luotettavuus, rajaukset ja jatkotutkimus ..... 71
5.5 Lopuksi ..... 74
6. Lähdeluettelo ..... 76

# 1. Johdanto

Länsimainen kapitalistinen yhteiskuntamme on jo pitkään pohjautunut itsenäisyyden ja yksilön vapauden ihanteiden ympärille. Juuret tässä ajattelussa ulottuvat aina valistukseen ja liberalismin syntyyn saakka, jolloin yhteiskunnan kulmakivinä nähtiin itseilmaisu ja yksilön oikeudet. Kuitenkin viime vuosikymmenten aikana, olemme saaneet todistaa yksilökeskeisyyden varjopuolia. Yksilöllisyyden korostaminen on mennyt yhteiskunnassa niin pitkälle, että vastavuoroisuus, yhteisöllisyys ja yhteinen hyvä ovat jääneet taka-alalle. Bauman (2001a, 2001b) on tulkinnut kehitystä siten, että yksilöllisyyden korostuminen on haurastuttanut yhteisöllisiä siteitä nostaen esiin kysymyksiä kuulumisesta, turvallisuudesta sekä yhteisestä vastuusta.

Liiallinen yksilökeskeisyys on saanut ja saa aikaiseksi selkeitä ja konkreettisia vaikutuksia ihmisten hyvinvointiin, minäkuvaan sekä yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Keväällä 2025 Spotifyssa julkaistiin *Väkevä elämä - Viisaampi mieli, vahvempi keho* –sarjan podcast-jakso, jossa oli haastateltavana psykologian emeritaprofessori Liisa Keltikangas-Järvinen. Podcast-jaksossa Keltikangas-Järvinen kuvaa todella yhteiskuntamme nykytilaa yksilökeskeisyyden näkökulmasta: "*Me olemme menneet yksilöllisyydessä jo niin pitkälle, että se alkaa tuottamaan ongelmia*" (Jaakkola, 2025, 40:30). Keltikangas-Järvinen tuo esiin sen, miten jälkiteollinen yhteiskunta on pikkuhiljaa rapauttanut yhteisöjä ja nostanut kilpailun yhteiskunnan toimintaperiaatteeksi, jossa "*yksittäiset menestyjät*" ovat nousseet esiin yhteisen tuen ja yhteenkuuluvuuden kustannuksella.

Vastuu niin onnistumisista kuin epäonnistumisista tässä suorituskeskeisessä ja kilpailullisessa ympäristössä on yhä vahvemmin yksilöiden omilla harteilla. Kun menestystä lähdetään mittaamaan tehokkuudella, näkyvyydellä ja ansioilla, jäävät usein sivuun esimerkiksi yhteiskunnalliset rakenteet, sosiaalinen konteksti ja lähtökohdat. Tämä luo hyvin vääristyneen oravanpyörän, jossa pyrkimyksenä on olla kaiken aikaa enemmän, saavuttaa enemmän ja pyrkiä erottumaan muista mahdollisimman paljon. Paradoksaalisesti yksilöön kohdistuvat vaatimukset saattavat kuitenkin kasvaa samalla, kun hänen mahdollisuutensa hallita omaa elämänkulkuaan näyttävät yhä kapenevan (Sennett, 1998).

Ihmiskuva ei ole kehittynyt kilpailukeskeisyyden ympärille tyhjästä. Kehitystä tähän voidaan jäljittää aina Darwinin evoluutioteoriaan saakka (Darwin, 1859) sekä siitä kummunneeseen sosiaalidarwinismiin, jota alettiin soveltamaan laajemmin yhteiskunnalliseen ja taloustieteelliseen ajatteluun 1800–1900 –lukujen taitteessa. Kun Darwinin evoluutioteoriaa alettiin tulkita sosiaalidarwinismin läpi, kääntyi yhteiskunnallinen ajatus kohti "vahvimman oikeutta". Tällä pyrittiin oikeuttamaan ja selittämään mm. kapitalistista järjestelmää, kolonialismia sekä eriarvoisuutta

(Hawkins, 1997). Mutta kuten usein monille ajattelusuunnille, myös sosiaalidarwinismi sai vastapainokseen haastajan. Pjotr Kropotkin, jota voisi tituleerata keskinäisen avun teorian kantaisäksi, halusi siirtää huomiota lajien selviytymiskeskustelussa jatkuvasta kilpailusta ja vahvimman oikeudesta kohti vastavuoroisuutta, keskinäisriippuvaista avunantoa sekä yhteistyötä (Kropotkin, 1902).

Tässä pro gradu työssä lähestyn Kropotkinin ajattelua ensi sijassa organisaatiotutkimuksellisena, eettisenä sekä yhteiskuntatieteellisenä välineenä. On hyvä tunnistaa, että historiallisesti Kropotkinin ajattelulla on juurensa anarkistisessa perinteessä, jossa keskinäisen avun käsitettä on hyödynnetty yhteiskuntakriittisessä diskurssissa sekä itseorganisoitumiseen liittyvänä käsitteenä (Swann, 2023). Tämän tutkielman ei ole tarkoitus ottaa kantaa poliittisesti Kropotkinin ajatuksiin eikä myöskään lähestyä evoluutioteoriaa tämän enempää biologian näkökulmasta. Tässä työssä Kropotkinin merkitys kiinnittyy ja rajoittuu keskinäisen avun käsitteeseen. Tämä käsite tarjoaa välineen, jonka turvin kykenen tarkastelemaan tutkielmani keskeisiä käsitteitä ja teemoja: Kuulumista, hoivaa, vastavuoroisuutta, itse organisoitumista sekä yhteisöllisyyttä.

Lähtölaukauksena tutkielmalleni toimii kriittinen kiinnostus siihen, mitä markkinaehtoinen ja yksilökeskeinen moderni aika tekee ihmisten välisille suhteille, kokemukselle kuulumisesta sekä yhteisöille. Tällä en kuitenkaan tarkoita sitä, että olisin automaattisesti asettamassa yhteisöllisyyttä ja yksilöllisyyttä toisiaan vasten. Tutkielman keskeinen oletus on pikemminkin päinvastainen; Yhteisöllisyys ja yksilöllisyys voivat ihannetilanteessa toteutua samanaikaisesti ruokkien toistensa parhaita puolia.

Tutkielman tutkimus kiinnittyy kriittiseen johtamis- ja organisaatiotutkimukseen sekä eritoten vaihtoehtoisen organisoitumisen tutkimuskeskusteluun. Kyseisissä keskusteluissa on tarkasteltu esimerkiksi sitä, miten valloillaan olevia yksilökeskeisiä, markkinaehtoisia ja hierarkkisia organisoitumisen malleja kyetään haastamaan sekä millä tavoin vastuuta, yhteistä toimintaa ja sosiaalisia suhteita voidaan järjestää toisin (Parker ym., 2014; Vijay ym., 2026; Zanoni ym., 2017). Aiemmat tutkimukset vaihtoehtoisesta organisoitumisesta ovat tarkastelleet muun muassa yhteiskunnallisia liikkeitä, vaihtoehtoisia organisaatioita sekä vaihtoehtoisten talouksien käytäntöjä, kuten esimerkiksi prefiguratiivista organisoitumista, aikapankkeja sekä solidaarisia vaihtoverkostoja (Laamanen ym., 2020; Reedy ym., 2016; Schiller-Merkens, 2024). Näin ollen tutkielman näkökulmasta juuri yhteisöllinen ikääntyvien ihmisten yhteisöllinen asuminen tarjoaa edellytykset tarkastella vaihtoehtoista organisoitumista arjen eri tasoilla.

Empiirisen tutkimuskohteen valinnassa päädyin yhteisöllisen asumisen tutkimiseen, sillä koin sen voivan tarjota hedelmällisen ympäristön tutkimuskysymysten tarkasteluun. Yhteisöllisen asumisen arjessa kyetään tarkastelemaan sitä, miten yhteisöllisyys syntyy, muotoutuu ja miten sitä pyritään ylläpitämään, mutta toisaalta myös sitä, mitkä tekijät yhteisöllisyyttä haastavat ja mahdollisesti nakertavat.

Empiirisesti tutkielman aineisto sijoittuu Loppukiri-nimisen yhteisöllisen senioritalon arkeen. Loppukiri tarjoaa tutkimukseni tapausesimerkin, jonka turvin tarkastelen yhteisöllisen asumisen tematiikkaa laajempana kysymyksenä. Vaikka tutkimuskysymys kiinnittyy ja haastaa yhteiskunnallisesti laajempaa ilmiötä, rajautuu tutkimuksen aineisto kuitenkin ikääntyvien ihmisten yhteisölliseen asumiseen suomalaisen hyvinvointivaltion kontekstissa.

Tutkimuksen pääkysymys onkin:

Miten yhteisöllisyys ja keskinäinen apu rakentuvat ja merkityksellistyvät yhteisöllisen asumisen arjessa yksilökeskeisen ja markkinaehtoisen yhteiskunnan kontekstissa?

Tutkielmassani tulen viittaamaan paljon käsitteeseen kuuluminen (belonging). Tutkielman valossa ymmärrän käsitteen yksilön kokemuksena siitä, että hänellä on merkityksellinen suhde jaettuun arkeen, hänellä on oma paikka ja rooli yhteisössä sekä suhteessa yhteisön toisiin ihmisiin. Kuulumisen tunnetta on mahdollista tarkastella niin henkilökohtaisena kokemuksena läheisyydestä, osallisuudesta ja paikasta kuin myös poliittisesti ja sosiaalisesti rajattuna ilmiönä, jossa esiin tulevat myös yhteisön rajat ja ulossulkemisen mahdollisuudet sekä sitä myöten yhteisön "jäsenyyden ehdot" (Antonsich, 2010; Yuval-Davis, 2006). Taustoitan kuulumisen käsitettä laajemmin tutkielman teoreettisessa viitekehyksessä.

Pääkysymystä tarkentavat seuraavat apukysymykset:

Miten kuulumisen kokemus rakentuu yhteisöllisen asumisen arjen kohtaamisissa, rytmeissä ja tiloissa?

Miten hoiva, turvallisuus ja vastavuoroinen avunanto ilmenevät yhteisöllisen asumisen arjen käytännöissä?

Millaisia rajoja, ristiriitoja ja organisoitumisen jännitteitä yhteisölliseen asumiseen liittyy?

Turvaudun tutkimuksen analyysissä laadulliseen sekä etnografisesti virittyneeseen

tutkimusotteeseen, jonka turvin minun on mahdollista pyrkiä tarkastelemaan yhteisöllisen asumisen arjen käytäntöjä, merkityksiä sekä vuorovaikutussuhteita hyvinkin läheltä (Puusa & Juuti, 2020; Hammersley & Atkinson, 2019; Emerson ym., 2011). Itse aineisto rakentuu Loppukirin asukkaille toteutetuista yksilöhaastatteluista, ryhmähaastattelusta sekä omista kenttähavainnoinnistani. Kenttähavainnoilla tarkoitan hetkiä, jotka vietin Loppukirin asukkaiden kanssa, seuraten heidän arkeaan. Tutkimuksen rajallisuus luo tilanteen, jossa tarkoituksena ei olekaan luoda kaiken kattavaa yhteisöllisen asumisen mallia, joka tukee parhaalla tavalla yhteisöllisyyden rakentumista vastustaen markkinaehtoista ajattelua. Tutkimuksen tavoitteena Loppukirin osalta on käyttää tätä ikkunana laajempaan kysymykseen siitä, millaisia mahdollisuuksia, mutta samaan aikaan myös rajoitteita, keskinäisellä avulla, kuulumisella, yhteisöllisyydellä ja hoivalla on yksilökeskeisessä ajassa.

Tutkielman rakenne on seuraava: Johdannon jälkeen luvussa 2 syvennytään tutkielman teoreettiseen viitekehykseen. Luvussa 2 käydään syvemmin läpi mm. Kropotkinin ajattelua, Liisa Keltikangas-Järvisen huomioita sekä laajemmin johtamisen ja yhteiskuntatieteellisen alan keskustelua yhteisöllisyydestä, yhteisöllisestä asumisesta, yhteisön organisoitumisesta sekä muista tutkimuksen kannalta olennaisista käsitteistä. Luvussa 3 esitellään tutkimuksen asetelma, aineiston analyysimenetelmät sekä toki itse aineisto ja aineistonkeruu. Käyn myös läpi omia pohdintojani liittyen tutkijapositiooni sekä tuon esiin tutkimuksen tutkimuseettisiä kysymyksiä. Luku 4 on pyhitetty kattavan kerätyn aineiston analysointiin. Luku 4 jakautuu neljään pääteemaan, jotka jakautuvat edelleen alateemoiksi teema-analyysin pohjalta. Luku 5 kokoaa tutkimuksen keskeiset tulokset ja pyrkii tarjoamaan kriittistä pohdintaa koko tutkielman annista ja merkityksestä. Samalla pyrin arvioimaan joitain jatkotutkimussuuntien mahdollisuuksia sekä tuon esiin tutkimuksen keskeiset rajaukset.

Tämän tutkielman tekemisen ohessa kulkee mukana yksinkertainen kysymys: Miten yksilö kykenee olemaan samanaikaisesti osa jotakin yhteistä sekä oma itsensä. Ajattelen kuitenkin, että yhteisöllinen asuminen voi tehdä näkyväksi jotain hyvin keskeistä ihmiselämästä. Lopulta ihminen tarvitsee toista ihmistä, suhteita ja samaan aikaan kuitenkin omaa tilaa olla yksilö. Ja juuri tätä kuulumisen, keskinäisen avun ja yhteisöllisyyden välistä suhdetta tämä tutkielma pyrkii tarkastelemaan.

# 2. Teoreettinen viitekehys

## 2.1 Yksilökeskeinen yhteiskunta ja yhteisöllisyyden kato

Millaisena yksilö tai ihminen hahmotetaan suhteessa ympäröiviin toisiin ihmisiin? Entä yhteisöihin tai laajemmin, yhteiskunnan eri rakenteisiin? Lähtiessäni kirjoittamaan tätä tutkielmaa, kiinnittyy sen teoreettinen pohja juuri edellä esitettyihin kysymyksiin. Lähtökohtaisesti yksilön itsensä toteuttamista, vapautta sekä mahdollisuuksia valita, päättää ja hallinnoida omaa elämäänsä pidetään yhteiskunnassamme hyvin myönteisinä ja jopa tavoiteltavina ominaisuuksina. Kuitenkaan tutkimukseni tarkoitus ei ole tarkastella yksilöllisyyttä yksinomaan ongelmallisena ilmiönä. Yksilöllisyys muotoutuu laajemmaksi yhteiskunnalliseksi ongelmaksi silloin, kun yksilöllisyyttä aletaan korostaa niin paljon, että se hukuttaa alleen yhteisen vastuun, vastavuoroisuuden sekä ajatuksen kuulumisen kokemuksen vahvistamisesta toinen toisissamme. Näin tapahtuessa voi yksilöllisyys muuttua hyvinvointia ja vapautta lisäävistä periaatteista kohti jonkinlaista kulttuurista pakkoa, jolloin yksilöltä aletaan odottaa tietynlaista onnistumista, menestymistä sekä selviytymistä omin voimin yhä enemmän.

Yksilökeskeisyyden vahvistuminen ja yhteisöllisyyden hupeneminen länsimaisessa yhteiskunnassa voidaan nähdä osana laveampaa muutosta modernissa yhteiskunnassa. Bauman (2001a) tuo esiin, miten modernit yhteiskunnat ovat systemaattisesti purkaneet aiemmin ihmisten elämää jäsentäneitä yhteisöllisiä rakenteita tarjoamatta niiden tilalle pysyviä turvallisuuden ja kuulumisen muotoja. Samalla yksilön valinnanmahdollisuuksien ja mahdollisten elämänsuuntien lisääntyminen merkitsee sitä, että moderni ihminen joutuu kantamaan yhä suuremman vastuun omasta elämänkulustaan itse (Bauman, 2001b). Beck ja Beck-Gernsheim (2002) hahmottavat yksilöllistymisen prosessina, jossa luokka-asemat, sukupuoliroolit, perinteiset yhteisöt ja siten vanhat totutut elämänkulun tietyt mallit kadottavat aiempaa sitovuuttaan. Yksilön vapautuessa vanhan maailman moninaisista sidonnaisuuksista, moninaistuvat hänen oma vapautensa ja mahdollisuutensa. Kuitenkin samalla kun yksilön vapaus kasvaa, lisääntyy myös yksilön vastuu oman elämänsä tarinan rakentamisesta ja suunnan löytämisestä.

Näin ollen siirtymän kohti yksilöllisyyttä voidaan sanoa olevan kaksijakoinen. Yhtäältä yksilöllistymisen lisääntyminen yhteiskunnassa voi tarkoittaa mahdollisuutta yksilölle irtautua ahtaista ennalta määritellyistä muoteista ja siten oikeutta tavoitella elämää, joka parhaiten olisi oman näköistä. Toisaalta yhteiskunnan yksilöllistyminen voi luoda yksinäisyyttä, epävarmuutta sekä jaetun ajatuksen siitä, että myös epäonnistumiset ovat ensi sijassa seurausta yksilön omasta

kyvyttömyydestä. Kun tarkastelemme yksilön onnistumisten ja valintojen kautta yhteiskunnallisia haasteita, fokus saattaa luisua sivuun niistä yhteiskunnan rakenteista, jotka nimenomaisesti joko estävät tai vaihtoehtoisesti mahdollistavat ”paremman elämän” tavoittelun. Tämä tarkoittaa sitä, että yksilöllisyydessä ei ole yksinomaan kyse puhtaasta vapaudesta, vaan kyse on siitä, että yksilöllä lisääntyy velvollisuus kantaa omien valintojensa seuraamukset itsenäisesti.

Tätä muutosta kuvaa Liisa Keltikangas-Järvinen (2026) ihmiskuvan muutoksena. Nykyisessä kulttuurissamme on hänen mukaansa tapahtunut selkeä siirtymä siitä ihanteesta, joka korostaa yhteisön jäsenyyttä, kohti itseään toteuttavan, vahvan sekä määrätietoisen yksilön ihannetta. Keltikangas-Järvinen toteaa tämän näkyvän myös kasvatuksessa ja itse asiassa kulkevan sen kanssa rintarinnan. Kyse on siitä, millaiseksi yksilöiksi lasten odotetaan kasvavan. Mikäli kasvatuksellisella kulttuurilla ja opeilla tavoitellaan itseilmaisun, oman tahdon sekä yksilöllisyyden vahvistamista sen sijaan, että keskiössä olisi yhteisön jäseneksi kasvaminen, muuttaa tämä näin ollen käsitystä myös ihanneihmisestä. Nykykulttuurissamme yksilöitä rohkaistaan pitämään kiinni omista rajoistaan, tavoittelemaan henkilökohtaista kasvua ja omaa hyvinvointia sekä tunnistamaan omia tarpeitaan. Ja kuten Keltikangas-Järvinenkin (2026) toteaa, itsessään nämä tavoitteet eivät ole pahoja tai kielteisiä. Kyse on siitä, mikäli näiden tavoitteiden varjoon jää tyystin käsitys yhteisestä vastuusta, sosiaalisesta sopeutumisesta sekä toisten ihmisten huomioon ottamisesta.

Yhteiskunnan yhteisesti käsitetty ja hyväksytty kulttuuri ohjaa yksilöä niiltä osin, millaista toimintaa arvostetaan, millaisesta toiminnasta moititaan ja mitä yksilön odotetaan ylipäänsä tavoittelevan. Keltikangas-Järvisen (2026) ajattelussa oleellista on huomio siitä, miten kulttuuri tuottaa tietyt reunaehdot ja odotukset sille, mitä ihmisiltä odotetaan ja millaisia heidän tulisi olla. Tämä on tärkeä lähtökohta käsillä olevan tutkielman kannalta.

Yhteiskunnallista muutosta yhteisöllisyydestä kohti yksilökeskeisyyttä voidaan tarkastella myös markkinaehtoisen yhteiskunnan näkökulmasta. Tutkijat, jotka ovat tutkineet yhteiskuntakehitystä uusliberalistisesta näkökulmasta käsin havainnoivat, miten markkinatalouden perusperiaatteet ja logiikka ovat vallanneet jalansijaa yhä laajemmilta ihmisten eri elämän osa-alueilta. Esimerkiksi Harvey (2005) kertoo, miten uusliberalismille on tyypillistä yksityistämisen, yksilön vastuun, markkinoiden sekä kilpailun eetoksen korostaminen. Sitten taas Brown (2015) huomauttaa, miten uusliberalismi ohjaa yksilöitä kohti oman elämänsä toimitusjohtajuutta, tarkoittaen sitä, että jokainen elää ja ”johtaa” elämäänsä kuin se olisi yritys. Tällöin yksilön odotetaan kaiken aikaa kasvattavan omaa arvoaan, kehittävän itseään sekä hallitsevan riskejä. Ja näin ollen uusliberalististen linssien läpi tarkasteltuna yhteiskunnan jäsen näyttäytyy jatkuvasti kilpailukykyään ylläpitävänä sekä itseään alati

kehittävänä subjektina eikä niinkään ympäröivän yhteisön jäsenenä.

Organisaatio- ja johtamistutkimuksen keskusteluissa on esitetty myös vastaavanlaista kritiikkiä kohti markkinaehtoista sekä yksilökeskeistä ajattelua. Parker (2002) on omassa kriittisessä johtamistutkimuksessaan kyseenalaistanut sitä, miten hallinnan, kilpailun, suorituskeskeisen logiikan sekä tehokkuuden ihannointi on kaapannut alaa yhä laajemmin ihmisten elämien eri osa-alueilta. Tätä Parker nimittää myös managerialistiseksi ajatteluksi. Vaihtoehtoisten organisaatioiden ja vaihtoehtoisen organisoitumisen tutkimuksissa puolestaan pyritään tarkastelemaan sellaisia organisoitumisen ja yhteistoiminnan muotoja, jotka haastavat vallitsevia managerialistisia ja markkinaehtoisia toimintatapoja. Samaan aikaan nämä vaihtoehtoiset organisoitumisen muodot tavoittelevat yhteistoiminnan rakentamista esimerkiksi vastuun, solidaarisuuden sekä autonomian varaan (Parker ym., 2014). Tämän lisäksi vaihtoehtoisten talouksien sekä post-kapitalistisen tai jälkikapitalistisen organisoitumisen tutkimuksissa on korostunut tarve kaivaa esiin sellaisia organisatorisia ja sosiaalisia käytänteitä, jotka eivät palaudu yksilöllisen menestymisen logiikkaan, voiton maksimoimiseen tai kapitalistisen pääoman kasautumiseen (Vijay ym., 2026; Zanoni ym., 2017). Nämä keskustelut nostavat esiin olennaisen kysymyksen siitä, miten vastuuta, sosiaalisia suhteita, työtä, omistajuutta ja resursseja voidaan järjestellä uudelleen tai vaihtoehtoisesti, mitä vallitsevat hierarkkiset ja markkinaehtoiset organisaatiomallit usein ohjaavat ja edellyttävät.

Ajattelen edellisen kappaleen keskustelun olevan erityisen tärkeä tämän tutkielman kannalta, sillä kun viittaan yhteisöllisyyden katoon, en tarkoita yksinomaan laajempaa yhteiskuntakulttuurista haastetta enkä yksilöiden välisten suhteiden laatua. Ajattelen, että tämä kiinnittyy siihen yhteiskunnalliseen keskusteluun, jossa kysytään, mitä organisoitumisen muotoja länsimaiset yhteiskuntamme mahdollistavat ja rohkaisevat tavoittelemaan. Keskinäinen apu, keskinäisriippuvuus, yhteinen vastuu sekä hoivan suhteiset yhteiskunnan toimintalogiikat voivat helposti alkaa haalistumaan liki näkymättömiksi, kun yhteiskunnan yksilöitä aletaan ohjaamaan tarkastelemaan itseään omaa elämäänsä hallinnoivina ja kilpailukykyään ylläpitävinä toimijoina.

Edellä kuvattu yhteiskunnallinen sekä kulttuurinen muutos ulottuu myös organisaatioiden sekä työn muutokseen. Sennett (1998) tuo esiin sen, miten jatkuva vaade sopeutua, lyhytjänteisyys sekä epävarmuus saattavat heikentää yksilöiden kykyä luoda pitkäkestoisia ja pysyviä yhteisöllisiä suhteita ja sitoumuksia. Hänen mukaansa kyse on joustavan kapitalismin vaikutuksista ihmisten sosiaalisiin suhteisiin sekä luonteisiin. Markkinaehtoinen elämäntapa tarvitsee yksilöllistä pärjäämistä, joustavuutta ja liikkuvuutta, kun taas yhteisö vaatii sitoutumista, aikaa sekä toistoa. Näin ollen myös yhteisöllisyyden edellytykset muuttuvat ajassamme, jossa ihmisten elämää määrittävät jatkuva

muutos, liikkuvuus sekä projektiluonteisuus.

Yksilökeskeisyyteen sekä siihen liittyvään kulttuurisen muutoksen linkittyy läheisesti yhteiskunnan käsitys menestyksestä. Keltikangas-Järvinen (2026) kertoo, miten länsimainen menestyjien kulttuuri usein ihannoi ja nostaa valokeilaan sankaritarinoita ja yksittäisiä onnistujia, siis menestyjiä. Todellisuudessa tämä niin kutsuttu ”menestys” pohjaa lähes aina yhteistyöhön, yhteiskunnan tukiverkkoihin, olosuhteisiin, muihin ihmisiin ja jopa sattumaan. Keltikangas-Järvisen havainto on merkityksellinen yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta, sillä se tapa, jolla menestyksestä puhumme ei ole puhtaan arvoneutraali. Mikäli yhteiskunnassa arvostetaan ja nähdään menestys puhtaasti yksilön oman työn ja panoksen tuloksena, myös yksilön epäonni saatetaan helposti alkaa tulkitsemaan yksilön henkilökohtaiseksi aikaansaannokseksi. Näin tapahtuessa yhteistoiminnan, hoivan, tuen sekä yhteisön merkitys jää nopeasti näkymättömäksi.

Putnam (2000) kertoo omassa tutkimuksessaan laajaan yhdysvaltalaiseen aineistoon pohjaten, miten kansalaisten osallistuminen yhdistystoimintaan, paikallisiin yhteisöihin sekä yhteisiin instituutioihin on heikentynyt. Omana huomiona totean, että tätä samaa ”trendiä” on havaittavissa myös tämän päivän opiskelijaliikkeessä; yhä harvempi opiskelija kiinnostuu ja lähtee mukaan esimerkiksi ainejärjestöjen tai ylioppilasliikkeen toimintaan. Puhuttaessa sosiaalisen pääoman huventumisesta kyse on laajemmin vastavuoroisuuden, yhteisen toiminnan sekä luottamuksen edellytysten ohentumisesta. Yhteisöllisyyden edellytykset heikentyvät, mikäli ihmiset eivät enää toimi yhdessä, rakenna keskinäistä luottamusta tai rakenteita sille, tai mikäli yksilöt eivät yksinkertaisesti enää kohtaa toisiaan.

Yhteisöllisyyden kadolla on todettu olevan yhteys myös ihmisten hyvinvointiin. Sosiaalisen eristyneisyyden sekä yksinäisyyden on nostanut merkittäväksi terveyden ja hyvinvoinnin kysymykseksi Maailman terveysjärjestön sosiaalista yhteyttä käsittelevä komissio (WHO Commission on Social Connection, 2025). Näin ollen aitojen ja merkityksellisten sosiaalisten suhteiden puute alkaa olla laajempi ja tunnistettu yhteiskunnallinen sekä globaali haaste.

Kun tarkastelen edellä kuvattua Maailman terveysjärjestönkin nostoa tämän tutkielman kannalta, on tärkeää todeta, että tässä työssä pyrin tarkastelemaan yhteisöllisyyttä nimenomaan osallisuutta, turvaa sekä hyvinvointia vaalivana rakenteena, enkä kyseistä arvoa itsessään romantisoivana paatoksena. Näin ollen se, että kirjoittaessani yhteisöllisyyden kadosta, ei se automaattisesti tarkoita nostalgisoivaa väitettä siitä, että historian yhteisöt olisivat olleet yksiselitteisesti oikeudenmukaisempia, yhdenvertaisempia tai parempia kuin nykyisenmuotoiset elämäntapamme.

Perinteiset yhteisöt ovat osanneet olla hierarkkisia, yksilön vapautta rajoittavia, sukupuolittuneita ja sulkevia. Siksi ei ole olennaista palata johonkin kuviteltuun yhteisöllisyyden ”kulta-aikaan” hyläten yksilöllisyys täysin, vaan tärkeämpää olisi kyetä tarkastelemaan yksilöllisyyttä ja yhteisöllisyyttä yhdessä sekä näiden kahden välistä suhdetta nykyisessä länsimaisessa yhteiskunnassamme unohtamatta markkinatalouden vaikutuksia näihin teemoihin.

Keskinäinen apu, yhteisöllisyys ja hoiva voidaan tässä tutkielmaan hahmottaa vastavoimina sellaiselle kehitykselle, jossa yksilön odotetaan menestyvän ja selviytyvän enenevissä määrin itsenäisesti. Tämä luku muodostaakin tutkimukseni problematisoinnin taustan. Yhteisöllisyyttä on tarpeen tutkia niin organisatorisena ja yhteiskunnallisena ilmiönä kuin myös ihmisten kokemuksena. Seuraavassa luvussa syvennyn tarkastelemaan tutkimukselleni alkusysäyksen antanutta teoriaa, nimittäin Kropotkinin keskinäisen avun teoriaa. Kyseinen teoria luo pohjan koko teesilleni sekä tarjoaa mahdollisen teoreettisen välineen haastaa kilpailukeskeistä ihmiskuvaa.

## 2.2 Keskinäinen apu vastavoimana menestyksen ja kilpailun eetokselle

Vuonna 1902 ilmestyi teos nimeltä *Mutual Aid: A Factor of Evolution.* Teoksen kirjoitti venäläinen ajattelija Pjotr Kropotkin. Teoksessa hän tarkasteli yhteisöllistä tukea, yhteistyötä, vastavuoroisuutta sekä ihmisyhteisöjen että eläinlajien selviytymisen kannalta (Kropotkin, 1902, s. 12–15, 78–80). Kropotkinin teos ja ajattelu syntyivät eräänlaiseksi vastalauseeksi Darwinin evoluutioteoriasta johdetuille kilpailukeskeisyyttä korostaville tulkinnoille, joiden turvin pyrittiin oikeuttamaan yhteiskunnallista kehitystä kohti kilpailun, eriarvoisuuden ja hierarkioiden lujittamista sekä edistämistä. Puhutaan siis sosiaalidarwinismista, joka syntyi Darwinin evoluutioteorian pohjalta tämän haluamatta. Sosiaalidarwinismin ajattelua alettiin soveltamaan taloudellisissa, poliittisissa sekä yhteiskunnallisissa kysymyksissä oikeuttaen vahvimpien selviytymisen sekä kilpailun edistäminen (Hawkins, 1997).

Kropotkin ei kuitenkaan missään kohti kiistänyt evoluutioteoriaa, ei luonnonvalintaa, eikä luonnon kilpailun ja kamppailun läsnäoloa. Sen sijaan hän halusi nostaa tarkasteluun sen seikan, että sekä yhteiskunnallisen kehityksen että evoluution tarkastelussa oli aliarvioitu keskinäisen avun ja yhteistyön merkitys lajien selviytymiselle ja pärjäämiselle painottaen vain vahvimman selviytymistä ja ikuista kilpailua. Kropotkin pyrkikin osoittamaan, miten niin ihmisyhteisöissä kuin luonnossakin selviytyminen perustuu myös yhteistyöhön sekä lajien sisäiseen ja keskinäiseen tukeen eikä vain yksilöiden väliseen kamppailuun (Kropotkin, 1902, s. 30–31, 74–75, 293–297).

Kropotkin (1902, s. 13–15, 25–27) tuo esiin teoksessaan lukuisia esimerkkejä eläinten keskinäisestä avusta ja yhteistyöstä, kuten esimerkiksi jälkeläisten hoiva, suojautuminen, ravinnon hankinta ja jakaminen. Hän väittääkin keskinäisen avun ja sosiaalisuuden parantavan monen lajin mahdollisuuksia selvitä, jopa kukoistaa. Siirryttäessä luonnosta ihmisiin Kropotkin tarkastelee muun muassa keskiaikaisia kaupunkeja, kyläyhteisöjä ja erilaisia paikallisia yhteistoiminnan muotoja (Kropotkin, 1902, s. 77–80, 121–123, 153–155, 171–172). Esimerkkiensä kautta Kropotkin pyrkii osoittamaan sen, miten keskinäinen apu, tuki ja hoiva ovat yhteiskunnallisessa elämässä ihmisyhteisöjen elämän järjestämisen kannalta yksi keskeisimmistä periaatteista, joka on myös historiallisesti toistuva (Kropotkin, 1902, s. 293–297).

Kropotkin korostaa myös sitä, että hän ei ajattele keskinäisen avun tai tuen tarkoittavan yksisuuntaista, vastikkeetonta auttamista tai hyväntekeväisyyttä, jossa auttaja asettuu avunsaaja ylemmäksi, vaikka hän tunnistaakin keskinäisen avun ilmenemismuotoja myös esimerkiksi hyvätekeväisyysjärjestöissä. Hän ajattelee kyseessä olevan vastavuoroinen suhde, jossa kulloisenkin yhteisön jäsenet auttavat ja tukevat toinen toisiaan, sillä yhteinen arki, selviytyminen ja elämä edellyttävät sitä tavalla tai toisella (Kropotkin, 1902, s. 282–283). Näin ollen keskinäisen avun eetos eroaa niin ajatuksesta ylhäältä annetusta avusta kuin kapitalistisen järjestelmän markkinaehtoisesta vaihdannaissuhteesta. Keskinäinen apu perustuu yhteisön sisäiseen vastuunjakoon sekä yhteiseen riippuvuuteen, jopa eräänlaiseen symbioosiin laskelmoidun hyödyn tai muun hierarkkisen asetelman sijasta.

Kropotkin pyrkii rakentamaan yhteiskuntakriittisen näkökulmansa yhteistyöteesinsä varaan samalla osoittaen, miten keskinäinen apu ja yhteistyö ovat osa niin ihmisyhteisöjä kuin elollisen luonnon toimintaa. Täten hänen teoriansa tarjoaa samanaikaisesti panostaan niin poliittiseen, historialliseen, yhteiskunnalliseen, biologiseen kuin eettiseenkin keskusteluun. Kropotkinin mukaan ihmisyhteisöillä on kyvykkyys organisoida itse oma elämänsä yhteistoiminnan, vastavuoroisuuden sekä solidaarisuuden varaan. Hänen ajatuksensa keskinäisestä avusta haastaa käsitystä siitä, miten yhteiskuntamme tulisi rakentua puhtaasti keskitetyn vallan, kilpailun ja vahvimpien menestyjien varaan (Kropotkin, 1902, s. 223–225, 293–297).

Myöhemmissä tutkimuksissa Kropotkinin ajatuksia on arvioitu uudelleen sekä arvostaen että esittäen niille kritiikkiä. Esimerkiksi Kinna (1995) nosti esiin sen, miten Kropotkinin ajattelussa keskinäinen tuki ja apu olivat hyvin jännitteisiä käsitteitä. Hänen mukaansa Kropotkinin ajattelussa kietoutuivat yhteen niin eettiset, anarkistiset kuin luonnontieteellisetkin tulokulmat. Näin ollen Kropotkinin ajatuksia ei tulisi lukea puhtaasti esimerkiksi biologian tutkimuksen tai poliittisen utopian kautta.

Ennemminkin tulisi pyrkiä hahmottamaan Kropotkinin yritys linkittää luonnossa havaittavissa oleva yhteistoiminnallisuus yhteiskuntakriittiseen keskusteluun. Kropotkinin perusajatusta puolusti myös Gould (1991) muistuttamalla, miten evoluutiota ei tule ymmärtää tai lähestyä pelkän kilpailun kautta.

Prososiaalisuuden sekä yhteistyön merkitystä on myöhemmissä tutkimuksissa tarkasteltu laajasti. Kuitenkaan moderni evoluutiotutkimus ei suorilta käsin allekirjoita Kropotkinin jokaista johtopäätöstä. Eläinten keskinäistä yhteistyötä voidaan hahmottaa useiden eri mekanismien myötä. Näitä mekanismeja on Dugatkinin (1997) mukaan esimerkiksi vastavuoroinen altruismi, ryhmävalinta tai sukulaisvalinta. Evoluution sekä psykologian näkökulmista epäitsekästä käyttäytymistä ovat tarkastelleen Sober ja Wilson (1998), joiden kyseenalaistus kohdistui siihen ajatukseen, jossa kaikki auttaminen, jota tapahtui, palautuisi aikanaan yksilön omaksi hyödyksi.

Kropotkinin ajattelua on hyödynnetty organisaatio- ja johtamisen tutkimuksen piirissä erityisesti itseorganisoitumisen ja ei-hierarkkisen organisoitumisen tutkimuksissa. Covid-19-pandemian aikakaudella syntyneitä keskinäisen avun ryhmittymiä tutki Swann (2023) sellaisina organisoitumisen muotoina, joissa korostui hajautettu päätöksenteko, yhteisölähtöinen avunanto, paikallisuus ja autonomia. Swannin lähestyminen Kropotkinin keskinäisen avun käsitteeseen tarjoaa instrumentin pyrkiä ymmärtämään sitä, miten me ihmiset järjestämme ja koordinoimme apua sekä vastaamme tarpeisiin ilman että sen ympärille olisi tarvinnut rakentaa paksua hierarkkista byrokratiaa. Samalla kuitenkin tämä näkökulma tuo esiin sen, miten itseorganisoituminen ei tarkoita esimerkiksi kyvykkään tai osaavan koordinoinnin puutetta toiminnassa, vaan pikemminkin kyse on jatkuvasta autonomian, toiminnan järjestämisen sekä kollektiivisen päätöksenteon tasapainottamisesta.

Käsillä olevan tutkielman kannalta oleellisinta keskinäisen avun teoriaa tarkasteltaessa on huomioida se, että sitä tullaan käyttämään työn edetessä ennen muuta eettisenä sekä yhteiskuntatieteellisenä käsitteellisenä instrumenttina. Kropotkinin teoria tulee auttamaan minua haastamaan kilpailu- sekä yksilökeskeistä yhteiskuntaa ja ihmiskuvaa pyrkien osoittamaan sen, miten yksilöiden elämä on mahdollista järjestää ja ymmärtää myös keskinäisen avun, yhteistyön ja hoivan myötä ilman, että se näyttäytyisi jollain tavoin heikkoutena tai esteenä ”hyvän elämän” tavoittelulle. Keskinäisen avun näkökulma ei toki ole ongelmaton, eikä täydellinen, kuten harva muukaan teoria on. Kyseinen teoria tulee kuitenkin muodostamaan keskeisen nivelen tämän tutkielman empiirisen analyysin sekä yhteiskuntakritiikin välille. Edellisen alaluvun anti oli tuoda esiin länsimaisen maailmanjärjestyksemme yksilökeskeisyys haasteineen. Kropotkinin teoria tarjoaa tälle vastavoimaa. Ihmisen osallisuutta, hyvinvointia ja selviytymistä voidaan tarkastella monesta eri suunnasta käsin

kuten esimerkiksi myös siitä, miten nämä rakentuvat suhteessa toisiin ihmisiin. Näin ollen yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden ei tarvitse olla toinen toisensa vastakohtia, vaan pikemminkin ne voidaan hahmottaa käsikädessä kulkevana toistensa vastinparina. Ihmiset voivat elää turvallista ja mielekästä elämää yksilöinä, osana vastavuoroisia ja yhteistä arkea jakavia ihmissuhteita.

## 2.3 Hoiva, turvallisuus ja vastavuoroisuus

Carol Gilliganin teos *In a Different Voice* (1982) haastoi moraalipsykologian oikeudenmukaisuuteen ja yksilökeskeisyyteen painottuvia tulkintoja. Usein tätä hänen teostaan pidetäänkin lähtölaukauksena koko hoivan etiikalle. Gilligan kertoo, miten moraalista ajattelua voidaan tarkastella toisten tarpeisiin vastaamisen, suhteiden sekä vastuun näkökulmista. Gilliganin jälkeen merkittäviä hoivan etiikan kehittäjiä ovat olleet muun muassa Nel Noddings (1984), Selma Sevenhuijsen (1998), Eva Feder Kittay (1999), Virginia Held (2006) sekä Joan Tronto (1993, 2013). Näitä kaikkia ajattelijoita yhdistää pyrkimys tuoda näkyväksi hoivan etiikan poliittinen, moraalinen sekä yhteiskunnallinen merkitys.

Tarkasteltaessa ihmistä hoivan etiikan lävitse, nähdään tämä lähtökohtaisesti relationaalisena olentona eli siis suhteisena. Ihmisen toimijuus ja autonomia muovautuvat suhteissa yhteisöihin, instituutioihin sekä ennen kaikkea toisiin ihmisiin. Held (2006) ajatteleekin, että hoivan etiikka kulkee eri polkua modernin moraalifilosofian keskusteluissa korostaen ihmisten välisiä riippuvuuksia sekä suhteita. Tämä ajattelu on erityisen kiintoisa silloin, kun tarkastelemme muutoksia ihmisten toimintakyvyssä, ikääntymistä tai vaikkapa yhteisöllistä asumista.

Tronto (1993) ajattelee hoivan tarkoittavan sitä, että sitä voidaan tarkastella laajempana yhteiskunnallisena käytäntönä eli hoiva ei rajoitu pelkkään ammatilliseen hoivatyöhön tai yksityiseen perhepiiriin. Hän määritteleekin hoivan melko laajana toimintana, jonka turvin voidaan korjata, jatkaa ja ylläpitää yhteiskuntiamme ja maailmaa siten, että voisimme elää siinä entistäkin paremmin. Ihanteelliseen hoivaan kuuluu Tronton mukaan muun muassa vastuun ottaminen, pätevyys, huomioiminen sekä hoivattavan tarpeisiin vastaaminen.

Tämän jälkeen Tronto (2013) on palannut hoivan äärelle korostaen sen poliittista ulottuvuutta. Hän on nostanut esiin sen, miten yhteiskunnat ovat järjestäneet hoivan vastuut hyvinkin epätasaisesti eri luokkien, etnisyyksien, sukupuolien ja jopa markkinasuhteiden mukaan. Täten kysymykset hoivasta linkittyvät tiiviisti yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen, demokratiaan sekä vallan jakautumiseen. Tämä tulokulma laajentaa keskustelua siitä, miten vastuut jakautuvat riippuvuuksien ja haavoittuvuuksien osalta yhteisöissä ja yhteiskunnissa.

Kittay (1999) kertoo omassa tutkimuksessaan hoivan ja riippuvuuksien välisestä suhteesta ihmiselämässä. Hän ajattelee, että jokainen ihminen on tietyissä elämänsä vaiheissa riippuvainen muiden ihmisten huolenpidosta ja siten riippuvuus toisen ihmisen huolenpidosta ei ole mikään poikkeus vaan perustava piirre ihmiselämässä. Yksilön pärjääminen ja selviytyminen rakentuu toisten ihmisten avun, tuen ja hoivan varaan; oli kyse sitten ikääntymisestä, sairaudesta, lapsuudesta tai vaikkapa vammaisuudesta, tekevät nämä kaikki näkyväksi huolenpidon relationaalisen riippuvuuden ihmiselämässä. Finemanin (2004) mukaan liberaali ajatus siitä, että ihmisyksilö olisi täysin autonominen, hautaa alleen ihmisten välisen perustavanlaatuisen keskinäisriippuvuuden sekä haavoittuvuuden.

Hoivan etiikkaa on käytetty myös johtamis- ja organisaatiotutkimuksissa. Näissä tutkimuksissa hoivan etiikan periaatteiden turvin on pyritty kyseenalaistamaan sellaisia käsityksiä organisaatioetiikasta, jotka pohjautuvat yksinomaan kontrolliin, muodollisiin sääntöihin tai kapeaan rationaaliseen päätöksentekoon. Pullen ja Rhodes (2015) tarkastelevat organisaatioiden etiikkaa eletyn kokemuksen, affektiivisten suhteiden ja ruumiillisuuden näkökulmista. Hancock (2008) taas lähestyy etiikkaa intersubjektiivisena ja ruumiillisena todeten nojaavansa vahvasti Diprosen (2002) ruumiillisen anteliaisuuden käsitteeseen (corporeal generosity). Edellä mainituissa keskusteluissa etiikkaa tarkastellaan siis pitkälti kohtaamisissa, suhteissa sekä kehollisessa läsnäolossa syntyvänä organisoitumisen kysymyksenä. Beacham (2018) tuo vielä uuden ulottuvuuden hoivan etiikkaan. Hän tarkastelee hoivan etiikkaa vaihtoehtoisten ruokaverkostojen organisoitumisen kautta. Keskeistä Beachamin tutkimuksessa on se, miten vaihtoehtoisissa ruokaverkostoissa hoiva kohdentuu laajempiin ekologisiin ja materiaalissosiaalisiin suhteisiin ihmistä laajemmin. Toisin sanoen hän ulottaa hoivan etiikan koskemaan myös kasveja, eläimiä, maaperää sekä laajemmin ihmistä ympäröivää elollista maailmaa.

Turvallisuuden käsite, konsepti sekä kokemus liittyy läheisesti hoivaan. Turvallisuutta voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta kuten esimerkiksi valtioiden turvallisuudesta, kyberturvallisuudesta tai esimerkiksi fyysisestä turvallisuudesta käsin. Turvallisuutta voidaan tarkastella myös emotionaalisena ja sosiaalisena kokemuksena. Ontologinen turvallisuus viittaa Giddensin (1991) mukaan elämän ennakoitavuuden, jatkuvuuden sekä luottamuksen kokemuksiin. Tällöin turvallisuus tarkoittaa nimenomaan sitä, että yksilö kokee ympäristönsä tutuksi ja hän kykenee toimimaan siinä. Se tarkoittaa myös sitä, että yksilöllä on luottamusta toisiin ihmisiin ja että arki on jäsennettävää. Kun tarkastelemme yhteisöllistä asumista, eritoten ikääntyvien ihmisten, nousee turvallisuuden käsite fundamentaalisen tärkeäksi rakennuspalikaksi koetulle yhteisöllisyydelle.

Dupuis ja Thorns (1998) esittivät asumisen ja kodin tutkimuksessaan turvallisuuden osalta, että koti itsessään voi toimia turvallisuuden ontologisena tyyssijana. Tämä siitä syystä, että koti parhaimmillaan kykenee tarjoamaan hallinnan tunnetta, jatkuvuutta, identiteetin rakentumisen tilaa sekä arjen rutiineja. Kun siirrymme tarkastelemaan kodin ja asumisen turvallisuutta yhteisöllisen asumisen kontekstissa, kuuluu tähän usein yksilöiden kesken jaettuja tiloja, sosiaalisia suhteita sekä yhteisesti luotuja tai sovittuja käytänteitä pelkän yksittäisen ja itsenäisen asumisen sijasta.

Ympäristö, turvallisuus sekä toimintakyky linkittyvät toisiinsa hyvin vahvasti ikääntymisen tutkimuksessa. Ikääntyminen hahmotetaan kokonaisvaltaiseksi prosessiksi Maailman terveysjärjestö WHO:n toimesta (2015). Ikääntymisen prosessissa oleellista on pyrkimys ylläpitää ja kehittää hyvinvointia tukevia toimintakyvyn malleja. Wiles ym. (2012) ovat taas osoittaneet, että kun ikäihminen saa ikääntyä rauhassa ikään kuin ”paikallaan”, kokee ikääntyvä henkilö tämän useammin tuttuuden, turvallisuuden, sosiaalisten suhteiden sekä itsenäisyyden säilymisen kannalta merkityksellisenä.

Yhteisöllisyyttä ja siten kuulumisen kokemusta yhteisöön voidaan tarkastella myös hyvinvointia ja terveyttä kanavoivina sosiaalisina rakenteina. Yksilöiden terveyden yhteyttä näiden sosiaalisiin suhteisiin on tutkittukin laajasti sosiaalisen tuen tutkimuksessa. Esimerkiksi Cohen ja Wills (1985) löysivät yhteyden yksilön sosiaalisen tuen ja stressin kielteisiltä vaikutuksilta suojautumisen väliltä. Sitten taas Berkman ym. (2000) hahmottavat sosiaaliset verkostot rakenteina, joiden kautta sosiaalinen osallistuminen, sosiaalinen vaikuttaminen, sosiaalinen tuki sekä materiaalisten resurssien saatavuus saattavat vaikuttaa yksilön terveyteen.

Hoiva ja turvallisuus ovat keskeisiä käsitteitä tämän tutkielman kannalta. Näiden rinnalla kolmas tärkeä käsite on vastavuoroisuus. Vastavuoroisuutta voidaan tarkastella varmastikin monesta eri tulokulmasta käsin, niin yhteisöllisten velvoitteiden kuin sosiaalisen vaihdon näkökulmista, mutta tämän tutkielman kannalta on oleellista tarkastella sitä hoivan etiikkaan linkittyvänä relationaalisena käsitteenä. Jo aiemmin esiin tuotu Diprosen (2002) ruumiillisen anteliaisuuden ajattelu auttaa tässä tutkielmassa hahmottamaan vastavuoroisuutta haavoittuvuuteen, erilaisuuteen sekä toisten tarpeisiin vastaamisena ilman oletusta siitä, että antaminen tai anteliaisuus palautuisi samanlaisena takaisin. Tällöin vastavuoroisuus merkitsee yhteisön arjessa syntyvää valmiutta kantaa vastuuta yhteisestä elämästä sekä tulta toisen vaikutetuksi.

Klassisessa lahjateoriassaan Mauss (1925/1990) tarkastelee lahjojen antamista, vastaanottamista sekä vastalahjojen antamista. Hänen mukaansa kyse on sosiaalisia suhteita ylläpitävistä sekä synnyttävistä

käytänteistä, mutta näihin kietoutuu myös taloudellisia intressejä sekä muita velvoitteita. Gouldnerin (1960) mukaan taas itse vastavuoroisuus on yksi meidän ihmisten sosiaalisen elämän perusnormeista. Hänen ajattelunsa keskiössä on huomio siitä, miten sosiaalisessa elämässä asetetaan odotuksia ihmisille heidän saamastaan avusta, tuesta tai muusta hyvästä tavalla tai toisella. Toisin sanoen kyse on siitä, miten yksilön saama apu, tuki tai muu hyvä luo sosiaalisia odotuksia vastavuoroisuudesta.

Tutkimuskirjallisuus ei kuitenkaan lokeroi vastavuoroisuutta aina välitöntä tai tasasuhteista vaihtoa tarkoittavaksi käsitteeksi. Sahlins (1972) korostaa omassa tutkimuksessaan sitä, miten sosiaalisten suhteiden laatu ja etäisyys vaikuttavat siihen, minkälaisia palautumisen tai antamisen odotuksia ihmisille muodostuu. Näin ollen vastavuoroisuudessa on eroteltavissa hyvin erilaisia muotoja. Molm (2010) puolestaan ajattelee vastavuoroisuuden eri muotojen vaikuttavan yksilöiden keskinäisten sosiaalisten sidosten, solidaarisuuden sekä luottamuksen syntymiseen. Täten vastavuoroisuus voidaan nähdä myös tapana kannatella yhteisön jatkuvuutta sekä sosiaalista järjestystä.

Yhteisöllinen elämä rakentuu sekä yhtäältä moraalisista ja emotionaalisista suhteista että toisaalta käytännön teoista. Vastavuoroisuudella meidän on mahdollista saada ymmärrystä siitä, miten yhteiset pelisäännöt ja vastuu järjestetään sosiaalisissa yhteisöissä ja suhteissa. Turvallisuus puolestaan voi merkityksellistyä yhteisöllisyyden eri kokemuksissa ja arkisissa rutiineissa. Hoiva taas nostaa esiin ihmisyksilöiden keskinäisen riippuvuuden toinen toisistaan. Tämän tutkielman edetessä tämän alaluvun käsitteet paitsi täydentävät keskinäisen avun teoriaa, myös tarjoavat mahdollisuuden hahmottaa uusia teoreettisia työkaluja tarkastella sitä, miten yhteisöllisyys merkityksellistyy tämän päivän yhteiskunnassamme.

## 2.4 Kuuluminen, yhteisöllinen asuminen ja yhteisön organisoituminen

Jotta voimme ymmärtää ja tutkia yhteisöllisyyttä, vaatii se käsitteellistä erottelua kuulumisen tunteen, koetun yhteisöllisyyden sekä yhteisön välille. Yhteiskuntatieteissä käsite yhteisö on saanut monia eri tulkintoja. Esimerkiksi Hillery (1955) sekä myöhemmin Cohen (1985) ovat liittäneet käsitteeseen sosiaalisen vuorovaikutuksen, yhteisyyden sekä jonkinlaisen paikkaan, jaettuihin merkityksiin ja suhteisiin kiinnittyvän yhteenkuuluvuuden. Sitten taas yhteisöllisyyden käsite voidaan hahmottaa sekä käytännöllisenä ulottuvuutena että yhteisön jaettuna kokemuksena. Toisin sanoen esimerkiksi eri merkityksissä, suhteissa sekä käytänteissä, joiden myötä yhteisö muovautuu elettyjen kokemustensa todellisuudeksi. Yhteisöllisyyden kokemuksen teoria, jonka ovat luoneet McMillan ja Chavis (1986), tukee tätä näkökulmaa. Yhteisöllisyyden kokemuksen teorian mukaan yhteisöllisyys muotoutuu yksilöiden tarpeiden täyttymisen, vaikutusmahdollisuuksien, jäsenyyden sekä jaetun

emotionaalisen siteen myötä. Tunne kuulumisesta puolestaan käsittää yksilön kokemuksen siitä, että hänellä on selkeä paikka, rooli ja tarkoitus suhteessa yhteiseen ympäristöön, yhteisesti jaettuihin käytäntöihin sekä toisiin ihmisiin. Samanaikaisesti kuulumiseen linkittyy kysymys siitä, ketä yhteisö tunnistaa jäsenikseen ja mitkä ovat jäsenyyden määrittävät ehdot (Antonsich, 2010; Yuval-Davis, 2006).

Ihmisen sosiaalisista motiiveista yksi perustavanlaatuisimmista on tarve tuntea kuuluvansa osaksi jotakin (Baumeister & Leary, 1995). Baumeisterin ja Learyn (1995) mukaan ihmisillä on väkevä tarve ylläpitää sekä muodostaa myönteisiä, merkityksellisiä sekä pysyviä ihmissuhteita. Täten kuuluminen voidaan ajatella liittyvän sosiaalisten suhteiden ja siteiden vastavuoroisuuteen sekä jatkuvuuteen.

Antonsich (2010) erottaa kuulumisessa kaksi keskeistä ulottuvuutta: henkilökohtaisen paikkaan kuulumisen kokemuksen sekä kuulumisen politiikan, jossa tarkastellaan kuulumisen ehtoja, valtasuhteita ja mukaan ottamisen sekä ulossulkemisen käytäntöjä. Yuval-Davisin (2006) mukaan kuulumiseen sisältyy vahvasti myös tunnustamista, rajoja sekä valtaa ja sen käyttöä. Yhteisöllisyys voi siis yhtäältä olla mahdollistava sekä osallisuutta että turvaa luova, mutta toisaalta se voi olla myös rajoittava sisältäen tarkkoja oletuksia, käsityksiä ja raameja siitä, minkälainen osallistuminen, toiminta tai jäsenyys katsotaan yhteisön etujen mukaiseksi ja siten yhteisön jäsenyyden arvoiseksi. Tätä näkökulmaa täydentää Kuurneen ja Vienon (2022) käsite kuulumisen työstä (belonging work), jossa kuulumista lähestytään suhteiden verkostoissa, arjen vuorovaikutuksissa sekä rytmisissä ja materiaalisissa käytännöissä rakentuvana prosessina.

Kun siirrymme tarkastelemaan kuulumista yhteisöllisen asumisen tutkimuksessa, voidaan todeta sen (kuulumisen) ankkuroituvan hyvin vankasti erityisesti arjen käytäntöihin, jaettuihin tiloihin sekä paikkaan. Yhteisöllinen asuminen on asumisen sellainen muoto, jossa ihmisten yksityiset asunnot ovat jollain tavoin yhteydessä yhteisiin ja jaettuihin tiloihin, yhteisön jäsenten aktiiviseen osallistumiseen sekä jaettuihin resursseihin (Fromm, 1991). Yhteisöllinen asuminen tarkoittaa siis jaetun tilan tai jaettujen tilojen uniikkia yhdistymistä yksityisten tilojen kanssa poistamatta yhteisön jäsenten yksityisyyttä. Vestbron ja Horellin (2012), jotka ovat tutkineet yhteisöllistä asumista erityisesti tasa-arvon ja pohjoismaiden kontekstissa, mukaan yhteisölliseen asumiseen linkittyy ajatus vahvistetusta naapuriavusta, yhteisten tilojen varaan rakennetusta arjesta sekä kotitaloustöiden jakamisesta.

Usein tutkittaessa yhteisöllistä asumista nousee selkeästi esiin sosiaalisten ja jaettujen yhteisten käytänteiden sekä fyysisten tilojen välinen yhteys. Williams (2005) kertoo huomiostaan, miten

yhteisöllinen asuminen luo hedelmällisen pohjan tarkastella muodollisten sosiaalisten rakenteiden, suunnittelun sekä yhteisten tilojen mahdollisuuksia tukea vuorovaikutusta asukkaiden kesken. Eli pelkästään se, että ihmiset laitetaan asumaan lähekkäin, ei automaattisesti synnytä kokemusta yhteisöllisyydestä. Yhteisöllisyyttä voidaan tukea tilallisilla ratkaisuilla, joilla pyritään lisäämään asukkaiden mahdollisuutta kohdata toisiaan. Jarvis (2011) puolestaan nostaa tarkastelunsa keskiöön ajatuksen arjen infrastruktuurista eli siitä, miten kotitalouksien välistä yhteistä toimintaa, kohtaamista ja yhteistyötä voidaan helpottaa ajan ja tilan jakamisen kautta.

Yhteisöllistä asumista voidaan tarkastella myös organisatorisena sekä itsehallinnollisena ilmiönä. Tummers (2016) kertoo eurooppalaisen yhteisöllisen asumisen tutkimuksellisen keskustelun korostavan usein yhteisön itsehallinnan, yhteisten käytäntöjen, tilojen kollektiivisen hallinnan sekä asukkaiden oman aktiivisen osallistumisen yhteisön toimintaan. Sitten taas Ruiu (2016) on tutkinut sosiaalisen pääoman suhdetta yhteisölliseen asumiseen. Hän totesi, että mikäli yhteisö ei käänny sisäänpäin ja sulkeudu, voi se parhaimmillaan vahvistaa omia yhteyksiään ympäröivään yhteiskuntaan yhteisön sisäisistä siteistä puhumattakaan.

Oman tutkimukseni ja siten tämän tutkielman kannalta on syytä tarkastella myös ikääntyvien ihmisten yhteisöllistä asumista, ja siitä tehtyjä tutkimuksia. Choi (2004) tarkasteli pohjoiseurooppalaisia senioriyhteisöjen asukkaiden tyytyväisyyttä suhteessa muun muassa yhteisiin aktiviteetteihin, asukkaiden taustatekijöihin sekä asuinympäristöön. Hänen tutkimuksensa osoitti, miten valtaosa tutkimukseen osallistuneista vastaajista raportoi olevansa tyytyväisiä yhteisölliseen asumiseen. Tärkeinä tekijöinä asukkaiden näkökulmasta korostuivat muun muassa rakennusten suunnittelu ja sijainti. Labit (2015) taas on tarkastellut yhteisöllistä asumista ja sen itsehallinnollista aspektia linkittäen tämän keskusteluihin omatoimisuudesta, vaihtoehtoisista asumisen ratkaisuista sekä solidaarisuudesta. Ikääntyvien yksilöiden yhteisöllisessä asumisessa yhteisön merkitys korostuu osallisuuden, arjen jatkuvuuden sekä turvallisuuden tunteen syntymisessä.

Kuitenkin nyt on syytä todeta, että on varottava tekemästä liian yksipuolisia oletuksia pelkkien fyysisten tilojen merkityksestä yhteisöllisyyden syntymiselle yhteisöllisen asumisen kontekstissa. Tutkimuskirjallisuus kyllä tukee fyysisten tilojen merkitystä ihmisten kohtaamisten mahdollistamiselle yhteisön arjessa, mutta samaan aikaan pelkät tilat eivät yksin riitä. Sargisson (2012) on pohtinut yhteisöllisen asumisen konseptia modernin ajan utopistisena tavoitteena tutkinut, missä määrin yhteisöllistä asumista voidaan pitää vaihtoehtoisen elämäntavan tavoitteluna, jossa yhdistyvät yhteinen toiminta sekä yksityisyys. Vaikka yhteisöllinen asuminen voikin tarjota ihmisille mahdollisuuden asua toisin, se ei takaa ristiriidatonta ja iankaikkisesti autuasta sosiaalista elämää. Ja

voidakseen elää yhteisöllisesti, vaatii tämä kanssakäymistä yhteisön muiden jäsenten kanssa.

Tästä näkökulmasta tarkastellen yhteisöllistä asumista voidaan tarkastella myös vaihtoehtoisen organisoitumisen yhtenä muotona. Kun johtamis- ja organisaatiotutkimuksessa puhutaan vaihtoehtoisesta organisoitumisesta, viitataan tällä usein sellaisiin tapoihin organisoitua, joissa tarkoituksena on haastaa vallitsevia hierarkkisia, yksilökeskeisiä sekä markkinaehtoisia organisaatiomalleja. Tällä voidaan viitata myös tapaan järjestää sosiaalisia suhteita toisin edellä mainittujen rinnalla (Parker ym., 2014; Vijay ym., 2026; Zanoni ym., 2017). Yhteisöllisessä asumisessa päätöksentekoa, yhteisiä tiloja, hoivaa ja kuulumista rakennetaan asukkaiden keskinäisissä käytännöissä ja suhteissa. Näin ollen yhteisöllinen asuminen voi tarjota mahdollisuuden tarkastella sitä, miten jaettua elämää on mahdollista järjestää tai organisoida osin toisin kuin mitä markkinaehtoinen ja yksilökeskeinen yhteiskunta odottaa ja kenties vaatii. Samanaikaisesti yhteisöllinen asuminen linkittyy sellaisiin organisaatiotutkimuksen keskusteluihin, joissa arjen elinkelpoisuutta ja hoivaa ymmärretään vaihtoehtoisen organisoitumisen käytänteinä (Wickström ym., 2025).

Tämän tutkielman kannalta vaihtoehtoisen organisoitumisen näkökulma on keskeinen. Tähän näkökulmaan liittyy myös yhteisön kyky organisoida itse omia vastuitaan ja toimintojaan sekä hallinnoida yhteisiä resurssejaan. Ostrom (1990) omassa tutkimuksessaan osoitti sen, miten yhteisöt voivat, tietyt reunaehdot täyttäessään, kyetä rakentamaan kestäviä itsehallinnollisia struktuureja ilman, että mallit tulisivat ”ylhäältä annettuna” tai toimisivat yksinomaan markkinaehtoisesti. On syytä huomioida, että Ostromin edellä mainittu tutkimus keskittyi enemmänkin yhteisten resurssien hallintaan eikä niinkään yhteisöllisen asumisen tutkimiseen. Yhtä kaikki hänen tutkimuksensa näkökulmia ja analyysejä voidaan hyödyntää tarkasteltaessa vastuiden jakautumista, luottamusta, vallan käyttöä sekä ristiriitoja yhteisöllisen asumisen itsehallinnan organisoitumisessa.

Yhteisöllisen asumisen itsehallinnan organisointi voidaan toteuttaa monella tavalla, mutta johtamistutkimuksen kannalta kiinnostavaa on hajautetun sekä jaetun johtajuuden käsitteet. Gronn (2002) kertoo, miten johtajuus on kokonaisuus, joka muodostuu useiden eri suhteiden, käytäntöjen sekä toimijoiden yhteistuloksena. Kyse ei siis ole yksittäisistä johtajista tai heidän kyvyistään. Sitten taas Pearce ja Conger (2003) tutkivat sitä, miten jaettu johtajuus mielletään ryhmän tai yhteisön jäsenten väliseksi vaikuttamisen vuorovaikutteiseksi prosessiksi. Manz ja Sims (1987) puolestaan osoittivat omassa työryhmien itseohjautuvuutta käsittelevässä tutkimuksessaan sen, miten ryhmät ovat kykeneviä tiettyjen ehtojen täyttyessä suuntaamaan omaa tekemistään ilman tarvetta perinteiselle, hierarkkiselle johtamiselle.

Tämän alaluvun anti tälle tutkielmalle on se, miten yhteisöllisyyttä on mahdollista tarkastella samanaikaisesti niin asumisen muotona, tapana organisoida yhteinen toiminta sekä yksilöiden että yhteisön jaettuna kokemuksena. Yhteisön kokemuksellista merkitystä auttaa ymmärtämään teoriat kuulumisesta. Yhteisen toiminnan, jaettujen tilojen sekä yhteisen arjen käytänteiden suhdetta auttaa taas jäsentämään yhteisöllisestä asumisesta tehty tutkimus. Teoriat itsehallinnosta ja johtamisesta tarjoavat välineet tarkastella yhteisöä, ja sen omaa kykyä käsitellä ja organisoida oma päätöksentekonsa, jakaa vastuuta sekä ylläpitää itseään. Edellä kuvattujen teorioiden ja käsitteiden valossa yhteisöllisyys näyttäytyy yhteisen arjen jatkuvana organisatorisena, sosiaalisena, tilallisena sekä relationaalisena rakentumisena.

# 3. Tutkimusasetelma ja menetelmät

## 3.1 Laadullinen ja etnografisesti virittynyt tutkimusote

Päätin toteuttaa tutkielmani laadullisena tutkimuksena. Laadullinen tutkimus soveltuu monenlaisten tutkimusten tekemiseen, mutta erityisesti asetelmassa, jossa tutkimuksen keskiössä ovat ihmisten tulkinnat, merkitystenannot, sosiaaliset käytänteet sekä kokemukset, mitattavien tai tilastoitavien yleistettävyyksien sijasta (Denzin & Lincoln, 2018; Tuomi & Sarajärvi, 2018). Tutkielmassani tarkastelenkin koettua yhteisöllisyyttä kohtaamisissa, arjen suhteissa sekä käytännön rakenteissa rakentuvana ilmiönä. Näin ollen laadullinen tutkimus valikoitui tutkimukseni toteuttamisen tavaksi.

Kuten edellä jo kuvasin, tutkimukseni lähestyminen on merkityksiä tulkitseva sekä kokemuksellinen. Tutkimuksellani pyrin tarkastelemaan siten, miten tutkimukseen osallistuvat henkilöt sanoittavat itse kuulumista, yhteistä arkea, keskinäistä avunantoa tai yhteisöllisyyttä. Samalla pyrin kiinnittämään huomiota siihen, mitkä ovat ne arjen käytännöt tai tilanteet, joissa kyseiset merkitykset selvimmin rakentuvat. Täten tutkimuksen kohteena ovat myös ne relationaaliset käytännöt, joiden myötä yhteisöllisyys, kuuluvuuden tunne sekä yhteisön ristiriidat tulevat parhaiten näkyviin.

Etnografisessa tutkimuksessa keskiössä on tarkastella ilmiötä sen omissa käytännöissä, ympäristöissä ja prosesseissa (Hammersley & Atkinson, 2019; Emerson ym., 2011). Tutkimukseni ei ole täysipainotteinen tai pitkäkestoinen etnografia. Tämä siitä syystä, että itse kentällä tutkittavien seassa viettämäni aika on hyvin rajallinen. Toisena syynä on se, että tarkoitukseni ei kuitenkaan ole tuottaa täydellistä etnografista kuvausta Loppukiristä eli siis tutkimuksen kohteena olevasta yhteisöstä. Kuvailisinkin tutkimuksessani hyödynnettävän etnografisesti virittynyttä tutkimusotetta. Tässä tutkimuksessa kuitenkin olen kiinnostunut siitä, miten yhteisöllisyys ilmenee arjen todellisissa tilanteissa, joten tästä syystä mukana on myös pieni määrä etnografista otetta. Toisin sanoen tutkimuksen edetessä

tulen hyödyntämään etnografialle ominaisia havaintojen, arjen käytäntöjen sekä kontekstin huomioimista, mutta tutkimuksen itse pääasiallinen analyysi tulee rakentumaan laadullisen haastatteluaineiston temaattisen tulkinnan pohjalta, jota täydentävät etnografiset huomiot.

Tutkimuksen tavoitteena on syventää ymmärrystä siitä, miten keskinäinen apu ja yhteisöllisyys rakentuvat sekä merkityksellistyvät yhden yhteisöllisen asumisyhteisön arjessa. Täten tavoitteena ei ole luoda kaikenkattavaa tilastollista tai yleistettävissä olevaa tietoa kaikesta yhteisöllisestä asumisesta.

## 3.2 Tutkimuskohde: Loppukiri

Asunto Oy Helsingin Loppukiri on yhteisöllinen senioritalo, joka sijaitsee Helsingin Arabiarannassa. Tämän tutkielman empiirisenä tutkimuskohteena toimii kyseisen senioritalon yhteisö. Loppukiri valmistui vuonna 2006. Idean käynnisti ja vei maaliin Aktiiviset Seniorit ry. Talossa on kaikkiaan 58 asuntoa. Loppukirin asumismalli pohjautuu talon yhteisten tilojen, yksityisten asuntojen sekä asukkaiden itsensä omatoimiseen yhteisölliseen toimintaan. Loppukirissä asukkaiden alin ikä on 48 vuotta, tai kunkin asunnon vakinaisista asukkaista vähintään yhden täytyy olla täyttänyt 48 vuotta. Loppukirissä on monia yhteisiä eri tiloja muun muassa ruokasali, kirjasto, kodinhoitohuone pesukoneineen, saunaosasto, vierashuone sekä yhteiskeittiö (Aktiiviset Seniorit ry, n.d.; Asunto Oy Helsingin Loppukiri, n.d.).

Loppukiri valikoitui tutkielman tutkimuskohteeksi, sillä tutustuttuani sen toimintaan ja periaatteisiin, kävi selväksi, että sen arki rakentuu hyvin pitkälti niiden ilmiöiden varaan, joita tutkimuksessani pyrin tarkastelemaan. Monessa keskustelussa minulle painotettiin, että Loppukiri ei ole mikään hoivakoti tai -laitos, eikä tällaista tietoa löydy mistään julkisistakaan lähteistä. Loppukiri on senioritalo, mutta siellä asuminen yhteisöllisesti perustuu jäsentensä yhteiseen vastuunkantoon sekä omaehtoiseen aktiivisuuteen ja vapaaehtoisuuteen. Tämän vuoksi ajattelin Loppukirin tarjoavan erinomaisen maaperän tarkastella yhteisöllisyyden rakentumista yhteisön arjessa sekä sitä, miten yksilöllisyys tai yksilöllinen asuminen kohtaa yhteiset tilat, yhteisöön kuulumisen ja yhteisöllisyyden. Samanaikaisesti se tarjoaa myös mahdollisuuden tarkastella yhteisöllisyyden mahdollisia jännitteitä, ristiriitoja sekä varjopuolia, miten esimerkiksi yksityisyys, osallistuminen, vastuu, kuuluminen ja yhteisön organisoituminen kohtaavat toisensa.

## 3.3 Aineisto ja aineistonkeruu

Tutkimuksen empiirinen aineisto on yhdistelmä Loppukirin asukkaiden ryhmähaastattelua, yksilöhaastatteluita sekä omia kenttähavaintojani, joita suoritin erillisillä tutustumiskäynneillä. Näitä

täydentävät omat reflektiiviset muistiinpanoni jokaisen haastattelun ja vierailun jälkeen Loppukirissä. Aineistonkeruuta on ohjannut laadullisen tutkimuksen perusperiaatteet, eli tavoitteena on ollut antaa haastateltavien tuoda esiin omia kokemuksiaan, antaa omia merkityksiään sekä kertoa omin sanoin arjen eri hetkistä, joissa yhteisöllisyys, keskinäinen apu, hoiva, turvallisuus tai yhteisön ristiriidat ovat nostaneet päätään.

Itse haastattelukertoja toteutui kaikkinensa kuusi kappaletta. Nämä jakautuivat edelleen neljäksi puolistrukturoiduksi yksilöhaastatteluksi sekä yhdeksi ryhmähaastatteluksi. Kaikkiaan haastatteluhetkiä oli kuusi, sillä erään yksilöhaastateltavan kanssa jouduimme pilkkomaan haastattelutuokion kahteen osaan. Haastatteluaineistoa kertyi yhteensä reilu 7 tuntia ja litteroitua aineistoa 199 sivua. Kenttämuistiinpanoja kertyi yhteensä 6 sivua. Yksilöhaastattelun sukupuolijakauma oli kaksi miestä ja kaksi naista. Ryhmähaastattelussa kaikki seitsemän osallistujaa olivat naisia. Yksilönhaastatteluiden sekä ryhmähaastattelun osanottajat olivat eri tahoja eli yksilöhaastatteluun osallistuneet eivät osallistuneet ryhmähaastatteluun. Asumishistorialtaan haastateltavat edustivat laajaa joukkoa, sillä yksi haastatelluista oli Loppukirin perustajajäsen, kaksi ovat asuneet jo useamman vuoden ja neljäs oli vasta muuttanut Loppukiriin vain muutama kuukausi ennen haastatteluhetkeä. Tämä variaatio haastateltavissa tarjosi monipuolisen kattauksen eri näkökulmia yhteisöön kuulumisesta niin pidemmällä kuin tuoreemmallakin aikajänteellä.

Haastattelut toteutettiin puolistrukturoituina teemahaastatteluina. Teemahaastattelun idea on se, että haastattelun juoksutuksen ja rungon kannalta keskeisimmät aihealueet on ennalta määritelty ikään kuin teemoittain. Itse haastattelutilanteessa kysymysten järjestys ja muoto saattavat kuitenkin vaihdella hieman kulloisenkin tilanteen, haastateltavan sekä keskustelun tilanteen mukaan (Hirsjärvi & Hurme, 2008; Kvale & Brinkmann, 2009). Tämä sopi tutkimukseni tavoitteisiin. Yhtäältä tavoitteena on tarkastella samoja teemoja eri ihmisten kanssa ja toisaalta antaa jokaiselle osallistujalle oma tila jakaa juuri niin paljon kuin he kokevat tarpeelliseksi, antaen painotuksia omille eri kokemuksilleen ja kertomuksilleen. Haastattelujen perusteella tunnistin keskeisiksi teemoiksi muun muassa yhteisöön kuulumisen, turvallisuuden, arjen avun, hoivan, yhteiset ja jaetut tilat, päätöksenteon sekä jännitteet, joita yhteisöllisyys tuo mukanaan.

Tutkielmassa lähestyn ryhmähaastattelua ryhmäkeskusteluna tarkoittaen sitä, että ryhmähaastattelusta saatava aineisto muodostuu osanottajien välisestä yhteisestä muistelusta, toistensa täydentämisestä, vuorovaikutuksesta ja jopa erimielisyyksistä (Valtonen & Viitanen, 2020). Ryhmää haastattelemalla aineistoon saatiin mukaan uudenlaista keskustelua ja ääntä. Samalla oli mielekästä seurata, miten samoihin teemoihin ja kysymyksiin ihmiset reagoivat yksin tai ryhmän

kanssa. Ryhmähaastattelun etuna on myös se, että haastattelutilanteessa osallistujat voivat haastaa myös toinen toistensa sanomisia ja näin keskustelusta tulee orgaanisempi. Ryhmän haastattelu toi näkyväksi sitä, miten yhteisön eri jäsenet sanoittavat jaettua elämää yhteisesti sekä miten he suhteuttavat kokemuksiaan toistensa kokemuksiin. Tästä syystä ajattelen ryhmähaastattelun soveltuvan erityisen hyvin tutkimukseen, jonka keskiössä on yhteisöllisyys, keskinäinen apu sekä kuulumisen tunteet.

Ryhmä- ja yksilöhaastattelujen lisäksi hyödynnän tutkimuksessani kenttähavaintoaineistoni, jota keräsin vieraillessani Loppukirin tiloissa sekä osallistuessani yhteisiin hetkiin. Eräs aamupäivä osallistuin yhteiseen lounaan valmistamistilanteeseen. Havainnoinnin tarkoituksena on täydentää haastatteluaineistoa, mutta samalla tarjota minulle tutkijana mahdollisuutta sukeltaa syvemmälle yhteisön arkeen, rakenteisiin ja käytänteisiin. Tarkoitukseni ei ollut koettaa olla osa yhteisöä tai päästä osaksi yhteisön jäsenyyttä, vaan pikemminkin tarkkailla kyllin läheltä yhteisön arkea, jotta osaisin tulkita paremmin haastatteluaineistosta esiin nousevia kokemuksia ja teemoja. Itse havainnoinnin aikana tein useaan otteeseen muistiinpanoja. Niin ikään heti havainnoinnin päätyttyä istahdin alas kirjaamaan ylös huomioitani ja ajatuksia eri tilanteista, tiloista ja tunnelmista. Emerson ym. (2011) korostavat sitä, miten kenttämuistiinpanot ovat tutkijan omien valintojen, suhteiden, huomioiden ja tulkintojen kautta rakentuva osa tutkimusaineistoa. Tästä rohkaistuneena uskalsin kirjata muistiinpanoihini syvemmin omia reaktioitani tilanteisiin, omia epävarmuuksiani sekä kysymyksiä, joita jotkin vuorovaikutustilanteet minussa herättivät. Ja juuri nämä kenttähavainnot toimivat tämän tutkielman itse analyysiosiossa pohjana jokaisen analyysiluvun etnografisille johdannoille.

Prosessin aikana laadin myös reflektiivisiä muistiinpanoja. Näiden muistiinpanojen tarkoituksena oli dokumentoida omia ensitulkintojani, omia havaintojani, omia tuntemuksiani sekä kenties tutkimustilanteissa heränneitä kysymyksiä tai jopa ristiriitaisia tunnekuohujakin. Nämä kirjaukset eivät kuitenkaan muodosta tutkimuksen pääasiallista aineistoa, vaan näitä muistiinpanoja tulen käyttämään myöhemmin tutkielman edetessä, kirjoittaessani auki omia ennakko-oletuksiani ja tulkintojani sekä tarkastellessani omaa positiotani suhteessa tutkittavaan aiheeseen.

Aineistonkeruun tavoitteena ei ole ollut koettaa saada aikaiseksi määrällisesti koko Loppukiriä edustavaa aineistoa. Tavoitteena aineistonkeruussa on ollut saada aikaiseksi laadullisesti rikas aineisto, jonka turvin voin syventyä tarkastelemaan keskinäisen avun ja yhteisöllisyyden rakentumista konkreettisesti yhteisön arjessa.

## 3.4 Teema-analyysi analyysimenetelmänä

Laadullisen tutkimuksen analyysiä tehtäessä on vaihtoehtoina useita eri analyysimetodeja. Teema-analyysissä aineistosta jäsennetään, etsitään, tulkitaan ja tunnistetaan toistuvia merkityskokonaisuuksia eli siis teemoja (Braun & Clarke, 2006). Tämä menetelmä toimii erityisen hyvin tutkimuksiin, jossa tarkastelussa on ihmisten sosiaaliset käytänteet, kokemukset sekä erilaiset merkityksenannot. Koska tutkimukseni tavoitteena on pyrkiä ymmärtämään, miten keskinäinen apu ja yhteisöllisyys merkityksellistyvät tämän päivän yhteiskunnassa ja tarkemmin, miten ne rakentuvat juuri Loppukirin asukkaiden arjessa, on teema-analyysi perusteltu valinta tutkielman analyysiosiota varten.

Aloitin analyysin tekemisen perehtymällä aineistoon silmäillen ja tehden ensimmäisiä alustavia teemoitteluja. Tämän jälkeen aloin käydä aineistoja läpi useaan otteeseen, jonka jälkeen lähdin tunnistamaan tutkimuskysymysten kannalta aineistosta keskeisiä toistuvia aiheita, merkityksiä ja ilmauksia. Ryhmittelin alustavia havaintoja temaattisiksi kokonaisuuksiksi, joita tarkensin edelleen analyysin edetessä. Lopulta tunnistin aineistosta kolme pääteemaa: Yhteisöllisyys, avunanto ja hoiva sekä ristiriidat. Edelleen näiden pääteemojen alle jäsensin tarkentavia alateemoja, joiden turvin pyrin kuvaamaan yhteisöllisen arjen monia eri kerroksia.

Analyysi on aineistolähtöistä, mutta saa myös ohjausta osin teorialähtöisesti. Itse teemoja en muodostanut minkään valmiin teoreettisen sapluunan pohjalta, vaan ne rakentuivat aineiston toistuvien ilmausten, merkitysten sekä tutkimuskysymysten kannalta oleellisten jännitteiden tulkinnan myötä. Samanaikaisesti ohjaa analyysin tekoa tutkielman teoreettiset käsitteet, kuten esimerkiksi kuuluminen, hoiva ja itseorganisoituminen. Braun ja Clarke (2022) toteavat, että teema-analyysi on tutkijan aktiivista tulkintaa, ei pelkästään asioiden tai ilmiöiden luokittelua. Tässä tutkielmassa analyysi nähdäänkin prosessina, jossa aineistossa toistuvat teemat ja merkitykset asetetaan vuoropuheluun tutkimuskysymysten ja teoreettisen viitekehyksen kanssa.

Teema-analyysi tarjoaa mahdollisuuden rakentaa tutkielman aineistosta kokonaisuuden, jossa Loppukirin asukkaiden omat kertomukset ja kokemukset säilyvät kuitenkin samalla jäsentäen niitä tutkimuksen osalta analyyttisiksi kokonaisuuksiksi. Teema-analyysi tukee tutkimuksen tavoitteiden täyttymystä tarkastella yhteisöllisyyttä asumisyhteisön kontekstissa yhteisöllisyyttä rakentavien ja yhteisöä haastavien rakenteiden hahmottamisessa.

## 3.5 Tutkijapositio, refleksiivisyys ja tutkimusetiikka

Etnografisesti virittyneessä laadullisessa tutkimuksessa itse tutkija ei ole milloinkaan täysin ulkopuolinen tarkkailija, vaan hän osallistuu aineiston tulkintaan, tuottamiseen sekä merkitysten rakentamiseen omien lähtökohtiensa, ennakko-oletustensa, havaintojensa sekä kysymystensä myötä. Tutkimuksellinen tieto ei ole koskaan rakennettu täysin neutraalista tai tyhjästä asemasta käsin, vaan se rakentuu aina jostakin näkökulmasta käsin. Tämä huomio linkittyy ajatukseen tiedon paikantuneisuudesta (Haraway, 1988; Harding, 1991).

Minulla on pitkä tausta ja historia musiikista, musiikin opiskelusta ja musiikin parissa elämisestä. Tästä syystä ajattelenkin suhteeni yhteisöllisyyteen rakentuvan väkevästi musiikkiyhteisöjen ja musiikin myötä. Olen nuoresta iästä lähtien soittanut klassista jousisoitinta, ja sen myötä ollut osa monia erilaisia kokoonpanoja, orkestereita ja yhtyeitä. Tietenkään en ajatellut eläväni kovin yhteisöllistä elämää tai olevani osa jotain yhteisöä, mutta tämän tutkimuksen sekä maailmanmenon myötä olen oppinut arvostamaan musiikin minulle antamia yhteisöjä, taitoja ja suhteita. Koen oleelliseksi mainita taustani, sillä tämä tuo esiin sen vahvan henkilökohtaisen kiinnostukseni siihen, miten lähestyn tutkielman teemaa käsitteineen.

Ajattelen ja tunnistan oman ajatteluni olevan kenties tavallista vähemmän yksilökeskeistä tai ainakin enemmän kuulumis- ja yhteisöorientoitunutta. Minulle yhteisöllisyys ja merkityksellinen kuulumisen tunne näyttäytyvät lähtökohtaisesti positiivisilta sekä tavoiteltavilta kokemuksilta. Tutkimusprosessin kannalta ajattelen olevan oleellista tuoda tämä esiin, sillä aineistoa analysoitaessa, on minun syytä pidättäytyä ja välttyä tekemästä analyysejä, jotka vain vahvistaisivat omia ennakko-oletuksiani. Tarkoitukseni ei ole tämän tutkielman myötä tarkastella yhteisöllisyyttä puhtaasti myönteisenä ilmiönä, vaan pikemminkin päinvastoin, tarkoitukseni on koettaa tuoda esiin sen kaikki puolet ja punnita niitä valloillaan olevia käsityksiä vasten, koettaen löytää jokin kompromissi tai uusi polku. Refleksiivisyydellä tarkoitan sitä, miten aineistonkeruun tai kenttähavainnoinnin tai jopa analyysin aikana olen pyrkinyt tietoisesti tarttumaan omiin havaintoihini joko kirjaten niitä tai käyden keskustelua niiden kanssa pidemmällekin. Konkreettisesti tämä näyttäytyy esimerkiksi analyysiosiossa siten, että tietoisesti pyrin kiinnittämään huomiota ja nostamaan esiin sellaisia aineiston kohtia, joissa esimerkiksi yhteisöllisyyttä ei aina nähdä positiivisena asiana. Toisin sanoen, kun puhun refleksiivisestä otteesta tutkimuksessa, en tarkoita tällä yksinomaan omien taustojeni sanoittamista. Tarkoitan tällä enemmänkin siten, miten aktiivisesti pyrin antamaan aineistolle mahdollisuuden haastaa alkuperäisiä positiivisesti latautuneita ennakko-oletuksiani yhteisöllisyydestä sekä yhteisöllisestä asumisesta.

Ajattelen, että oma taustani auttaa minua ymmärtämään, miksi kuuluminen ja yhteisöllisyys näyttäytyvät niin tärkeinä tutkimusteemoina minulle. Sitten taas positioni kannalta tutkijana ajattelen, että keskeistä on tasapaino analyyttisen etäisyyden, henkilökohtaisen kiinnostukseni sekä oman historiani ja ennakko-oletusteni välillä. Akateeminen uskottavuus kuitenkin vaatii sitä, että aineistolla on aito mahdollisuus myös haastaa kriittisesti paitsi tämän tutkielman teoreettista viitekehystä, myös minun omia ennakko-oletuksiani.

Tutkimuksen tekemisessä on noudatettu ihmistieteellisen tutkimuksen eettisiä lähtökohtia sekä hyvän tieteellisen käytännön periaatteita (Kuula, 2006; Lapin yliopisto, 2025; Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2019, 2023). Koska tutkimuskohteena on tiivis ja yhteisöllinen asumisyhteisö, anonymiteetin turvaamiseksi haastateltavien nimet on muutettu tekaistuiksi peitenimiksi. Muutettujen nimien käyttäminen palvelee samanaikaisesti kahta tarkoitusta. Ensiksi tietenkin tarkoituksena on suojata tutkimukseen osallistuneiden haastateltavien anonymiteettiä. Toisekseen nimien käyttäminen voi tehdä analyysitekstistä lukijalle miellyttävämpää luettavaa. Tämän johdosta haastatteluihin osallistuneita Loppukirin asukkaita ei nimetä aineistokoodeilla tai muilla tunnisteilla, vaan heille on annettu omat tutkimustekstissä käytettävät peitenimet. Muutetut peitenimet eivät täsmää haastateltujen oikeita nimiä. Samalla olen pyrkinyt häivyttämään joitain tunnistettavia yksityiskohtia tai jopa jättämään näitä pois, erityisesti tapauksissa, jossa niiden esiin tuleminen ei ole ollut tutkielman analyysin teon osalta oleellista. Loppukiri on lopulta melkoisen tiivis ja rajattu asumisyhteisö, joten anonymiteetin varmistaminen on erityisen tärkeää. Aineistoa ei myöskään liitetä kokonaisuudessa osaksi tätä tutkielmaa vaan siitä käytetään vain teema-analyysin kannalta oleellisia suoria lainauksia.

Itse tutkimukseen osallistuminen on perustunut vapaaehtoisuuteen ja jokaiselle osallistujalle on kerrottu heidän oikeutensa milloin tahansa päättää haastattelu tai pyytää tietojensa tuhoamista, mikäli aineistoa ei olla ennätetty anonymisoida. Aineison käsittelyn aikana olen pyrkinyt häivyttämään ja vähentämään osallistujien tunnistettavuutta muuttamalla heidän nimensä sekä jättämällä joitain yksityiskohtia mainitsematta aineiston analyysissä. Tutkimuskohteen rajoitetun koon sekä yhteisön tiiviin luonteen vuoksi täydellistä anonymiteettia ei kuitenkaan voida taata. Tutkimuksen tavoitteena ei ole ollut tutkia yksittäisiä asumisyhteisön jäseniä. Tutkimuseettisesti onkin ollut tärkeää pyrkiä kuvaamaan osallistujien kertomuksia ja kokemuksia kunnioittavasti erityisesti silloin, kun haastattelussa on keskusteltu yhteisön sisäisistä ristiriidoista ja jännitteistä, yksilöiden toimintakyvyn muutoksista tai jopa yhteisön jäsenten poismenosta.

## 3.6 Tekoälyn käyttö tutkielmassa

Tämän pro gradu tutkielmaprosessin aikana olen hyödyntänyt generatiivista tekoälyä. Olen keskustellut tekoälyn kanssa tutkielman suunnasta, jatkojalostanut omia ideoitani sen kanssa, käyttänyt tekoälyä tutkielman rakenteen hahmottelussa, tarkistuttanut tekstin kieliasua tekoälyllä sekä hyödyntänyt tekoälyä lähdeviitteiden teknisen tarkistamisen tukena. Tutkielman teossa ei ole käytetty tekoälyä aineiston analyysin itsenäisenä tekijänä, eikä tekoälylle ole ulkoistettu tutkielman tekstin tuottamista. Olen kirjoittanut paljon ajatuksiani tekoälylle, joka on jäsentänyt niistä koherentteja kokonaisuuksia, joiden ympärille olen saanut jatkaa omaa työskentelyäni. Tekoälyä on käytetty tutkielman kielioppivirheiden paikantamiseen sekä toisteisuuden tunnistamiseen. Generatiivinen tekoäly on toiminut tässä tutkielmassa minun sparrailutoverina sekä pallotteluseinänä. Tutkimusasetelma, analyysi, tulkinnat, aineistonkeruu sekä lopullinen tekstimuoto tutkielmassa ovat omaa käsialaani ja siten yksinomaan omalla vastuullani.

# 4. Aineiston analyysi ja tulokset

Tässä luvussa tulen tarkastelemaan teema-analyysin kautta tunnistamiani kolmea pääteemaa: yhteisöllisyys, avunanto ja hoiva sekä ristiriidat. Edelleen jokainen näistä pääteemoista tulee jakautumaan alateemoihin, joissa analysoin tarkemmin aineiston antia. Jokaisen pääteeman tulen taustoittamaan erikseen kenttähavaintojeni pohjalta etnografisella sekä narratiivisella otteella. Pääteeman alustuksen jälkeen siirryn alateemoissa haastatteluaineistojen sitaattinostoihin sekä syvempään analyysiin.

## 4.1 Yhteisöllisyys

Marraskuun lopussa 2025 olin sopinut Loppukirin yhteyshenkilöni kanssa voivani osallistua heidän toimintaansa tarkkailijana ja siten ikään kuin kenttähavainnoinnin turvin saada paremmin kuvaa siitä, minkälaista elämä Loppukirissä on. Muistan hieman jännittäneeni ennen Loppukirin ovista sisään astumista. Olinhan kuitenkin astumassa yhteisöön sen ulkopuolelta käsin, yhteisö, jonka jäsenet tunsivat ja tuntevat toisensa oikein hyvin, jakavat yhteistä historiaa sekä rakentavat arkeaan tavalla, joka oli minulle vielä monelta osin pimennon peitossa. Samaan aikaan tiedostin myös oman asemani nuorena miehenä suhteessa Loppukirin yhteisön ikääntyviin asukkaisiin. Vaikka olinkin kuullut jo paljon hyvää ja yhteyshenkilöni vaikutti oikein sydämellistä, pohdin silti, millaisena läsnäoloni nähtäisiin ja miten minut otettaisiin vastaan.

Oven avauduttua minua oli kuitenkin vastassa joukko lämpimiä ja hymyileviä ikäihmisiä. Tunnelmassa oli samanaikaisesti hienovaraista varovaisuutta mutta myös lämpöä. Läsnäoloni herätti selvästi uteliaisuutta yhteisön siihen aikaan ja paikkaan sattuneissa ihmisissä. Asukkaat halusivat heti tietää kuka olen, millä asialla liikun ja mitä teen. Tilanteessa oli jotain kovin inhimillistä. Yhteisön ulkopuolinen ihminen saapuu paikkaan, jossa ihmiset jakavat keskenään huomattavan suuren osan arkeaan eivätkä ainoastaan asu keskenään samassa rakennuksessa. Tunnelma vapautui kuitenkin nopeasti rennommaksi, kun yhteisön se jäsen, jonka kanssa olin aiemmin vierailuni ja tutkimukseni tekemisen sopinut, esitteli minut muille paikalla olleille. Minut kutsuttiin mukaan tavalla, joka tuntui aidolta halulta ottaa minut osaksi niitä hetkiä, joita yhteisössä elettiin. Aistittavissa oli ylpeyttä ja halua näyttää, että näin meillä eletään. Samaan aikaan moni toi esiin sen seikan, miten he ovat vuosien saatossa tottuneet tällaiseen kiinnostukseen ja tekemiseen ja miten heitä on käyty tarkkailemassa ja haastattelemassa Etelä-Korean poliittista johtoa myöten.

Siirryimme aamukahvipöydän ympärille, jonka äärelle alkoi pikkuhiljaa kerääntymään talon

asukkaita, jotka kuuluivat kyseiseen lounasvuororyhmään. Aamukahvin ja esittäytymisten lomassa minulle kerrottiin selvästi suurella ylpeydellä talon historiasta, mutta sitäkin enemmän, yhteisön historiasta. Eräskin asukas totesi, että ilman tätä yhteisöä, ei tästä talosta ja sen rakentamisesta olisi koskaan tullut mitään. Aamukahvin lomassa minulle kerrottiin talon ja yhteisön historiasta sekä eetoksesta, joka liittyi heidän yhteisönsä "johtajattomuudesta". Samalla keskustelu siirtyi niinkin arkisiin asioihin, kun erään asukkaan tekemään ehdotukseen liittyen yhteisten pesutilojen käyttöön.

Minulle valkeni hyvinkin nopeasti se, etteivät keskustelut tämän ryhmän sisällä, eikä varmasti myös laajemmin koko Loppukirissä, olleet millään tavoin täysin harmonisia tai yksimielisiä. Aamukahvipöydän ympärillä keskustelevilla asukkailla oli selvästi monilla hyvin selkeät näkemykset asioista. Välillä puheenvuorot olivat yllättävänkin kärkkäitä. Ja kuitenkin keskustelusta kuului pyrkimys yhteisen sävyn ylläpitämiseen ja sovitteluun. Yhteyshenkilöni, joka toimi samalla tämän lounasryhmän ryhmänjohtajana pyrki pehmentämään jännitteitä palauttamalla keskustelua takaisin yhteiseksi keskusteluksi sekä antamalla tilaa eri näkemyksille.

Mitä pidemmälle menimme päivässä, sitä enemmän huomioni alkoi kiinnittymään pienempiin arkisiin yksityiskohtiin. Käytävillä tapahtuvat kohtaamiset, yhteisen keittiön puheensorina sekä laajemmin ihmisten tapa pysähtyä toistensa luo, auttaa ja kohdata toisensa. Myös se miten yhteisissä tiloissa oltiin ja niiden jatkuva jonkinasteinen käyttö loi vaikutelman siitä, että Loppukiri on paikka, jossa yksin oleminen ja asuminen on mahdollista mutta täydellinen erillisyys on vaikeampaa.

Huomioin myös älylaitteiden käytön vähyyden yhteisissä tilanteissa. Samaan aikaan moni ikäihminen tuntui olevan todella näppärä älylaitteiden kanssa ja minulle esiteltiinkin heidän järjestelmiä, josta pystyi varamaan toimistotiloja, pesutiloja tai esimerkiksi tarkkailemaan päivän ohjelmaa ja tiedotteita. Mutta siinäpä se sitten olikin. Älylaitteet oli valjastettu palvelemaan yhteisöä, ei kontrolloimaan kanssakäymistä. Toki pohdin myös, että asukkaiden ikä voi myös olla osa syynä tälle älylaitteiden tarpeettomuudelle. Joka tapauksessa tunnelmassa oli havaittavissa jotain nyky-yhteiskunnan arjen ja rytmin vastaisia toimintamalleja.

Näkemäni ja kokemani sai minut pohtimaan omaa suhdettani kaikkeen siihen mitä todistin. Vaikka olin "vain tarkkailemassa" yhteisön arkea ja osin osallistumassa ja auttamassa heitä muun maussa ruuan laitossa, en voinut olla liikuttumatta monissakin tilanteissa, kenties enemmän kuin odotin. Erityisesti minua kosketti syvästi asukkaiden tapa puhua avunannosta, yhdessä vanhenemisesta, turvasta sekä sitä myöten yhteisestä vastuusta. Tämä kaikki herätti minussa voimakkaita, jopa etovia ajatuksia siitä, miten nyky-yhteiskunnassamme korostuvat voimakkaasti riippumattomuus, menestys,

omistaminen ja yksilöllisyys. Loppukirillä taas elämä tuntui pohjautuvat toisenlaiselle ajatukselle. Yhteisöllisyys ei näyttäytynyt sanahelinänä strategiapaperilla tai organisaation yhteisenä tavoitteena. Se näkyi ja *tuntui* arkisena tapana organisoida elämää yhdessä muiden kanssa ilman että siitä tehtiin sen kummempaa strategista tavoitetta. Kuitenkin vaikka päällisin puolin moni asia vaikuttikin olevan ihanaa, en voinut olla pohtimatta sitä, että tällainen yhteisöllisyys ei kuitenkaan synny täysin itsestäänkään. Vaan kyllä tämä on vaatinut ja tulee vaatimaan jatkuvaa osallistumista yhteisön jäseniltä, joustamista, neuvotteluja sekä toisten huomioimista.

Tämän alaluvun teemoissa tulen tarkastelemaan haastatteluaineistojen pohjalta sitä, miten yhteisöllisyys rakentuu Loppukirin arjen kohtaamisissa, yhteisissä arjen rytmeissä sekä siinä, miten yhteisön tilallisilla ratkaisuilla voidaan vaikuttaa yhteisöllisyyden edistämiseen.

### 4.1.1 Yhteisöllisyys arjen kohtaamisina

Yhteisöllisyys näyttäytyy ennen muuta toistuvina sekä arjen pieninä kohtaamisina haastatteluaineison pohjalta. Yhteisöllisyys näyttää kiinnittyvän hyvin väkevästi arkiseen läsnäoloon, mahdollisuuteen kohdata muita ihmisiä matalalla kynnyksellä, tervehtimiseen sekä yhteisissä tiloissa toimimiseen, elämiseen ja liikkumiseen. Kyseessä ei ole siis pelkästään yhteisistä työvuoroista tai järjestetyistä tapahtumista eikä virallisista yhteisön kokouksista. Aineiston perusteella yhteisöllisyys on jotakin, joka ilmenee Loppukirin yhteisön päivittäisissä toiminnoissa sen sijaan että sen todettaisiin olevan jokin yhteisön julkilausuttu ideaali. Yhteisöllisyyttä luodaan, kun joku tervehtii, pysähtyy keskustelemaan, istahtaa yhteisissä tiloissa jutustelemaan muiden kanssa tai kysyy kuulumisia.

Tämän tuo esiin erityisen hyvin Matti, joka haastatteluhetkellä oli Loppukirin tuoreimpia asukkaita vain muutaman kuukauden asumisellaan. Hän totesikin monesti että ei ollut vielä kokenut olevansa täysin yhteisön toiminnoissa sisällä. Matti kuvasi itseään osin myös “normi asumismoodissa” olevaksi. Kuitenkin hän tunnisti jo lyhyen asumisensakin jälkeen arjen hetkiä ja kohtaamisia, joiden kautta tunnetta kuulumisesta oli alkanut muotoutua.

> *”Kyllä ihmiset tervehtii aina kun näkee. Ja mitä olen käynyt saunassa miesten vuorossa, niin siellä on mukavaa jutustella. Silleen on helposti päässyt porukkaan, ettei ole ollut semmoista ongelmaa.”*

Matin kuvauksesta käy hyvin ilmi se, miten kiinnittyminen yhteisöön syntyy nimenomaan hyvin arkisista eleistä ja käytänteistä. Erityisen tärkeää on huomioida tämä Matin kohdalla hänen lyhyen

asumisaikansa tähden. Kokemus siitä, että "pääsee porukkaan" mukaan muodostuu uuden yhteisön jäsenen tulokulmasta katsottuna ensimmäisiä yhteisöllisyyden pohjakerroksia. Täten kuulumisen voidaan ajatella näyttäytyvän prosesseina, jossa tärkeää on säännölliset kohtaamiset. Ja juuri nämä toistuvat hetket alkavat pikkuhiljaa muovata ihmisen suhdetta paikkaan ja sen ihmisiin. Matin kommentti tuo myös pintaan sen, miten yhteisöllisyys ja tunne kuulumisesta voivat alkaa muotoutumaan jo ennen yksilön osallistumista aktiivisemmin yhteisön virallisempiin rakenteisiin kuten esimerkiksi yhteisesti järjestettyihin tapahtumiin, työryhmiin tai kokouksiin.

Kun Loppukiriä tarkastelee ensikerran ulkopuolelta käsin, on vaikea välttyä ajatukselta, että toiminta olisi ensisijassa organisoitua yhteisöllistä asumista. Haastatteluaineistoista nousee kuitenkin hyvin selkeästi ajatus siitä, miten yhteisöllisyys näyttäytyy arkisen sosiaalisena infrastruktuurina. Pelkästään jo se, että Loppukirin asukkaat tervehtivät ja tunnistavat toisensa, luo pieniä, mutta hyvin merkityksellisiä eroja tavanomaisen kerrostaloasumisen ja Loppukirin välille. Matti kuvaakin omassa puheenvuorossaan, miten edellisessä asumismuodossa hän koki olevansa enemmän "oma yksikkönsä" muiden seassa, kun taas Loppukirille muutettuaan hän kertoi, miten hänelle on alkanut muodostumaan kokemus siitä, että hän on osa Loppukirin "samaa porukkaa".

> *"Kun verrataan edelliseen, niin siellä oltiin enemmän omina yksikköinä. Täällä on vähän kuitenkin silleen, että ollaan samaa porukkaa. Vähän on tullut sellainen, että kuuluu tähän."*

Kun siirrymme tarkastelemaan yhteisössä jäsentä, joka on asunut Mattia huomattavasti pidempään, voidaan todeta tämän saman ilmiön näyttäytyvän vakiintuneempana sekä vahvempana. Pitkään yhteisössä asunut Helmi kertookin hakeutuneensa Loppukiriin siksi, koska hän tarvitsi elämäänsä lähikontakteja, siis aivan tavallisia arkipäivän kontakteja. Helmin kuvauksessa yhteisöllisyys näyttäytyy keskeisenä syynä hakeutua Loppukirin kaltaisen yhteisöllisen asumisen piiriin.

> *"Minä kaipasin semmoista yhteisöä. Mä ajattelin, että mä löytäisin jonkun semmoisen, jossa nämä arkipäivän kontaktit ja lähikontaktit toimisivat."*

Mielestäni Helmin sitaattiin kondensoituu erinomaisesti tämän käsillä olevan alaluvn keskeinen anti: Yhteisöllisyys muotoutuu Loppukirissä arkipäiväisyyden, arkisten toimintojen ja arkisten hetkien ympärille. Helmi korostaa ensisijassa arjen kontaktien toimivuutta ja tärkeyttä, eikä ilmeistä tarvetta suurille tai poikkeuksellisille tapahtumille tai kokemuksille nouse esiin. Täten aineiston perusteella voidaan todeta, miten yhteisöllisyys voi toimia vastauksena aikamme sosiaalisiin haasteisiin. Eli

tilanteisiin, jossa yksilön sukulaiset, läheiset ihmiset ja ystävät voivat olla omien elämäntilanteidensa myötä fyysisesti todella kaukana. Tällaisissa varmastikin hyvin yleisissä tilanteissa Loppukirin kaltaiset yhteisöt tarjoavat ympäristön, jossa ihmisten tarve arkiselle läheisyydelle perustuu yhteiseen ja jaettuun arkeen sekä asumiseen.

> *”Meillähän toimii yhteisöllisyys, sillä lailla täällä talossa, että itse asiassa se on jokapäiväistä. Täällä on kuitenkin näitä kontakteja ja ihmiset ovat tavoitettavissa.”*

Helmin sitaatti asettaa yhteisöllisyyden yhdeksi ytimeksi myös tavoitettavuuden. Eli vaikka ihmiset jakavat saman elintilan hyvinkin tiiviisti, he ovat myös tavoitettavissa toinen toisilleen, ja mikä tärkeintä, yhteisön jäsenillä on itsellään tieto ja tunne tästä. Ja jälleen mikäli Loppukirin tavoitettavuuden tunnetta verrataan tavanomaiseen kerrostaloasumiseen, ei naapurien fyysinen läheisyys välttämättä korreloi koetun sosiaalisen läheisyyden kanssa. Loppukirissä yhteisön jaetut rutiinit, yhteinen toiminta sekä jaetut tilat näyttävät muuttavan asumisen sosiaalista rakennetta siten, että ihmisille muodostuu tunne siitä, että toinen ihminen on lähellä ja lähestyttävä.

> *”Kun me kohdataan monissa eri tilanteissa ja ollaan meidän asukkaiden kanssa tekemisissä muuallakin kuin pelkästään esimerkiksi yhteisökokouksessa, niin ihmisestä välittyy monipuolisempi kuva.”*

Kaarinan kuvaus vie arjen kohtaamisia sekä niiden merkityksiä eettiseen suuntaan. Ihminen, joka mielletään yhden yhteyden kautta yhdenlaiseksi, saakin toisenlaisen kuvan, kun hänet kohdataan toisessa roolissa tai tilanteessa. Kaarina jatkaakin, miten myös “ärsyttävästä ihmisestä” oppii huomaamaan ja arvostamaan hänen hyviä puoliaan, kun häntä kohtaa moninaisissa tilanteissa.

> *”Kun me kohdataan näitä ihmisiä muissakin ympyröissä ja muissa tilanteissa, niin me opitaan ehkä näkemään myös tämmöisen ärsyttävän ihmisen hyviä puolia. Se ei jää yksipuoliseksi.”*

Kaarinan huomio on oleellinen, sillä se osoittaa sen, miten arjen rutiinit ja toisten ihmisten kohtaamiset monimutkaistavat ihmisten välisiä suhteita. Näin ollen yhteisöllisyyden voidaan myös sanoa olevan eräällä tavalla sosiaalinen käytäntö tai konstruktio, joka ylläpitää ihmisten kykyä elää ja toimia erilaisten sekä eri tavalla ajattelevien ja toimivien ihmisten kanssa.

### 4.1.2 Yhteisöllisyys arjen rytmeinä

Kuten edellisen alateeman käsittelyssä muutaman kerran asiaa sivusimme, yhteisöllisyys on paitsi

totuttuja arjen kohtaamisia, myös säännöllisiä ja toistuvia arjen rytmejä. Kerätyn aineiston perusteella voidaan todeta yhteisöllisyyden rakentuvan yhteisten ja jaettujen käytänteiden kautta kuten esimerkiksi kahvihetkien, saunavuorojen, ruokailuiden, yhteisökokousten, harrastusryhmien ja juhlien myötä. Täten yhteisöllisyys rakentuu ja muotoutuu myös ajallisuuden kautta, tarkoittaen sitä, että yhteisöllisyys ja sen rakentuminen ei ole riippuvaista satunnaisista ihmisten kohtaamisista, vaan se saa voimansa arkeen rakennetuista toistuvista hetkistä yhteisölle, joiden myötä yhteisö uusintaa itseään.

Kun haastatteluissa siiryimme keskustelemaan arjen rytmeistä esiin nousi kiintoisa kitka säännöllisyyden sekä joustavuuden välille. Kysyessäni ryhmähaastattelussa, miten Loppukirin yhteisö ja asukkaat suhtautuvat ajankäyttöön, arjen rytmeihin sekä työhön sain Marjalta lyhyen vastauksen:

> *”Joustavasti.”*

Käytännössä heti Marjan vastauksen perään asiaa jatkoi Aila kommntoiden:

> *”Mutta ne on just kauhean tärkeitä.”*

Tässä tiivistyy aineiston kannalta eräs olennainen huomio; Loppukirin arjessa rytmeillä on tavattoman suuri merkitys koetulle yhteisöllisyydelle siitäkin huolimatta vaikka arki ei perustukaan ulkoa määrättyyn marssijärjestykseen tai tiukkaan aikataulukuriin. Yksilön oma vapaus järjestää elämäänsä parhaaksi katsomallaan tavalla ei koeta olevan ristiriidatta yhteisten rytmien kanssa, jotka kuitenkin antavat viikoille niiden totutun ”virallisen muodon”. Tämä siis kertoo yhteisöllisyyden tarkoittavan sitä, että arjesta löytyy säännöllisiä yhteisiä kiinnekohtia, joihin yhteisön jäsenet voivat halutessaan, ja oman elämäntilanteensa niin salliessa, osallistua.

Samalla aineistosta nousee esiin se, miten yhteisön yhteiset rytmit syntyvät vastuun, arkisten velvollisuuksien sekä työn myötä. Ryhmähaastattelussa Eeva kertoo, miten hän kokee kuuluvuuden tunnetta nimenomaan tekemisen kautta.

> *”No se on sen. Työn kautta elikkä mitä mä annan tähän taloon, niin se se voimaannuttaa meitä ja ja sitten tosiaan siitä se kuuluvuus tulee.”*

Ryhmähaastattelun toinen osallistuja, Ritva, kommentoi samaista aihetta kahden hyvin merkityksellisen sanan kautta:

*”Jossain vaiheessa me käytettiin usein sitä sanaparia yhteinen arki, että se oli niin kuin se meidän juttu, yhteinen arki.”*

Näistä puheenvuoroista on havaittavissa se, miten yhteisöllisyys kiinnittyy hyvin vahvasti arjen puuhasteluun ja tekemiseen. Tunne kuulumisesta syntyy siitä, että antaa itse itsestään jotain muiden hyväksi yhteiseen elämään. Eevan puheenvuorosta käy erinomaisesti ilmi se, miten yhteisöllisyys on vastavuoroinen tila. Kantava ajatus siitä, ”mitä mä annan tähän taloon” kuvastaa hyvin yhteisöllisyyden vastavuoroisuutta. Yhteisön jäsen antaa itsestään yhteisölle osaamistaan, työpanostaan sekä aikaansa ja vastineeksi yksilö saa seuraa, turvaa sekä merkityksellistä arkea. Ritvan kommentti puolestaan nivoo koko tämän keskeisen ajatuksen yhteen ”yhteisen arjen” -ajattelun myötä.

Aineiston perusteella voidaan myös todeta arjen rytmeillä olevan yhteys koettuun hyvinvointiin. Kysyessä ryhmähaastattelussatilanteessa sitä, minkälaisen yhteyden asukkaat kokevat olevan hyvinvoinnilla ja yhteisellä toiminnalla olivat vastaukset toisiaan täydentäviä:

Aila*: ”Suuri.”*
Pirkko*: ”Ylläpitävä.”*
Ritva*: ”Veri kiertää.”*
Aila*: ”Pysyy niinku sulla se uteliaisuus ja kiinnostus”*
Ritva*: ”Uusia ajatuksia.”*
Pirkko*: ”Kun keskustelee ihmisten kanssa, jotka ovat toivottavasti aina joskus eri mieltä mun kanssa.”*

Yhteinen toiminta näyttäytyy tässä hyvinvoinnin ylläpitäjänä. Ilmaukset “suuri”, “ylläpitävä” ja “veri kiertää” tuovat esiin sekä fyysisen että henkisen ulottuvuuden. Yhteisön rytmit pitävät ihmisen liikkeessä, mutta myös ajatukset liikkeessä. Uteliaisuus, kiinnostus ja eri mieltä olevien ihmisten kanssa keskusteleminen kytkevät yhteisöllisyyden ajattelun vireyteen. Yhteinen arki ei siis ainoastaan täytä aikaa, vaan pitää yllä suhdetta toisiin ihmisiin, maailmaan ja uusiin näkökulmiin.

Reino kuvastaa omassa vastauksessaan samaa teemaa samansuuntaisesti. Hänen mukaansa tylsyys ja tekemättömyys ovat asioita, joita Loppukirillä on vaikea kokea:

*”...kun on tilanteita, että tuntuu ettei ole mitään tekemistä, niin niitä hetkiä tulee hyvin harvoin täällä.*

Reino jatkaakin:

> *”Että kyllä sitä aina jotain sitten kuitenkin keksitään, kun jää tuonne istuskelemaan ja höpöttämään muiden kanssa. Kyllä aina löytyy kaikennäköistä tekemistä. Pysyy hereillä.”*

Reinon heitto ”*pysyy hereillä*” kuvantaa Loppukirin yhteisöllisen arjen vaikutuksia erinomaisesti. Kyse on siitä, että yhteisö pitää yksilön kiinni elämän menossa ja virrassa, eikä niinkään vain täytä yksilön elämää kaikenlaisella tekemisellä. Arjen rytmejä muodostavat myös ihan vain muiden asukkaiden kanssa höpöttäminen, istuskelu sekä sitä myötä spontaanin tekemisen löytäminen. Tämä taas ehkäisee mitä parhaiten yksinäistymistä, passivoitumista sekä laitostumista.

Reino jatkaa kuitenkin nostaen esiin jännitteen vapaaehtoisuuden sekä velvollisuuden välillä yhteisön sisällä. Hän erottaa omassa vastauksessaan hyvin selkeästi toisistaan yhteisön ylläpitämiseen liittyvät yhteiset työt sekä vapaaehtoiset yhteisön harrastukset. Reinon mukaan harrastustoimintaan osallistumattomuus ei herätä paheksuntaa samoissa määrin missä yhteisön ”töihin” osallistumattomuus taas herättää:

> *”Kyllä siinä, sanotaan niinku toi keittiöhomma meilläkin. Kyllähän siellä narinaa kuuluu ja jotkut valittaa. En tiedä valittavatko suoraan kyseisille ihmisille, mutta joka tapauksessa. Selän takana ainakin että kun tuo ei perhana osallistu mihinkään, mutta tämmöisiin niinku just näihin harrastuksiin esimerkiksi tanssiharrastuksia ja mitä tuolla voimistelua ja korttipeliä on, niin joo, henkilökohtaisesti en usko sitä, että kukaan loukkaantuu jos ei niihin osallistu.”*

Reino jatkaakin heti perään yhteisön töistä:

> *”Kyllä niinku mullakin silloin kun tänne tulin niin mä allekirjoitin tämmöisen sopimuksen, että osallistun talon töihin siltä osin kun itse pystyy ja jaksaa että sananmuoto menee suunnilleen näin.”*

Edellä siteeratut puheenvuorot osoittavat sen, miten yhteisöllisyyden rytmeihin sisältyy myös selvä moraalinen odotus, eikä kyse siten ole pelkästä hyvinvointia lisäävistä tai osallistumisen mahdollistavista käytänteistä. Yhteisössä on odotus siitä, että sen jäsenet osallistuvat ja tekevän osansa ”*siltä osin kun itse pystyy ja jaksaa”.* Täten osallistuminen yhteisön toimintaan ei vaikuta olevan kuitenkaan täysin vapaaehtoista vaikkakaan se ei ole ehdoton vaatimus. Jotta yhteisöllinen asuminen toimii ja koetaan yhteisölliseksi asumiseksi, vaatii se jokaiselta yhteisöön kuuluvalta jäseneltä panosta yhteisen arjen ylläpitoon.

### 4.1.3 Tilat yhteisöllisyyden mahdollistajina

Yhteisöllisyys tulee mahdolliseksi yhteisten tilojen kautta, jotka muodostavat kehyksen arjen rakenteiden ja kohtaamisten toimimiselle. Tilat ohjaavat arjen kohtaamisia, ne mahdollistavat yhteisen toiminnan ja viime kädessä ne käytännöllistävät yhteisen vastuun hyvin konkreettisesti.

Eräs talon asukas, Helmi, kertoi haastattelun lomassa hyvin paljon Loppukirin historiasta ja synnystä. Helmin kertomuksessa Loppukiri talona sekä yhteisönä rakentuivat rinta rinnan. Fyysinen talo sekä yhteisöllinen tapa asua syntyivät ja rakentuivat samanaikaisesti, eikä valmista yhteisöä olla vain päätetty sijoittaa johonkin valmiiseen rakennukseen.

> *”Meillehän muodostui se yhteisö alun perin siitä, kun me rakennutimme tämän talon ja sovittiin siitä, että minkälaisella periaatteella sitä lähdetään tekemään ja näin poispäin. Ja sitten valittiin semmoinen yhteisöllinen asumistapa, että meillä on yhteinen talo.”*

*”Yhteinen talo”* on keskeinen eetos Helmin Loppukirin historian kertomuksessa. Talo näyttäytyy yhteisöllisen asumisen käsinkosketeltavana muotona sekä yhteisön yhteisenä projektina. Alkuvaiheessa, ennen talon rakentamisen aloittamistakaan, Loppukirin porukkaan lähdettiin hakemaan ihmisiä samalla tahdolla elää ja olla yhteisessä suuressa talossa. Vähitellen projekti sai muotonsa yhteisön kasvaessa sen ympärille lopulta huipentuen itse talon rakennusprojektiin. Tilallisuuden näkökulmasta on keskeistä huomioida, että Loppukirin yhteisö organisoituu rakennuksensa ja sen jaettujen tilojen kautta. Täten se, minkälaisia yhteisen toiminnan tapoja, rutiineja tai muotoja yhteisöön voikaan syntyä, ohjautuu osin myös fyysisen tilan kautta.

> *”Meillähän ei ollut oikeastaan mitään olemassa semmoista konkreettista aluksi. Paitsi aika varhaisessa vaiheessa saatiin lupaus siitä (Helsingin kaupungilta), että meillä on tontti täällä, jolle voidaan ruveta suunnittelemaan taloa ja yhteisöä ja ne on syntyneet rinta rinnan.”*

Yhteisö on rakentunut paitsi tiettyyn aikaan, myös paikkaan, tietynlaisiin tilallisiin ratkaisuihin sekä tietynlaiseen taloon. Jos asiaa tarkastellaan organisaatiotutkimuksellisen linssin läpi, on merkillepantavaa se, miten yhteisön toiminta organisoituu tilojen kautta. Eli toisin sanoen, myös tilat omalta osaltaan organisoivat toimintaa. Tilat määrittävät sitä, missä yhteisön asukkaat kokoontuvat tekemään päätöksiä, missä he kohtaavat toisiaan sekä minkälaiset puitteet yhteisöllä on ylläpitää arkea.

Aineiston keruun aikana useat haastateltavat sanailevat myös sitä, miten Loppukiri ei ole samanlainen

kuin tavanomainen kerrostalo tai elämä siellä. Mikäli yksilö ostaa asunnon Loppukiristä tai muutoin muuttaa osaksi sen yhteisöä, muuttaa hän samalla paikkaan, jossa on omat käytänteet ja tapansa. Helmi tuokin omassa puheessaan esiin sitä, miten uusille Loppukirin yhteisön jäsenille pyritään tekemään heti alussa selväksi, että kyse ei ole tavanomaisesta kerrostaloelämästä:

> *”Tullessaan jo tietää, että tämä ei ole nyt mikään tavallinen kerrostalo siinä mielessä, että täällä on paljon enemmän tätä yhteistoimintaa.”*

Loppukirin yhteisöllisyys ei synny yksinomaan tai ainoastaan siitä, että sinne muuttavat ja siellä asuvat ihmiset ajattelisivat yhteisöllisesti. Loppukirin yhteisöllisyys syntyy yhteistoiminnan ympärille rakennetusta arjesta, joka talossa vallitsee. Monet talon eri yhteiset tilat aina yhteisestä keittiöstä ja ”pääsalista” saunaan takkahuoneineen synnyttää mahdollisuuksia, mutta myös odotuksia. Näissä tiloissa järjestetään erinäistä toimintaa, kohdataan kanssa-asujia, tehdään ruokaa, juhlitaan yhdessä sekä siten ylläpidetään yhteisön arkea rullaamassa. Kun yksilö muuttaa Loppukirin ulkopuolelta osaksi sitä, tulee hän samalla liittyneeksi yhteisön tapoihin.

Loppukirillä kävi selväksi, että siellä on kaksi erityisen tärkeää yhteisöllisyyttä tukevaa tilaa niiden funktioiden takia ja ne ovat yhteinen koko talon keittiö sekä talon oma sauna. Kaarina kertookin miten yhteiset ruokailut toimivat jälleen paitsi arkea kasassa pitävänä käytäntönä myös taloudellisena motivaattorina:

> *”Me syödään tosi hyvin 3 kertaa viikossa. Muina kertoina tietysti sitten ihmiset huolehtii itse siitä syömisestä, mutta 3 kertaa viikossa laitetaan yksi ateria. Hinta on 5 €. Maanantaisin meillä on se kahvi niin se on hyvin edullista syömistä ja sitten tietysti sekin, että säästää omia sähkökuluja, kun ruoka valmistetaan siellä yhteiskeittiössä. Sitten monet juhlat myöskin järjestetään niin että ne on siellä yhteiskeittiössä tehty.”*

Yhteiskeittiö on tila, joka ajaa sekä työnjaon, kohtaamisen, yhteisötalouden sekä juhlan tilaa. Yhteisökeittiön on Loppukirin yhteisölle se tila, jonka kautta osa yksityisistä kodin perustarpeista ja tekemisistä siirtyy jaettuun tekemiseen ja vastuuseen. Täten keittiö tilana konkretisoi todella hyvin yhteisön luomaa yhteisöllisyyttä.

Aineistossa esiintyy aiemmin esiin nostettu tunne turvallisuudesta. Turvallisuus, jonka merkitys korostuu ikäihmisillä, liittyy vahvasti myös keskusteluun tiloista ja tilallisuudesta:

> *”Joo no se on turvallisempaa ja mielekkäämpää.”*
> *”...on turvallisuus tietysti niin, että sulla on se yhteisö siinä ympärillä.”*

Turvallisuus tulee esiin erityisesti, kun keskustelussa siirrytään yhteiskeittiöstä peseytymiseen ja saunaan. Sauna, joka Loppukirin kontekstissa yhdistää kiinnostavalla tavalla turvallisuuden, suomalaisen kulttuurisen tekemisen sekä yhteisöllisen asumisen arjen. Museovirasto (2020) kuvaa saunaperinnettä juhlan, elämäntavan ja suomalaisen arjen osaksi, ja kyseinen perinne onkin tunnustettu osaksi Unescon aineettoman kulttuuriperinnön luetteloa. Aineiston perusteella sauna on kuitenkin muutakin kuin vain rentoutumista ja hyvinvoinnin vaalimista varten luotu tila. Se toimii myös yhteisön turvarakenteena monellakin tasolla. Kenttähavainnoissani Loppukirillä esiin nousi mielenkiintoinen fakta liittyen Loppukirin rakennusvaiheeseen. Asukkailla olisi ollut mahdollisuus valita rakentaa asuntoihinsa omat saunat, mutta lopulta yhteinen saunatila koettiin monella tavalla tarkoituksenmukaisemmaksi. Esiin nousivat erityisesti huomiot ikääntyvien yhteisön jäsenten turvallisuudesta sekä yksin asuvien yksinäisyyden ehkäisemisestä.

Fyysinen jaettu peseytymistila tuo turvaa ihmisille siinä vaiheessa, kun oma keho alkaa vanhenemaan eikä siihen välttämättä kykene enää luottamaan samalla tavalla kuin aiemmin. Tästä syystä asukkaat kokevat turvalliseksi tiedon siitä, että jos jotakin sattuisikin pesutiloissa, esimerkiksi kaatuminen, joku löytäisi heidät sieltä todella nopeasti ja parhaassa tapauksessa joku saattaa jo olla heidän kanssaan siellä. Toisaalta yhteinen sauna ajaa myös yksinäisyyden ehkäisemisen asiaa. Kun käyttää hyödykseen yhteisen saunan yhteisiä saunavuoroja, pääsee kohtaamaan ja keskustelemaan kanssa-asukkaiden eli yhteisön jäsenten kanssa päivän polttavista kysymyksistä. Tosin suomalainen saunaperinne voi olla myös sitä, että istutaan hiljaisuudessa ja nautitaan saunan lämmöstä sanomatta sanaakaan. Välttämättä aina tärkeintä ei ole se mitä sanotaan, vaan joskus, toisinaan, pelkkä läsnäolo on se, mikä riittää.

> *”Joka ilta yksi meistä (talon asukkaista) kiertää koko talon ja käy muun muassa nää saunat läpi. Niin meillä on kerran käynyt niin, että että sieltä on löydetty henkilö, joka on tuupertunut sinne lauteille. Sitten on hälytetty ambulanssia ja henkilö on nyt tällä hetkellä 105-vuotias ja tää on tapahtunut joskus 15 vuotta sitten.”*

Kaarinan kertomus tuo esiin oleellisella tavalla yhteenkietouman yhteisten rutiinien, jaetun tilan sekä huolenpidon välillä. Koettu tunne turvallisuudesta perustuu siis siihen tosiasiaan, että yhteisössä on olemassa olevia kaikkien tiedostamia organisatorisia sekä tilallisia ratkaisuja, jotka tukevat ja mahdollistavat yksilöiden kokeman turvallisuuden tunteen syntymistä. Loppukirin yhteisön käytäntö iltakierrosta tekee asukkaiden talosta ja siten koko kodista yhteisesti kannatellun sekä valvotun tilan. Täten tilaratkaisuilla ja tilallisuudella on hyvin selkeä yhteys yhteisön huolenpidon rakenteisiin.

Yhteisöllisyys syntyy arjen tutuissa rutiineissa sekä jaetuissa yhteisissä kohtaamisissa. Niin ikään yhteisöllisyyden tunteen syntymiseen vaikuttaa fundamentaalisella tavalla tilallisuus sekä ratkaisut liittyen tiloihin. Tilat mahdollistavat paikat yhteisön jäsenille kohdata, tehdä yhdessä, organisoitua sekä luoda jaettuja ja tunnustettuja rutiineja.

Yhteisöllisyys ei siis ole pelkkä sosiaalinen päätelmä siitä, että nyt olemme yhteisö tai toteutamme yhteisöllisen asumisen arvovalintaa, vaan yhteisöllisyyteen vaikuttaa moninapaisesti monet eri tekijät samanaikaisesti. Talo, sen yhteiset tilat, kuten sauna, keittiö tai pääsali, luovat yhteisölle infrastruktuuria yhteisöllisyyden rakentamisen edellytyksille. Pelkät tilatkaan eivät kykene synnyttämään yhteisöllisyyttä yksinään, mutta ne tarjoavat reunaehdot, joiden turvin erilaiset ihmiset kyetään kohtaamaan ja huomioimaan, sekä rakentamaan yhteisesti sovittuja organisoitumisen muotoja.

Tässä alateeman luvussa sivusimme hoivan ja avunannon teemoja. Ne kulkevat tiiviisti yhdessä koetun ja tavoitellun turvallisuuden tunteen kanssa. Seuraavaksi onkin luonnollinen hetki siirtyä yhteisöllisyyden pääteemasta, hoivan sekä avunannon pääteemaan.

## 4.2 Avunanto ja hoiva

Istuin seuraamassa ruoanlaittoa samalla osallistuen tekemiseen Loppukirin yhteisessä keittiössä. Ilmapiiri oli seesteinen ja tämä välittyi myös ihmisten tavasta liikkua tilassa. Joku kattoi pöytää, toinen maustoi soppaa, kolmas valmisti salaattia ja neljäs keskusteli samalla viimeisimmistä kuulumisistaan. Tilanne vaikutti minulle hyvin arkiselta, tavalliselta, mutta myös poikkeukselliselta. Kyseessähän oli ”vain” ruoanlaitto, mutta sitten taas samalla kyse oli siitä, miten yhteisön tyyli olla ja tehdä yhdessä tuli todella näkyväksi. Ihmiset huomioivat toisensa todella vaivattomasti ja toista autettiin ilman erillistä pyytelyä tai osoitusta siitä, että se olisi jotenkin rasittavaa. Avunanto oli siis todella luontaista ja kaikkien toiminnassa läsnä enemmän tai vähemmän. Kukaan ei nostanut esiin auttamista erillisenä erityisenä tapahtumana tai tekona. Välittäminen ja apu olivat kaiken aikaa läsnä siinä, miten ihmiset keittiössä puhuivat toisilleen, huomioivat toinen toisensa keskusteluissa ja tekemisessä, sekä tavassa jakaa työnsä ruoanlaitossa.

Kesken kaiken tohinan saapui tilaan eräs asukas, jolla oli selvästi liikkumisen kanssa jo haasteita, sillä hän turvautui rollaattorin apuun. Muistan miten kiinnitin huomiota siihen, että tämän ruoanlaittoryhmäläisen saapuminen tilaan ei tuottanut pienintäkään tuskastumista, kiireen tai stressin syntymistä. Asukas kulki rollaattorilla keittiön halki oman työpisteensä ääreen, joka oli tällä kerralla määritelty salaatin valmistukseksi. Kyseisen ruoanlaittoryhmän ”ryhmyrinä”, eli siis ryhmä johtajana,

toiminut asukas saapui pian rollaattorilla kulkeneen asukkaan luokse ensin tarjoten hänelle parempaa tuolia, jolla istua, ja tämän jälkeen näyttäen, miten hän voisi esimerkiksi salaattia valmistaa ja millä välineillä. Tämän jälkeen rollaattorilla kulkenut asukas aloitti salaatin valmistuksen ja tilanteessa siirryttiin eteenpäin.

Tilanne oli niin kovin arkinen ja käytännössä merkityksetön, mutta siltikin jäin pohtimaan sitä vielä pitkäksi aikaa. Ajattelin, että tuossa pienessä jaetussa arjen hetkessä tiivistyi upealla tavalla kaikki se, mitä haluan tutkia. Ketään ei jätetä yhteisen tekemisen, olemisen tai yhteisön ulkopuolelle hänen ikänsä tai toimintarajoitteidensa vuoksi, mutta ketään ei myöskään nostettu erilliseen asemaan muihin nähden edellä kuvattujen tekijöiden tähden. Kyseessä oli vain saman lähtöviivan asettaminen jokaiselle ryhmän jäsenelle toimia. Tässä mielessä toisen auttaminen oli nimenomaan toisen osallistumisen tukemista ja jopa mahdollistamista.

Tämä hetki pinttyi syvälle muistiini, sillä mielestäni se toi hyvin konkreettisella tavalla avunannon luonteen parhaimmillaan näkyväksi. Loppukirin eetos pohjaa toki laajemmin tähän, mitä sain todistaa, eli esimerkiksi toimintakyvyltään heikentyvää ihmistä ei estetä osallistumasta yhteiseen tekemiseen. Päinvastoin yhteistä tekemistä sovelletaan ja sorvataan, jotta mukana oleminen ja yhdessä tekeminen olisi mahdollisimman kynnyksetöntä. Mielestäni apu tuossa hetkessä näyttäytyi tapana ylläpitää ihmisten paikkaa omassa yhteisössään. Jokainen halutaan pitää mukana, sillä jokainen on tärkeä osa yhteisöä. Jokainen antaa juuri sen panoksen itsestään, jonka pystyy antamaan, ja yhteisö pyrkii tukemaan yksilöä tämän panoksen antamisessa.

Minulle kerrottiin myös asukkaista, joiden toimintakyky oli vuosien aikana heikentynyt. Keskusteluissa nousi esiin ajatus siitä, että ketään ei ”ajeta pois”, vaikka ihminen ei enää jaksaisi osallistua yhteisiin töihin samalla tavoin kuin aiemmin. Muistan pysähtyneeni tämän ajatuksen äärelle. Nyky-yhteiskunta tuntuu helposti määrittelevän ihmisen arvon sen mukaan, mikä on hänen tehokkuutensa, aktiivisuutensa tai toimintakykynsä. Kuitenkin Loppukirillä tällainen ajattelu ei tuntunut olevan millään tavoin läsnä. Vaikutti ennemminkin siltä, että arvonanto toiselle ihmiselle ei ole riippuvainen hänen kyvystään tuottaa, vaan siitä, että miten hän osallistuu ja kohtelee muita ihmisiä ympärillään. Toiseen suuntaan yhteisön merkitys taas korostui niissä hetkissä, kun yksilön omat voimavarat alkoivat huveta.

Puuhastellessamme keittiössä asukkaat kävivät keskustelua sekä toistensa että minun kanssani. Selvästi olin edelleen mielenkiintoinen hahmo, mutta samalla kaikilla oli suuri halu kertoa omista ajatuksistaan Loppukirissä asumiseen liittyen. Eräs keskustelu vei meidät syvemmälle eetokseen siitä,

miten yhteisö kantaa, kun yksilön voimat hiipuvat. Minulle kerrottiin, miten Loppukirissä on asunut ja asuu paraikaakin muistisairaita yhteisön jäseniä. Vaikka yhteisössä on muistisairauden kanssa kamppailevia yksilöitä, heitä ei edelleenkään suljeta yhteisön ulkopuolelle, vaan yhteisön eri jäsenet käyvät näiden ovien takana varmistamassa säännöllisin väliajoin, että kaikki ovat kunnossa. Niin ikään muistisairaita asukkaita haetaan mukaan yhteisiin tapahtumiin, kuten erilaisille kulttuurimatkoille, sekä varmistetaan, että he pääsevät turvallisesti takaisin omiin koteihinsa. Ja tämä keskustelu jäi totisesti mieleeni. Jokaisella ei välttämättä ole lähiomaisia tai sukulaisia lähettyvillä, jos ollenkaan. Mutta tässä sitä on yhteisö, joka kannattelee, kun oma pärjääminen alkaa olemaan lopussa.

Poistuin Loppukiriltä ratikan kyydissä. Oli marraskuu ja matkasin kohti Helsingin keskustaa. Koko matkan tuijotin ikkunasta ulos pohtien kokemaani sekä sitä, miksi se sai minut tuntemaan näin voimakkaita tunteita. Huomasin pohtivani muun muassa sitä, miten harvinaista on nähdä tällaista pyyteetöntä, lämmintä ja aidosti välittävää huolenpitoa toinen toisistaan. Totta kai ystävät ja perhe välittävät ja se näkyy, mutta Loppukirin tapauksessa kyse on ihmisistä, jotka eivät lopulta ole muutoin kytköksissä toisiinsa kuin sen tosiasian kautta, että he asuvat samassa talossa. Silti heillä on jotain aivan kertakaikkisen kaunista ja vaalimisen arvoista hoivan, turvan ja avunannon näkökulmista.

Tämän pääluvun tarkoitus on syventyä hoivan ja avunannon merkityksiin ja ilmentymiin Loppukirin yhteisön arjessa. Olen tunnistanut tämän luvun alateemoiksi arjen avun, emotionaalisen huolenpidon sekä vastavuoroisuuden ja yhteisen vastuun. Analyysin ytimenä, aineiston pohjalta, toimii se, miten auttaminen näyttäytyy kiinnittyvän yhteisöllisen asumisen arjen toimintatapoihin.

### 4.2.1 Arjen apu

Kootun aineiston perusteella arjen apu merkityksellistyy nimenomaan konkreettisina arjen tekoina. Apua annetaan ja sitä myös saadaan osana arkista asumista. Haastateltavat korostivat käytännöllistä apua kuten esimerkiksi teknistä apua erilaisten laitteiden käytön kanssa, kukkien kastelua, lemmikkien hoitamista, kauppa-apua, seuraa harrastuksiin tai vara-avainten säilyttämistä. Arjen apu korostuu laajana kirjona yhteisön jokapäiväistä elämää erinäisinä pieninä käytänteinä.

Loppukirin asukas Helmi kertoo hyvin konkreettisten esimerkkien myötä siitä, miten avunanto näkyy ja merkityksellistyy hänen yhteisössään. Esimerkiksi jos joku yhteisön jäsen sairastaa, voidaan tätä auttaa muun muassa lääke- tai kauppaostosten tekemisessä sekä seurata mihin hänen terveydentilansa kehittyy.

> *”Se on semmoista toistansa tukemista ja vähän niinku huolenpitoakin sillä lailla, että jos joku on sairaana niin pyritään sitten avittamaan ja voidaan auttaa kauppa-asioissa ja voidaan siinä pitää yhteyksiä niin kun meillä on yhden ihmisen kanssa esimerkiksi semmoinen, että joka aamu ilmoittaudutaan ja kerrotaan onko jotain sellaista, missä tarvitsisi apua.”*

Helmin kommentti nostaa esiin sen, miten käytännöllinen tekeminen sekä yhteydenpito ovat keskeisiä arjen avun tukipilareita. Se, että esimerkiksi kaupassa käynnin osalta autetaan toinen toistansa on näkyvä ja konkreettinen osa avunantoa, nämä aamulliset ilmoittautumiset tekevät kuitenkin tästä avuntarpeesta näkyvää koko yhteisölle. Tällä tavoin arjen apu linkittyy erittäin läheisesti jälleen kerran yhteisön yhteisiin käytänteisiin sekä myös organisoitumiseen. Jotta arjen apu voisi mahdollistua, vaatii se avun tarpeen näkyväksi tuovat rakenteet ympärilleen.

Toinen yhteisön asukas Reino kertoo omasta roolistaan yhteisön teknisenä tukihenkilönä. Reino kertookin omista kokemuksistaan, miten hänen mukaansa Loppukirissä autetaan ihmisiä paljon ja matalalla kynnyksellä. Hän myös itse auttaa paljon muita asukkaita useinkin juuri erilaisten teknisten kysymysten parissa.

> *”Kyllä täällä paljon autetaan. Se täytyy sanoa, että itse mä nyt autan toisia eniten näissä tekniikka asioissa, että siellä jos jollain hanan vuotaa tai bideesuihku on rikki niin kun ne soittaa mulle ja sitten, niinku nyttenkin, ilmastointi semmoinen, että ne soittaa, että terve ja kun on kylmää, että siinä mä yritän auttaa tämmöisissä sitten muita ilman muuta.”*

Reinon kertomus tuo esiin toteutuvan arjen avun ja sitä myötä koetun yhteisöllisyyden kannalta erään oleelliset seikan. Arjen apu rakentuu todella paljon yhteisön jäsenten omien erilaisten ja toisiaan täydentävien osaamisten sekä taitojen varaan. Eli vaikka arjen apu voi olla sellaista ”yksinkertaista” apua, kuten esimerkiksi kaupassakäynti, jota melkeinpä kuka tahansa voi pyrkiä toisen edestä tekemään, samalla arjen apu on myös hyvin käytännöllisiä arjen ongelmanratkaisuja. Eräskin asukas kertoi, miten oman puolison menehdyttyä jo vuosia aiemmin hän voi nyt luottaa yhteisöstä löytyvään osaamiseen ja apuun sellaisissa arjen asioissa, joihin kenties aiemmin on oma puoliso voinut olla ratkaisuna. Reinon esiin nostamat esimerkit vuotavasta hanasta, ilmastointiongelmista tai rikkinäisestä bideesuihkusta on arjen sujuvuuden näkökulmasta oleellisia esimerkkejä. Tätä myöten arjen apu korostaa yhteisön yksilöiden osaamista ja taitoa sekä sitä, miten se voidaan muuttaa koko yhteisöä palvelevaksi resurssiksi, mikäli yksilö on itse siihen valmis.

Ryhmähaastattelussa sama ajatus tulee esiin keittiötyön yhteydessä. Hän kertoo, miten yhteisöllisyys korostuu erityisesti keittiössä.

> *”Yhteisöllisyyden huomaa niin hyvin tuolla keittiössä, kun on joku jotain tekemässä niin joku toinen jo kysyy, että voinko mä auttaa ja voinko mä nostaa ja voinko tehdä sitä ja tota että se on sellaista.”*

Liisan kertomus nostaa arvoonsa tilanteisen spontaanin arjen avun. Auttaminen syntyy käytännössä halusta, auttamiseen virittyneestä mielestä sekä omatoimisesta havainnoinnista ilman erillistä avunpyyntöä tai organisoitua roolia. Mikäli joku tekee jotain, saattaa olla jopa automaattisena reaktiona kysyä, voiko olla jotenkin avuksi. Havaintona tämä on hyvin arkinen ja kenties tylsäkin, mutta yhteisöllisyyden syntymisen ja vaalimisen näkökulmasta se on erittäin oleellinen auttamisen muoto. Auttamisen ei siis tarvitse olla organisoitua auttamisen tuettua toimintaa, vaan enemmänkin oikeanlaista tilanteista herkkyyttä tarttua ja reagoida itsenäisesti toisen tarpeisiin, tietäen, että toiset tekevät samoin. Toinen ryhmän jäsen Aila jatkaakin kuvailemalla sitä, miten ryhmätyöskentelyssä keittiössä on hyvä hyödyntää yhteisön asukkaiden erinäisiä vahvuuksia, osaamista, kykyjä ja lahjoja.

> *”Ja parasta meidän ryhmässä on se, että meillä on hirveän erilaiset lahjat ja kyvyt ja voimat ja me jotenkin aina osataan laittaa ne yksiin niin, että kaikista niin kun saadaan se paras. Ja jos sitten tarvitsee olla poissa tai niinku tapahtui viime viikolla mulla, niin aina joustetaan ja niinku mahdollistetaan ja se on aika paljon Mariksen ansiota kanssa.”*

Ailan kommentista voidaan havaita jälleen se, miten yhteisö pyrkii asettamaan saman lähtöviivan jokaiselle, jotta jokainen voisi osallistua, auttaa ja tulla autetuksi, ja viime kädessä kuulua osaksi yhteisöä. Kenenkään ei tarvitse kyetä tekemään samoja asioita kuin joku toinen. Sen sijaan jokainen antaa itsestään sen, mitä omien voimien ja osaamisen rajoissa on mahdollista. Totta kai yhteisessä toiminnassa on myös asioita, joita jokainen varmasti osaa tehdä, kuten esimerkiksi roskien vienti ulos, mutta se, minkälainen fyysinen toimintakyky jokaisella on, on yksilöllistä. Apu arjessa tarkoittaa yhteisen tekemisen sovittamista ja sorvaamista yhteisön erilaisiin toimintakykyihin hyvin joustavasti. Kyse ei ole pelkästään heikomman auttamisesta.

Ryhmää haastateltaessa luettelivat ryhmäläiset hyvin konkreettisia arjen auttamisen muotoja aina kukkien kastelusta vara-avainten haltijaan.

> *”jos sattuu matkustaa niin pyytää vaan kastelemaan kukkia niin onnistuu. Joo ja pyytää*

*koiran hoitajaa niin onnistuu.”*

*”Ja ihan pieniäkin asioita kun sitä tuntee jo talon asukkaat niin hyvin, niin tietää mitä kukin niinku spesialisti voi osata.”*

*”Toi on just se naapuriapu, on todella runsasta.”*

*”Jossain digijutussa niin aina sitten voi kysyä joltakin ja ei tarvitse heti ottaa huoltoyhtiöön yhteyttä, että se on niinku helpompaa.”*

Näiden koottujen kommenttien valossa voidaan todeta arjen avun kiinnittyvän myös hyvin suuresti jo aiemmin tunnistettuun turvallisuuden tunteeseen. Kun yhteisön jäsenet tuntevat toisensa, he myös todennäköisesti tietävät, keneltä voi kysyä apua riippuen käsillä olevasta haasteesta. Tämä voi lisätä koettua turvallisuuden tunnetta, kun on tuttu ihminen keneltä kysyä apua. Yksi yhteisön jäsen osaa teknisiä asioita, toinen osaa auttaa digitaalisissa ongelmissa ja kolmannella voi olla kyky toimia ja organisoida yhteisessä keittiössä ruoanlaittoa pedagogisesti. Samalla yhteisö voi tulla vähentäneeksi tarvetta ulkopuolisista palveluista, tehden arkisista ongelmista kenties helpommin ratkaistavia sekä kustannetehokkaita.

Haastattelut tuovat ilmi myös sen, että apu arjessa ei ole välttämättä aina itsestään selvää. Eräskin asukas Helmi pohti omassa kommentissaan suomalaisuuden ja avun pyytämisen haasteita.

*”No se on varmaan helpompaa kun tuota sillain, että ihmiset eivät asuisi näin eikä tuntisi sillä tavalla toisiaan. Mutta mulla on semmoinen käsitys, että se avun pyytäminen on suomalaisille aika vaikeita. Aina se se ei ole niin itsestään selvää ja se on niinku se. Ehkä sitä ei koeta niin kun sopivaksi aina, mutta kyllähän täällä on hiljalleen opittu sitä pyytämäänkin.”*

Helmi tuo huomiollaan avun pyytämiseen kulttuurisidonnaisen kontekstin. Samalla tavalla kuin saunan tilallisuus ja sidonnaisuus olennaisella tavalla osaksi suomalaista kontekstia on ilmeinen, kuulee yleisessä keskustelussa usein, miten avun pyytäminen on suomalaisille vaikeaa. Toki tämä on enemmänkin tällainen kulttuurisesti jaettu yleinen ajatus siitä, että avun pyytäminen on suomalaisille jotenkin vaikeampaa kuin kenties muille kansoille. Aineisto ei kuitenkaan anna minulle valmiuksia vetää tällaisia johtopäätöksiä.

Summaten voidaan todeta, että arjen apu rakentuu hyvin monitasoisesti Loppukirissä. Se on samaan

aikaan hyvin konkreettista apua, kuten esimerkiksi kaupassa käyntiä tai kukkien kastelua poissaolojaksoilla, ja samaan aikaa se on proaktiivisia käytäntöjä. Yhtäältä voidaan todeta arjen avun rakentuvan tilanteisesti sekä spontaanisti, ja toisaalta voidaan havaita, että yhteisesti rakennetuilla arkisen avun rakenteilla on fundamentaalisen tärkeä rooli koetun turvallisuuden tunteen ylläpidossa sekä avun mahdollistajana.

### 4.2.2 Emotionaalinen huolenpito

Edellisessä alateemassa todettiin arjen avun rakentuvan samaan aikaan spontaanina ja tilanteisena sekä konkreettisina rutiininomaisina toimintamalleina. Emotionaalinen huolenpito pureutuu nyt ennen muuta nähdyksi tulemisen, turvallisuuden sekä kuulumisen tuntemuksiin. Siinä missä huolenpidoksi voidaan myös laskea se, että joku voi auttaa kauppa-asioiden kanssa tai on varmuus iltakierrosta asuinyhteisössä, merkitsee huolenpito samalla myös kokemusta siitä, että yksilö ei ole täysin oman toimintakykynsä varassa, ei ole täysin yksin tai näkymätön. Aineistosta käy hyvin selväksi se, miten emotionaalinen huolenpito muotoutuu nimenomaan siitä, että yhteisön jäsenellä on tietoisuus ympärillään olevista ihmisistä, ja kenties tärkeämpää, tietoisuus siitä, että ympärillä on vieläpä ihmisiä, joita hän tuntee ja jotka tuntevat hänet.

> *”Joo no se on turvallisempaa ja mielekkäämpää.”*

> *”Turvallisuus tulee tietysti siitä niin, että että sulla on se yhteisö siinä ympärillä.”*

Lainaukset Kaarinan haastatteluvastauksista kertovat, miten turvallisuus koetaan yhteisöllisenä kokemuksena. Turvallisuuden kokemuksen syntymiselle on ensiarvoisen tärkeää tieto siitä, että ympärillä on toisensa tunnistavat ihmiset, jotka voivat ja osaavat reagoida, jos jotakin reagointia vaativaa tapahtuisi. Tässä luvussa turvallisuus saa hauraamman ja kenties tulevaisuuteen suuntautuvamman merkityksen kuin aiemmassa pääluvussa, jossa käsiteltiin yhteisöllisyyttä, jossa taas turvallisuus liittyi yhteisön tuttuuteen sekä kohtaamisiin. Turvallisuus on koko analyysiä läpileikkaava teema, mutta se saa eri merkityksiä kulloisenkin käsiteltävän laajemman teeman alla. Emotionaalisen tuen osalta turvallisuus liittyy myös siihen mitä yksilölle tapahtuu, mikäli oma toimintakyky luhistuu, jos ei selviä enää yksin arjesta tai jos sairastuu.

Ajatus siitä, että toisen tunteminen luo turvallisuutta, resonoi laajemmin ihmisten vastauksissa, eikä Pirkko ollut tässä poikkeus.

> *”Yks mikä luo sitten turvallisuutta niin on semmoinen, että sä niinku tunnet ne kanssa asujat jotka täällä on ja kulkee. Niin se on mun mielestä hirveän tärkeätä ja turvallista*

> *tänä päivänä ja varsinkin sitten kun vanhenee niinku tai on ollut vanhentunut. Mutta vielä enempi vanhenee kyllä niin.”*

Pirkon sitaatti tuo esiin sen, miten turvallisuus syntyy hänen vastauksensa mukaan tuttuudesta. Eli siis siitä, että ihmiset ovat tunnistettavia, tuttuja ja osa omaa arkea. Tärkeää on kenties jälleen huomioida tämä ikääntymisen konteksti, joka nousee tässä vastauksessa esiin. Turvaa tuo myös ajatus siitä, että ympärillä on oma yhteisö, jonka jäsenet ovat ikään kuin ”samassa veneessä” ikääntymisen haasteen ja sitä myöten elämän rajallisuuden kanssa. Turvaa tuo tieto siitä, että yhteisö ympärillä ikääntyy, siinä missä asukas itsekin, jolloin yhteisö saa myös vertaistuellisen muodon. Tämä vie analyysin myös kohti kuulumisen tunnetta sekä sitä, miksi se on niin oleellista.
Pirkko jatkaakin kuulumisen tunteesta:

> *”Ettei niinku miten sen sanoisi. Se on vähän niinku semmoinen oma lauma tavallaan, että kuuluu johonkin isompaan.”*

Kuulumisen kokemus ja emotionaalinen huolenpito lähenevät toisiaan erityisesti Pirkon ilmauksessa ”omasta laumasta”. Lauma merkitsee yhteyttä, tunnistamista sekä suojaa. Pirkko kuvaakin puheenvuorossaan sitä, miten Loppukirin yhteisössä yksilö voi tuntea olevansa osa jotain itseään suurempaa.

Aineistossa tulee esiin myös sen, miten yhteisön jäsenet eivät tahdo jäädä läheistensä tai omien lastensa varaan hoivan saannissa. Eräs yhteisön asukas kertoi hakeutuneensa Loppukirin yhteisöön juurikin siitä syystä, että ei halunnut lisätä omien jälkeläistensä huolta omasta pärjäämisestään.

> *”Ja mun päällimmäinen syy on se, että mulla oli silloin just ollut syöpäkierros ja sitten mulla on kaksi semmoista 50 vuotiasta perillistä, jälkeläistä joiden elämä oli hirveän sotkuinen. Molemmat sairastuivat ja sitten mä päätin, että mä haluan olla paikassa, jossa niiden ei tarvitse hirveästi murehtia musta ja huolehtia. Mulla on ollut hirveän hyvä tuuri, koska mulla on ympärilläni lähiympäristössä hirveän ihania ihmisiä, että mä koen että mä oon löytänyt todella hyviä ystäviä ja meillä on paras ryhmä ja työryhmä ja se riittänee ja täällä on paljon kivaa tekemistä.”*

Tämä Ailan puheenvuoro kiteyttää erinomaisesti sen, miten yhteisö voidaan nähdä emotionaalisena turvaverkkona. Ja tämä turvaverkko toimii paitsi hänelle, myös hänen läheisilleen. Loppukirin yhteisön tarkoitus ei ole korvata sinne muuttavien asukkaiden edellisiä perheitä, mutta uusi yhteisö vähentää tarvetta rakentaa omaa ikääntymistään esimerkiksi omien jälkeläisten tai julkisten

palvelujen varaan. Mutta kuten Ailakin kuvaa puheenvuorossaan, toki hän on saanut myös valtavasti uusia ystäviä sekä mielekästä tekemistä. Emotionaalinen huolenpito voi tarkoittaa siis myös sitä, että omassa elämässään saa ympärilleen suhteita, jatkuvuutta ja pysyvyyttä sekä ympärilleen ihmisiä.

Toinen yhteisön jäsen Marja kuvaa hyvin samalla tavoin kuin Aila, mutta yksin jäämisen välttämisen näkökulmasta. Marja korostaa, miten yhteisöllisyys oli keskeisimpiä syitä hänelle kiinnostua ja hakeutua Loppukiriin asukkaaksi, sillä hän ei tahtonut ripustautua lapsiinsa eikä jäädä yksin kotiin.

> *”Ennen kaikkea se yhteisöllisyys oli semmoinen mihin mä kiinnitin huomiota, kun mä ajattelin, että jos mä nyt jään kotiin yksin ja mä en halunnut ripustautua lapsiin. Ne kaksi tyttöä on helsinkiläisiä kyllä, mutta että mä siellä sohvalla makaisin ja kääntäisin kirjan lehteen ja täällähän on todella toimintaa ja se oli erilaista toimintaa kuin mitä mun töissä oli, mutta se täyttää mun elämäni ja se mikä on mun mielestä kaikkein hienointa niin. Mä en missään vaiheessa ajatellut, että mä voisin saada silloisia ystävyyssuhteita mitä mä oon täällä saanut, että mulle tää on juuri semmoinen hieno paikka olla ja asua.”*

Marjan puheenvuorossa on paikannettavissa hieno havainto siitä, miten merkityksellisiä ihmissuhteita on mahdollista rakentaa myös myöhemmissä elämänvaiheissa. Samalla tämä laajentaa myös käsitystä huolenpidosta: huolenpito on sitä, että pyritään luomaan olosuhteet, jossa ihmisen on mahdollista kokea elämänsä sosiaalisesti merkitykselliseksi. Huolenpito ei siis tarkoita yksinomaan reagointia avuntarpeeseen. Emotionaalinen huolenpito korostuu läpi koko aineiston myös siinä, miten jokainen tuo esiin sen, että yhteisössä se oma paikka ei katoa mihinkään, vaikka oma avuntarve saattaisikin lisääntyä.

> *”Mutta sitten mä oon todennut, että tää on niin ihana paikka asua, että mä toivon, että kun mä täytän 89 ensi keväänä niin toivon että mä saan mahdollisimman pitkään asua täällä autettunakin. Tai miten nyt vaan mutta asun täällä. Meillä on niin ihana tämä meidän työryhmä, että tässä on ihana tehdä töitä.”*

Liisan kommentti valottaa ajatusta siitä, miten avun pyytäminen ja avun saamisen koetaan tukevan yhteisössä asumisen jatkuvuutta. Hänen toiveensa siitä, että hän voisi asua Loppukirin yhteisössä niin pitkään kuin mahdollista vaikka sitten yhteisön auttamanakin, on erityisen keskeinen. Toive korostaa sitä, miten ikääntyvällä yksilöllä on kuitenkin mahdollisuus kuvitella tulevaisuutensa osana yhteisöä myös enemmän apua tarvitsevana sekä hauraampana.

Yhteenvetona voidaan todeta emotionaalisen huolenpidon syntyvän Loppukirin yhteisössä ystävyyden, tuttuuden, turvallisuuden sekä tulevaisuuden turvan ympärille. Yhteisön jäsenet kuvaavat useissa eri puheenvuoroissaan sitä, miten yhteisö on paikka, jossa on mahdollista löytää uusia merkityksellisiä ihmissuhteita, jossa ympärillä on tuttuja ja turvallisia ihmisiä, jossa on mahdollista ajatella asuvansa pidempäänkin ilman että pelkoa omiin ”lapsiin ripustautumisesta”. Huolenpito voidaan ajatella laajemmin olevan yhteisön yhteisesti tuottama kokemus siitä, että oma paikka yhteisössä on turvattu.

Loppukirin yhteisössä avunanto ilmenee ennen muuta suhteisena. Samaan aikaan on tietoisuus siitä, että ympärillä on tuttuja ihmisiä, jotka huomaavat, tunnistavat ja tarpeen vaatiessa myös kannattelevat yksilöä vaikeimpien elämän vaiheiden yli, ovatpa ne sitten oman fyysisen toimintakyvyn haasteita tai arkisia askareita. Emotionaalinen huolenpito tekee yhteisöllisyydestä kokemuksellisesti merkityksellisesti siinä missä taas arjen apu tekee siitä taas käytännöllistä.

Ikääntyvän väestön näkökulmasta on erityisen tärkeää kiinnittää huomiota siihen, miten edellä mainitun emotionaalisen huolenpidon myötä yhteisöllisyyden kokemuksellinen merkityksellisyys korostuu elämän jälkipuoliskolla. Yksilöllä saattaa tulla vastaan hetkiä elämässä, kun pohtii, kuka tulee huomaamaan sen, jos itse ei enää pärjää. Missä saa olla ikääntyvä ihminen rauhassa ilman pelkoa siitä, että on taakaksi jollekulle, vaikka apua tarvitsisikin. Ja totta kai, mitä tapahtuu sosiaalisille verkostoille yksilön ikääntyessä, joutuuko olla elämän viimeiset vaiheet yksin vai saako olla yhteisön ympäröimä? Loppukirin yhteisöllinen asuminen tarjoaa vaihtoehtoisen tavan vastata moneen näistä peri-inhimillisistä kysymyksistä.

### 4.2.3 Vastavuoroisuus ja yhteinen vastuu

Haastatteluaineistossa avunanto ei näyttäydy vain yksittäisinä tekoina tai kahden ihmisen välisenä auttamissuhteena, vaan laajempana yhteisöllisenä toimintalogiikkana. Loppukirissä apu ei aineiston mukaan perustu ajatukseen suorasta vastapalveluksesta, jossa auttaja ja autettava jäisivät keskenään velkasuhteeseen. Pikemminkin apu näyttäytyy osana yhteistä elämäntapaa: yhteisössä autetaan, koska auttaminen kuuluu siihen, miten yhteistä arkea eletään ja pidetään yllä. Helmi kuvaa pohdinnoissaan avun vastavuoroisuudesta tätä todella ymmärrettävästi. Hänen mukaansa apu ei ole yksinkertaisesti hahmotettavissa kahdenväliseksi suhteeksi, vaan kyse on laajemmasta tavasta toimia yhteisössä.

> *”Se on tietysti vastavuoroista, että se on se. Jokaiselle niin kun tuota on mahdollista, mutta se ei tarkoita, että jos mä autan nyt Mattia, niin se Matti auttaa sitten vastineeksi*

*mua, että se ei mene näin ne.”*

*“Vaan se ikään kuin kuuluu meidän elämäntapaan, että että kun autetaan.”*

Helmin sitaatit irrottavat vastavuoroisuuden laskelmoivasta vaihto-, velka- tai valtasuhteesta. Kun yhteisössä auttaa jotakuta, se ei tarkoita sitä, että siitä syntyisi jonkinlainen auttamisvelka autetulle, jonka tulee maksaa tämä takaisin auttamalla auttajaansa. Sen sijaan Loppukirin yhteisössä tuntuu olevan tällainen yhteisön auttamisen jaettu ”pankki”. Käytän tässä analyysissä nyt sanaa pankki, vaikka sekin voi antaa hieman vääristävän kuvan. Ytimenä tässä ajatuksessa on se, että apu on jaettua yhteisössä ja siten se kiertää siellä eikä palaudu suoraan saajan ja antajan suhteeseen. Tämä kuvaus korostaa sitä, miten yhteisön rakenteisiin voidaan leipoa hyvin syvälle avunannon konsepti.

Eeva korostaa omissa kommenteissaan sitä, miten hän ajattelee kuulumisen tunteen sen kautta, mitä hän itse antaa talolle ja yhteisölleen. Ryhmähaastattelussa laajemminkin jaettiin ajatus kuuluvuuden tunteen syntymisestä sekä yhteisen arjen ja työhön osallistumisen kautta.

Kuulumisen tunne rakentuu, kun yksilö kokee, että hänellä on vielä jotain annettavaa yhteisölle. Ja tärkeämpää on se, että hänelle luodaan mahdollisuuksia osallistua ja toteuttaa itseään yhteisten rytmien ja rutiinien myötä. Eevan pohdinta siitä, mitä hän voisi antaa omalle yhteisölleen osoittaa sen, miten kuulumisen tunne ja siten yhteisöllisyys rakentuvat vastavuoroisesti. Yhteisö ottaa kopin yksilöistä ja kantaa, mutta samaan aikaan jokainen yksilö osallistuu yhteisön arjen pyörittämiseen ja siten yhteisön kannatteluun. Vastavuoroisuus toimii myös yksilöiden merkityksellisyyden tuntemusten lähteenä.

Ikääntyvien ihmisten yhteisössä on tärkeää havaita se, miten avunanto on merkityksellistetty tai merkityksellistynyt. Avunantoa ei nähdä sellaisena konseptina, jossa vain vahvat tukevat heikkoja, vaan idea on se, että jokainen osallistuu siihen, mitä kykenee. Yhteisön jäsenet ovat jokainen vuorollaan sekä avun saajia että avun antajia. On syytä myös muistaa ajatus siitä, miten jokaisella yhteisön jäsenellä on myös tunnistettuja vahvuuksia, joista koko yhteisö hyötyy. Eli kun joku tarvitsee apua yhdessä asiassa, voi avun saaja taas antaa apua toisessa asiassa, jossa taas hänellä on vahvempi osaaminen tai avunantoon vaadittava toimintakyky. Täten vastavuoroisuus ei siis vaadi samaa toimintakyvyllistä kapasiteettia yhteisön jäseniltä, ainoastaan sitä, että jokaisen panos on tärkeä osa yhteisön arjen jatkuvuutta ja sujuvuutta. Mikäli avunannon ajateltaisiin olevan vain sitä, että vahvimmat kannattelisivat kaikkia, olisi kyseessä puhtaampi hoivasuhde, joka olisi samalla alisteinen ja altis hierarkioiden muodostumiselle.

Aineisto osoittaa myös miten yhteinen vastuu ei ole ristiriidaton eikä ongelmaton. Vastavuoroisuus sisältää myös hiljaisia yhteisön odotuksia. Reino kertoi omassa haastattelussaan siitä, miten yhteisön yhteisiin askareisiin liittyy vahvempi velvoite, vaikkakin samaan aikaan harrastuksiin osallistuminen on jo paljon väljempää.

Reino kertoo, miten Loppukiriin muuttaessaan hän allekirjoitti paperin tai jonkinlaisen sitoumussopimuksen, jossa hän, muiden asukkaiden tavoin, sitoutuu osallistumaan talon töihin niiltä osin kuin itse pystyy ja jaksaa. Reino myös kertoo siitä, miten kuitenkin yhteisiin töihin osallistuminen tai pikemminkin osallistumattomuus saattaa herättää enemmän ”narinaa” jos esimerkiksi ei osallistu yhteisiin siivous- tai ruoanlaittoryhmiin.

Yhteisellä vastuulla ja vastavuoroisuudella on siten myös normatiivinen puoli. Loppukirissä jokainen saa asua juuri niin yksinään ja eristäytyneestä muusta yhteisöstä kuin haluaa, tai näin asia minulle ilmineerattiin useasti siellä ollessani, mutta samaan aikaan asumiseen sisältyy myös odotus yhteisen arjen ylläpitämisestä. Kiintoisaa on myös uusien asukkaiden allekirjoitettava kirjallinen sitoumus ja sen sanamuodot, jotka toisaalta sallivat vastuusta tulevan joustavan. Jokaiselta odotetaan jonkinasteista työpanosta yhteisön hyväksi, mutta samaan aikaan kaikilta ei odoteta samaa.

Tämä kitka on syytä nostaa esiin. Aineiston perusteella voisi sanoa, että keskinäinen apu tarkoittaa sitä, että yhteisön täytyy kyetä myös organisoimaan vastuuta. Kyse ei ole pelkästä spontaanista hyvyydestä tai rajattomasta vapaaehtoisuudesta. Ruokaryhmät, siivous sekä esimerkiksi iltakierrot eivät pysy yllä itsestään. Ja kuten Reino kuvasi osuvasti, mikäli osa ei osallistu laisinkaan, syntyy ”narinaa”. Samaan aikaan vastavuoroisuus toimii siis sekä yhtenä yhteisöllisyyden mahdollistajista, mutta myös yhtenä sen suurista koetinkivistä. Parhaimmillaan se kykenee tuottamaan yksilöille yhteenkuuluvuuden tuntemusta. Samalla se myös paljastaa hyvin herkästi sen, milloin yhteinen vastuu jakautuu epätasaisesti yhteisössä tai milloin sen koetaan jakautuvan epätasaisesti.

Loppukirissä apu on yhteisöllinen järjestys: Ihmiset auttavat, jakavat osaamistaan, osallistuvat ja kantavat vastuuta, sillä jaettu arki ja sen rakenteet eivät pysyisi kasassa ilman tätä. Aineiston perusteella yhteinen vastuu ja vastavuoroisuus synnyttävät Loppukirin avunannon näkökulmasta syvimmän rakenteen. Arjen apu tuo näkyväksi sen, mitä todellisuudessa tehdään. Emotionaalinen huolenpito taas tuo esiin sen, millaisia kuulumisen tunteita yhteisö kykenee tuottamaan ja minkälaista turvaa tarjoamaan. Yhteinen vastuu ja vastavuoroisuus puolestaan osoittavat sen, että apu ei ole yksilöllinen hyve.

## 4.3 Ristiriidat - Yhteisöllisyyden haastajat

Kun saavuin Loppukirin yhteisökokoukseen seuraamaan yhteisöä sekä esittelemään pro gradu -tutkielmani aihetta, tunnelma vaikutti minulle hyvin samankaltaiselta kuin aiemmilla vierailuillani esimerkiksi ruoanlaittopäivänä. Ennen kokousta yhteisön salissa oli lämmin tunnelma, jossa kahvin lomassa keskustelu pulppusi arkipäiväisten asioiden ympäriltä aina päivän polttaviin yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Kun itse yhteisökokous käynnistyi, mukaili se rakenteeltaan monella tavalla mitä tahansa muuta muodollisempaa kokousta. Ensimmäisen kokouksen avaamisen jälkeen valittiin totta kai kokouksen sihteeri sekä hyväksyttiin esityslista. Yhteisökokouksen puheenjohtajan rooli on kiertävä ja vaihtuu aina kuukauden välein eteenpäin seuraavalle yhteisön jäsenelle. Ensisilmäyksellä en aistinut mitään normaalista poikkeavaa ja kaikki vaikutti hyvin organisoidulta ja harmoniselta. Kuitenkin kun kokouksessa edettiin, aloin aistia outoa jännitettä kokouksen osallistujien keskuudessa.

Kun yhteisökokous saapui keskustelussaan hankinta-asioihin, muuttui keskustelun ilmapiiri melkoisesti. Samalla yhteisö näytti minulle ensimmäistä kertaa melko peittelemätöntä kuvaa sen toisesta puolesta. Keskustelu pyöri hyvin paljon yhteisen hierontatuolin hankinnan ympärillä. Kuitenkaan kyse ei vaikuttanut lopulta olevan edes enää niinkään siitä, hankitaanko hierontatuoli yhteisölle, vaan keskustelu alkoi kiertämään sen ympärillä, kenellä lopulta oli tai tulisi olla viimeinen sana siinä, mitä hankintoja yhteisön tiloihin tehdään. Onko lopullinen päätösvalta taloyhtiöllä, vai kaikilla Loppukirin asukkailla, vai kenties Loppukirin yhdistyksellä, jonka yhteisökokouksessa juuri sillä hetkellä olimme. On myös syytä hahmottaa, että vaikka kaikki asukkaat Loppukirillä asuvatkin saman katon alla ja siten kuuluvat samaan yhteisöön, Loppukiri-yhdistykseen eivät kaikki asukkaat kuulu. Ja Loppukiri-yhdistys taas on se elin, joka hoitaa enemmän operatiivisia asioita Loppukirin yhteisössä kuten esimerkiksi yhteiset hankinnat, retket ja harrastukset.

Kun seurasin keskustelua sivusta, en voinut olla pohtimatta sitä, miltä niin kutsutun ”johtajattoman” yhteisön tai organisaation todellisuus käytännössä nyt näyttää. Vaikka teoriassa ajateltuna se, että jollain yhteisöllä tai organisaatiolla ei ole nimettyjä varsinaisia johtajia vaan johtajuus on jaettua ja kiertävää, kuulostaakin nopeasti yhteisölliseltä sekä tasa-arvoiselta, pohdin, miten kuitenkin käytännössä vallan ja vastuiden rajat tuntuivat jäävän hyvin epäselviksi yhteisön eri jäsenille. Eikä ainoastaan epäselviksi, vaan moni ajatteli hyvin eri tavalla siitä, missä lopullinen päätösvalta mistäkin asiasta lopulta lepäsi. Samalla havaitsin keskustelusta sen, että kaikki yhteisön jäsenet eivät olleet kenties samalla tavoin kuultuja tai pidettyjä yhteisönsä jäseniä kuin toiset. Tässä yhteisökokouksessa havaitsin konkreettisesti sen, mitä minulle myöhemmin haastatteluissa kuvailtiin puheena yhteisön

”vaikeista ihmisistä”.

Yhteisökokouksen tunnelma oli sähköinen ja keskustelussa käytettiin monenlaisia puheenvuoroja. Seurasin tilannetta hiljaa sivusta kiinnostuneena. Väittelyn lopputulos tuntui olevan se, että valtaosa ei vastustanut meneteltyä tapaa hierontatuolien hankinnasta, eikä myöskään sitä mikä taho lopulta voi hankintapäätöksen tehdä. Samaan aikaa kokouksen jälkeen kuulin miten käytävillä virisi asukkaiden seassa keskustelua siitä, että toki on mielenkiintoista, miten kaikki asukkaat eivät voi päättää oman yhteisönsä ja talonsa yhteisten tilojen käytöstä samalla tavalla kuin he, jotka kuuluvat Loppukiri-yhdistyksen jäseniksi.

Toinen tilanne, joka jäi minulle hyvin elävästi mieleen, liittyy ryhmähaastatteluhetkeen. Keskustellessamme haastattelutilanteessa yhteisön arjesta, tilaan saapui eräs asukas, joka vaikutti olevan hieman hämillään siitä, mitä tilassa oli meneillään. Hän lähestyi haastattelurinkiämme ja kysyi mielestäni melko neutraalisti sitä, mitä on tekeillä. Tilanne kuitenkin muuttui todella nopeasti hyvin jännittyneeksi, sillä useampi ryhmähaastatteluun osallistunut asukas reagoi nopeasti hyvinkin torjuvasti kysyjää kohti ja häntä kehotettiin poistumaan välittömästi, sillä ”tämä ei kuulunut hänelle”. Vaikka tilanne oli nopeasti ohi, jäin pohtimaan tätä tapahtumaan ryhmähaastattelutilanteen jälkeen vielä pitkäksi aikaa. Aiemmin olin kohdannut Loppukirissä pelkkää lämpöä ja todistanut osallistavaa, hyväksyvää sekä kutsuvaa ympäristöä monin tavoin, mutta nyt tässä ryhmähaastattelun hetkessä yhteisö näytti toisenlaisen puolen itsestään, jälleen.

En voinut olla ajattelematta sitä, miten vaikutti siltä, että toiset olivat kenties ”enemmän” yhteisön jäseniä kuin toiset. Tämä pieni selkkaus haastattelun lomassa vahvisti ajatustani siitä, että selvästi ainakin osa asukkaista on osin leimattu ”vaikeiksi ihmisiksi”, joiden läsnäolo tai osallistuminen ei ole yhtä toivottua tai haluttua kuin joidenkin muiden.

Toisaalta molemmat näistä tilanteista, niin ryhmähaastattelun selkkaus kuin sitten yhteisökokouksen Väittely herätti minussa tutkijana epävarmuutta sekä tarvetta syvemmin reflektoida omaa asemaani suhteessa tutkimukseeni. Aloin pohtimaan sitä, miten paljon minulle lopulta ollaan ja oltiin valmiita näyttämään heidän omasta yhteisöstään. Peiteltiinkö yhteisön ”yhteisiä salaisuuksia” kuorruttaen ne kaikella sillä hyvällä, mikä myös toki on samanaikaisesti läsnä ja totta. Toki ihmiset puhuivat hyvin avoimesti yhteisön ristiriidoista sekä haasteista haastattelutilanteissakin, mutta samalla minulle syntyi tunne siitä, että aivan kaikkea ei kuitenkaan haluttu minulle näyttää tai kertoa. Oliko minulle pyritty siis tietoisesti ja tahdonalaisesti luomaan tietynlaista kuvaa yhteisöstä?

Illalla saapuessani kotiin Loppukirin yhteisökokouksen jälkeen pohdin, miten minulle oli vähitellen alkanut hahmottua ajatus siitä, etteivät yhteisössä esiin nousevat ristiriidat ja ihmisten erilaiset näkemykset välttämättä ole yhteisöllisyyden vastakohtia, vaan pikemminkin erottamaton osa yhteisöllistä elämää.; ei yhtä ilman toista. Kun ihmiset elävät tiiviisti yhdessä ja jakavat yhteistä arkea, tiloja sekä vastuuta, on selvää, että myös mielipiteitä on monia ja sitä myöten myös jännitteitä voi nousta. Ihmisillä on erilaisia odotuksia ja erilaisia taustoja sekä erilaisia henkilökemioita.

Siinä, missä kaksi edellistä päälukua olen keskittynyt analyysissäni siihen, miten yhteisöllisyys merkityksellistyy ja muodostuu sekä miten hoiva ja avunanto konkretisoituvat ikääntyvässä yhteisössä, tämä pääluku pyrkii kerätyn aineiston pohjalta tuomaan esiin yhteisöllisen elämän varjopuolia. Tämä analyysiluku jakautuu edellisistä poiketen kahteen tunnistettuun alateemalukuun, jotka ovat yhteisöllisyyden rajat sekä johtajaton yhteisö.

### 4.3.1 Yhteisöllisyyden rajat

Edellisissä analyysiluvuissa olen tarkastellut yhteisöllisyyttä Loppukirissä ennen muuta osallisuutta vahvistavana, arkea kannattelevana sekä hoivaa ja avunantoa mahdollistavana rakenteena. Tämän analyysiluvun teemojen tarkoitus on kuitenkin pyrkiä tarkastelemaan yhteisöllisyyden vaietumpia puolia. Enää en siis tarkastele sitä, mikä luo tai ylläpitää yhteisöllisyyttä tai sitä, mitä yhteisöllisyys mahdollistaa, vaan nyt huomio siirtyy siihen mitä yhteisöllisyyden mukana tulee, mitä se rajaa ja edellyttää. Aineiston valossa ja tämän analyysiluvun teeman mukaisesti yhteisöllisyys näyttäytyy yhteisen elämän tapana, jossa yhteisen arjen, yhteisön sekä yksilön keskinäisiä rajoja haastetaan ja neuvotellaan jatkuvasti uudelleen.

Loppukiri ei näyttäydy yhteisönsä jäsenilleen kaiken kattavana tai suljettuna yhteisönä, ja tämä on ensimmäinen merkki aineistossa yhteisöllisyyden rajoista. Yhteisön ei koeta vievän pois mahdollisuutta elää omaa elämää yhteisön tai talon ulkopuolella siitäkin huolimatta, että yhteisö kuitenkin tarjoaa arkeen turvaa, seuraa sekä toimintaa. Eeva tiivisti tämän asian ryhmähaastattelussa seuraavasti:

> *”Ei tää talo mitenkään sulje jollei halua.”*

Eevan sitaatti on pieni mutta kertoo oleellisen. Hänen näkemyksensä on, että yhteisöllisyys asettuu muun elämän rinnalle eikä luo jotain rajoittavaa häkkiä, joka sulkisi asukkaat sisäänsä. Loppukirin yhteisöön kuuluminen ei tarkoita sitä, että yksilön oma yksityinen elämä häviäisi. Tässä mielessä yksi selkeä keskeinen raja ilmenee siinä, miten yhteisöllisyyttä ei saisi päästää kasvamaan siihen

pisteeseen, että se määrittelisi yksilön koko elämänpiiriä. Mikäli näin tapahtuisi, uskoisin että tällaista tilannetta kutsuttaisiin kultiksi. Täten hyväksi koettu yhteisöllisyys tai yhteisöllisyys, joka tuottaa hyvää jäsenilleen, edellyttää mahdollisuuden osallistua ja kuulua, mutta sen tulee myös tarjota mahdollisuuden yksilölle oman elämän suuntaamiseen yhteisön ulkopuolellekin.

Ihmisluonteelle lienee luonnollista rakentaa pienempiä suhteita ja ystäväpiirejä. Tämä sama inhimillinen piirre käy ilmi myös Loppukirissä. Täten yhteisö ei välttämättä ole kaikille jäsenilleen samanlainen sosiaalinen tila. Helmi pohtii omassa puheenvuorossaan ulkopuolisuuden kokemuksia:

> *"..., että tietysti on semmoisia niinku voi olla joitakin kiinteitä ystäväpiirejä, jotka osallistuu vähemmän. Ja sitten tulee tietysti hetkiä, ettei nyt niinku hurraa kaikille päätöksille, mutta se on sitten sitä elämää."*

Yhteisö, kuten Loppukiri, jossa on monia kymmeniä jäseniä, luo sisälleen väistämättä pienempiä ystävyyssuhteita, erilaisia osallistumisen tapoja sekä vakiintuneempia piirejä. Helmin kuvaus tuo esiin sen, miten yhteisö ei ole aina kaikkia yhtäläisesti yhdistävä kokonaisuus. Kuitenkaan hänen kuvauksensa ei muodostu aktuaaliseksi ulossulkemiseksi ja tämä on mielestäni tärkeä hahmottaa. Pikemminkin kyse on siitä, miten tavanomaista on kerroksellisuus yhteisöllisessä elämässä. Kaikki eivät välttämättä osallistu aina samalla innostuksella kaikkeen eivätkä kaikki ole yhtä läheisiä jokaikisen kanssa-asujan kanssa. Ja toisaalta taas hän nostaa myös esiin sen, miten ei aina ole hetikään samaa mieltä yhteisistä päätöksistä yhteisön sisällä, mutta toteaa asian olevan osa yhteisössä elämisen arkea. Eli tällä kommentillaan Helmi konkretisoi sopeutumista ja jatkuvaa neuvottelua, jota muiden ihmisten kanssa eläminen yhteisöllisen läheisesti vaatii.

Ailan kommentit ryhmähaastattelussa tukevat tätä ajatusta. Hän tuo esiin sen asian, miten yhteisössä on yksilöitä, joiden kanssa voi olla haastavampaa kanssakäymistä, mutta sitten on niitä, joista on helpompi pitää:

> *"Joistakin ihmisistä on helpompi pitää ja toisista vähän haastavampaa ja joskus on vähän suksia ristissä, mutta en ole koskaan tuntenut."*

Puheenvuoro erottaa toisistaan ristiriidat ja ulkopuolisuuden. Se, että ihmisten välillä on "suksia ristissä", ei vielä tarkoita, että yksilö menettäisi paikkansa yhteisössä. Tämä havainto täydentää aiempaa analyysiä yhteisöllisyydestä. Loppukirissä kuuluminen ei edellytä sitä, että kaikki pitäisivät toisistaan samalla tavalla tai että suhteet olisivat täysin harmonisia. Yhteisö voi kantaa myös jännitteiden yli, mikäli ihmiset kykenevät jatkamaan yhteistä arkea niistä huolimatta.

Reino tekee kuitenkin myös kriittisempää rajanvetoa. Hän pohtii sitä, miten yhteisöllinen asuminen ei välttämättä sovi kaikille tavoilla olla suhteessa muihin ihmisiin ja sitä myöten ei sovi kaikille ihmisille:

> *”Tämmöiset ihmiset millä on oikein jyrkät selvät mielipiteet niin ne helposti pilaa koko yhteisön. Sellaisia ihmisiä on ollut täällä muutamia tässä 10 vuoden aikanakin.”*

Vaikka Reinon puheenvuoro onkin jyrkkä, ei sitä sovi lukea koko yhteisön viralliseksi näkemykseksi. Samaan aikaan, ei sitä sovi myöskään sivuuttaa. Reinon sitaatti tuo kuitenkin esiin yhteisöllisyyden sosiaalisen ehdollisuuden. Kuten todettu, aineistosta löytyy useita viittauksia siihen, miten yhteisössä eläminen edellyttää kykyä sopeutua toisiin ihmisiin, jaettuun päätöksentekoon sekä yhteisiin pelisääntöihin. Mikäli yksilö toistuvasti tuo yhteisöön kyvyttömyyttä huomioida muita tai joustamattomuutta kohdata toisia ajatuksia, voi tämä yksilö muodostua yhteisön silmissä yhteistä arkea kuormittavaksi tekijäksi.

Kun puhutaan yhteisöllisyyden rajoista, se ei tarkoita yksinomaan sitä, että yksilö tarvitsisi mahdollisuuden olla osallistumatta tai omaa rauhaa. Rajat yhteisöllisyydelle tarkoittavat myös sitä, mitä yhteisö tarvitsee kokonaisena organismina säilyäkseen toimivana. Yhteisöllisyys ja sitä myöten yhteisöllinen elämä vaatii sosiaalista älykkyyttä, kykyä sietää erilaisuutta monissa sen muodoissa sekä valmiutta katsoa asioita läpi sormien. Samaan aikaan yhteisöllinen elo vaatii myös sitä, että yhteisöstä ei muodostu yksilöjä sisäänsä ahmivaa ahnasta kokonaisuutta, joka ei säilytä yksilöidensä mahdollisuutta omaan elämään tai omaan tapaan osallistua yhteisön toimintaan.

Täten tämän analyysin alaluvun anti on se, että Loppukirin yhteisöllisyys ei näyttäydy ongelmattomana tai rajattomana hyvänä. Se näyttäytyy sellaiselta yhteiselämän muodolta, jossa jatkuvan ihmisten välisten ja sisäisten neuvottelujen myötä yhteisössä säilyy vapaaehtoisuus, osallisuus, yhteiset odotukset sekä joustavuus. Yhteisö voi parhaimmillaan kantaa jäseniään yli vaikeimpien aikojen ja siten toimia turvasatamana. Yhteisöllisyys ei rajaa pois inhimillisen elämän konflikteja tai ristiriitaisuuksia, vaan pikemminkin tuo ne näkyväksi yhteisen arjen edetessä.

### 4.3.2 Johtajaton yhteisö

Haastatteluissa Loppukirin yhteisöä kuvattiin monen suulla ”johtajattomaksi yhteisöksi”. Tätä tukee myös kenttähavaintoni. Kuitenkaan se, että yhteisöllä ei ole nimettyä tai virallistettua johtajaa ei tarkoita sitä, etteikö toiminta voisi olla organisoitua. Päinvastoin, Loppukirinkin kohdalla arki on rakennettu vakiintuneen ja monitasoisen organisoitumisen ympärille. Yhteisöstä löytyy niin kiertäviä

vastuita, yhdyshenkilöitä, työryhmiä, yhteisökokouksia kuin taloyhtiön omia rakenteita unohtamatta Loppukiri-yhdistystä. Tästä näkökulmasta käsin kyseessä ei siis ole yhteisö, joka olisi järjestäytymätön.

Tätä ajatusta hajautetusta johtajuudesta tukee myös johtamistutkimuksellinen kirjallisuus. Gronn (2002) puhuu kirjoituksessaan siitä, miten johtajuutta voidaan tarkastella useiden eri käytäntöjen, toimijoiden sekä suhteiden muodostamana monitasoisena kokonaisuutena yksittäisten johtajien sijasta. Ajattelenkin, että Loppukiriä voidaan tarkastella johtamistutkimuksellisesta näkökulmasta käsin juurikin hajautetun ja jaetun johtajuuden kautta, mutta myös ryhmien itseohjautuvien käsitteiden myötä. Jaetun johtajuuden tutkimuksessa johtajuutta ei tarkastella yksittäisen johtajan ominaisuutena, jonka johtaja omaa, vaan pikemminkin ryhmän tai tässä tapauksessa yhteisön jäsenten välisten vuorovaikutteisten prosessien lopputuloksena (Pearce & Conger, 2003). Sitten taas, kun puhutaan työryhmien itseohjautumisen tutkimuksesta, Manz ja Sims (1987) korostavat sitä, miten johtamisen voidaan nähdä tarkoittavan tiettyjen edellytysten mahdollistamista sille, että ryhmän tai yhteisön jäsenet kykenevät itse tarttumaan toimeen ja sitä myöten ohjaamaan omaa toimintaansa. Loppukiri on yhteisö, jossa johtajuutta ei kyetä, tai pikemminkin tahdonalaisesti ei haluta, paikantaa yhteen tiettyyn nimettyyn henkilöön. Sen sijaan johtajuus on hajautettu erilaisiin yhteisön jaettuihin käytäntöihin, päätöksenteon rakenteisiin sekä ryhmiin.

Päätöksenteon prosessia Loppukirissä on monivaiheinen mutta ei kuitenkaan tavattoman monimutkainen prosessi. Ryhmähaastattelussa Marja selitti koko päätöksenteon polun auki seuraavasti:

> *”Kun näitä ideoita on, niin se käsitellään ensimmäiseksi siinä omassa työryhmässä. Ja sitten jos se on silleen, että tätä olisi hyvä vielä vähän eteenpäin, niin yksi henkilö siinä ryhmässä vie sitten sen yhdyshenkilöiden kokoukseen, jossa sitten keskustellaan tästä ideasta. Ja jos tässä yhdyshenkilöiden kokouksessa päätetään, että OK, hyvä ajatus, sitten se viedään yhteisökokoukseen, selvitetään ja esitetään se siellä ja sitten se yhteisökokous päättää.”*

Marjan kertomus tuo esiin sen, miten Loppukirin yhteisössä ideat siiloutuvat monivaiheisen yhteisön koneiston läpi eivätkä siten yksittäisen asukkaan ajatukset pääse muodostumaan automaattisesti koko yhteisön päätöksiksi. Niitä arvioidaan, muokataa ja valmistellaan eri vaiheissa. Eli toisaalta tällainen prosessi myös estää vallan keskittymisen jollekulle henkilölle, tai ainakin teoriassa. Johtajattomuus rakentuukin täten hyvin väkevästi prosessien varaan.

Helmi taas nostaa esiin yhteisökokouksen sekä työryhmien merkityksen niissä hetkissä, kun yhteisössä viriää ristiriitoja:

> *”Työryhmät on tietysti, nehän on aika itsenäisiä. Siis nämä viikkotyöryhmät. Ja on tosiaan niitä ryhmiä, niin sillä tavalla pystyy nostamaan siellä asioita esille. Itse yhteisökokous on tämmöisissä ristiriidoissa aika keskeinen.”*

Johtajaton yhteisö voi nojata vahvasti yhteisiin prosesseihin, mutta se tarvitsee toimiakseen myös toimivat foorumit. Kun yhteisössä nousee esiin ristiriitoja tai eripuraa, niitä käsitellään yhteisökokouksissa tai työryhmissä sen sijaan että yksi johtaja tekisi ratkaisun. Toisaalta se voidaan kokea monessa kohdassa sosiaalisesti vaativaksi sekä hitaaksi. Johtajattomuus lisää yhteisön tarvetta panostaa kykyynsä neuvotella ja sopeutua vaikka se samalla voi oikein valjastettuna lisätä osallistumisen mahdollisuuksia.

Tämän analyysipääluvun johdannossa kerroin, miten osallistuin yhteisökokoukseen ja kuinka siellä keskustelutti hyvin paljon yhteisiin tiloihin hankittava hierontatuoli. Lopulta keskustelussa ei tuntunut olevan enää ollenkaan kyse tuolista vaan siitä, kuka tai mikä taho tällaisen päätöksen voi tehdä. Reino kuvaa hyvin omassa puheenvuorossaan organisoitumisen monikerroksellisuutta sekä siten siihen liittyvää mahdollista hämmennystä yhteisön sisällä:

> *”Meillähän nyt on ensimmäiseksi taloyhtiö, mikä on oma lukunsa tietysti. Sitten tää yhteisökokous elikkä yhteisö. Mutta sitten mitä mä en oikein, tai sitten aiheuttaa kummallisuuksia, on tää Loppukiri-yhdistys. Mikä nyt on perustettu sen takia, että näitä raha-asioita varten tarvitaan rekisteröity yhdistys.”*

Reinon huomioista nousee hyvin selkeästi esiin se ristiriita, miten yhteisö, jolla ei ole johtajaa voi olla samaan aikaa sekä epäselvä, mutta demokraattinen. Loppukirin organisoituminen muodostuu useista rinnakkaisista rakenteista. Kullakin rakenteella on toki oma tehtävänsä, kuten esimerkiksi Loppukiri-yhdistyksellä, joka on perustettu nimenomaan yhteisten raha-asioiden hoitamista varten. Johtajattomuus voikin tehdä kysymyksistä valtaan liittyen vaikeammin tunnistettavia.

Toisaalta niin kutsuttuun johtajattomuuteen liittyy toki myös toisenlainen jännite, nimittäin epävirallinen johtajuus. Vaikka yhteisö ei olisikaan virallisesti nimennyt itselleen nimettyä ja tunnustettua johtajaa, voivat jotkut yksilöt silti käyttää enemmän vaikutusvaltaa kuin toiset yhteisön jäsenet. Tällaisen epävirallisen johtajuuden synnyttäjinä voi toimia esimerkiksi osaaminen, verbaalinen lahjakkuus, aktiivisuus yhteisön toiminnoissa sekä pitkä kokemus yhteisössä

toimimisesta. Kuitenkin tällainen orgaaninen johtajuuden keskittyminen voi synnyttää jännitteitä itsessään, mikäli vaikutusvalta henkilöityy niin, että yhteisö ei ole sitä tietoisesti tunnistanut ja tunnustanut.

Toisaalta johtajaton yhteisö on myös haavoittuva. Johtajaton yhteisöllisyys vaati yhteisön jäseniltään valmiutta hyväksyä se, että päätöksenteko ei aina ole yksiselitteistä, kykyä sietää hitautta, halukkuuttaan keskustella erilaisten mielipiteiden kanssa, kokousosaamista sekä kärsivällisyyttä. Johtajattomuus voi myös tuoda yhteisön konfliktit ja ristiriidat esiin, sillä päätöksiä, jotka on yhdessä tehty, ei voida ratkaista tai vierittää yhden ihmisen päätökseksi. Ja toisaalta johtajaton yhteisö, joka tahtoo myös pysyä sellaisena, on vaarana joutua yksittäisen vahvan, karismaattisen ja kenties verkottuneen henkilön ohjaukseen, jolloin tosiasiallisesti yhteisö voi alkaa käyttäytymään kuin sillä olisi joku auktoriteetti kenen ”viimeistä sanaa” odotetaan.

# 5. Pohdinta ja johtopäätökset

## 5.1 Tutkimuksen keskeiset tulokset ja vastaus tutkimuskysymyksiin

Tämän tutkielman lähtökohta on ollut tarkastella yhteisöllisyyden sekä keskinäisen avun ilmentymistä ajassa, jossa yksilökeskeisyys, menestymisen ihannointi sekä yhteisöllisyyden kato ovat vahvasti läsnä osana yhteiskuntajärjestystämme. Markkinaehtoinen ajattelu määrittää tai ohjaa melko paljonkin käsitystämme siitä, mitä on hyvä elämä, mikä on menestymistä, miten kulutamme ja mikä on tavoiteltavaa elämässä. Tutkielmassa yhteisöllisyyttä en ole kuitenkaan pyrkinyt tai tahtonut tarkastella menneen maailman ilmiönä, johon tulisi pyrkiä palaamaan. Kuten tutkimuskysymyskin ohjaa, tarkoituksena on ollut tarkastella yhteisöllisyyden ja yksilöllisyyden tervettä tasapainoa modernissa länsimaisessa ajassa.

Miten yhteisöllisyys ja keskinäinen apu rakentuvat ja merkityksellistyvät yhteisöllisen asumisen arjessa yksilökeskeisen ja markkinaehtoisen yhteiskunnan kontekstissa? Tämä on koko tutkielman läpi tekemistäni ohjannut tutkimuskysymys. Koko tutkimuksen keskeisin johtopäätös on se, miten yhteisöllisyys merkityksellistyy yhteisöllisen asumisen arjessa samanaikaisesti organisatorisena, kokemuksellisena sekä relationaalisena ilmiönä. Yhteisöllisyys toistuu arjessa tapana luoda, jäsentää sekä ylläpitää suhteita, tiloja, kohtaamisia, vastuuta sekä huolenpitoa. Eräällä tavalla yhteisöllisyyttä – tämän tutkielman aineiston perusteella – voisi kuvailla alati ylläpidettäväksi ja muuttuvaksi elämänmuodoksi.

Turvallisuus oli yksi teema, jota pyörittelin monella tavalla yhdeksi pääteemaksi. Lopulta en kuitenkaan päätynyt nostamaan sitä itsenäiseksi teemakseen, sillä kyseessä on tekijä, joka tuntui läpileikkaavan käytännössä jokaista tunnistamaani pää- sekä näiden alateemoja kokonaisvaltaisesti.

Tutkimuksen pohjalta tämä tutkielma johti kolmeen keskeiseen havaintoon. Näistä ensimmäinen liittyy kuulumisen tunteeseen. Tunne kuulumisesta syntyy yhteisöllisen asumisen jokapäiväisessä elämässä osallistumisen mahdollisuuden, tavoitettavuuden sekä tunnistettavuuden myötä. Kuuluminen on myös hyvin subjektiivinen kokemus. Onkin syytä huomioida, että juuri tästä syystä kaiken kattavaa reseptiä tuntea tai luoda kuulumista on lähes mahdoton toteuttaa. Kuitenkin tämä tutkielma pyrkii tunnistamaan sitä mahdollistavat tekijät. Kuuluminen on siis kokemusta siitä, että yksilöllä on itsellään tunne ja tietous siitä, että hänellä on jokin relationaalinen paikka toisiin ihmisiin nähden. Niin ikään tämä paikka yhteisössä kattaa myös yhteisen arjen ja jaetut yhteiset säännöt, normit tai käytänteet. Yhteisöllisen asumisen arvo perustuu siihen, että yksilöllä on mahdollisuus olla

oma itsensä, elää itsenäistä elämäänsä, mutta silti olla osa jotakin yhteistä ilman että hänen täytyisi sulautua yhteisöön tai muokata itseään määrättömästi ”päästäkseen joukkoon”.

Edellä kuvattu konkretisoi yhteisöllisyyden ja yksilöllisyyden välistä suhdetta. Tutkimus osoitti sen, miten näitä kahta ei ole syytä tai mielekästä nähdä toinen toisensa vastakohtina. Yhteisöllisyys ja yhdessä tekeminen eivät poista yksilön oikeutta yksityisyyteen, omaan rauhaan tai mahdollisuuteen säädellä omaa osallistumistaan ja aktiivisuuttaan. Tutkimus näytti osoittavan jopa päinvastoin: juuri yksilöllisten mahdollisuuksien säilyessä tulee yhteisöstä ja sen yhteisöllisyydestä elastisempaa, sopeutuvampaa ja jopa uusiutuvaa. Terve yhteisöllisyys on aina valmis tarjoamaan kuulumista ja turvaa yksilölle ilman sen muuttumista ”tasapäistämiseksi” tai pakoksi tai muuksi koko elämää määrittäväksi sosiaaliseksi velvoitteeksi. Mikäli yhteisö etenisi tällaiseen suuntaan, saattaisi yhteisö muuttua nopeasti lahkoksi, kultiksi tai vastaavaksi aatteelliseksi ryhmittymäksi. Tällaisessakin tapauksessa varmasti kyseisen ryhmän jäsenille muodostuu käsitys kuulumisesta ja merkityksestä, mutta mitä tapahtuu yksilön omalle vapaudelle, fyysiselle sekä henkiselle, on toinen asia.

Tutkielman toinen keskeinen havainto liittyy teoreettisen pohjan eli keskinäisen avun ilmentymiseen. Tutkimuksen aineistosta käy ilmi se, miten keskinäinen apu tuntuu näyttäytyvän yhteisön jaettuna toimintalogiikkana, vaikka sitä ei osatakaan nimetä sellaiseksi tai muutoin aktiivisesti ajatella toteuttavan keskinäisen avun teoriaa. Enemmänkin kyse on siitä, miten yhteisö on rakentanut oman yhteisen arkensa, sen vastuut ja tehtävät. Toisten huomioiminen, auttaminen sekä jokaisen asukkaan osallistumisen mahdollistaminen on leivottu sisään osaksi sitä, miten yhteisö hengittää, sykkii, toimii ja elää. Tutkielman aineiston perusteella keskinäinen apu näyttäytyy yhteisöllisyyden rakentumisen ja ylläpidon kannalta yhtenä keskeisenä rakennusaineksena.

Keskinäisen avun logiikka on mielenkiintoinen siksi, että kyse ei ole suorasukaisesta palveluksen ja vastapalveluksen välisestä suorasta suhteesta. Eli ajatus siitä, että autettavaksi päätyminen synnyttäisi automaattisesti jonkin henkilökohtaisen auttamisvelan autetun ja auttajan välille on harhaanjohtava. Annettu ja tarvittava apu on pikemminkin kuin yksi iso, koko yhteisön jakama pankki, jonne jokainen voi omalla teollaan tallettaa apua tai josta ottaa apua. ”Tilin saldo” on juuri niin suuri kuin yhteisön koettu yhteisöllisyys, kyvykkyydet ja jaetut sekä organisoidut käytänteet antavat myöten. Tarkoittaen esimerkiksi sitä, että jokainen osallistuu juuri sen verran kuin jaksaa ja kykenee yhteiseen toimintaan ilman pelkoa yhteisön jäsenyyden menettämisestä. Yhteisö ei pakota ketään laittamaan ruokaa yhteisesti, mikäli yksilön terveys tai tahtotila niin sanovat. Mutta tälle kuitenkin on aina paikka niin keittiössä kuin ruokapöydässä, jos tilanne jokin päivä muuttuu. Keskinäinen apu voidaan ajatella myös tapana mahdollistaa jokaiselle oman paikan säilyminen yhteisössä erityisesti silloin kun yksilön

oma toimintakyky ja voimavarat hupenevat.

Tutkielman kolmas keskeinen havainto liittyy yhteisöllisyyden kääntöpuoliin. Mikään yhteiskuntajärjestys tai asumisen tapa ei liene ongelmaton tai täysin mutkaton. Näin on myös yhteisöllisyyden laita. Tutkimus toi ilmi ihmisten puheissa selviä ristiriitoja yhteisöllisyyteen liittyen. Ihmisten asuessa ja eläessä lähellä toistaan jakaen arkea yhdessä pintaan nousevat esimerkiksi yhteisön jäsenten erilaiset toimintatavat, odotukset, henkilökemiat, tekemisen tavat, maailmankatsomukset sekä käsitykset vastuusta. Yhteisöllisyys voi luoda tilanteita, joissa syntyy kokemus ulossulkemisesta. Niin ikään yhteisöllisyys voi synnyttää mahdollisuuksia sosiaalisen paineen tilanteille tai jopa epäselvyyksiä yhteisön vallanjaosta ja käytöstä. Täten yhteisöllisyyttä tai yhteisöllistä asumista ei voida esittää täysin ongelmattomana onnellisen elämän takeena tai ”hopealuotina” yksilökeskeisen yhteiskunnan haasteille.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että yhteisöllisyys olisi konseptina tuomittu epäonnistumaan. Tarkemminkin kyse on siitä, miten vaativa arvo – tai sosiaalisen järjestymisen, olemisen ja organisoitumisen muoto – yhteisöllisyys onkaan. Yhteisöllisyyden syvä olemus perustuu juuri niihin mahdollisuuksiin, joita se parhaimmillaan voi esimerkiksi yhteisöllisen asumisen kontekstissa luoda yhteisölle; voi elää ja toimia erilaisuuden, keskeneräisyyden ja erilaisten ristiriitojen kanssa. Yhteisöllisen asumisen yhteisöllisyyden toteuttaminen ja vaaliminen edellyttääkin jatkuvaa sosiaalista ja relationaalista vuoropuhelua siitä, mitkä ovat rajat esimerkiksi yksilön ja yhteisön tai velvollisuuden ja vapaaehtoisuuden välillä.

Tutkielman havainnot ja vastaus esitettyyn tutkimuskysymykseen ovat tärkeitä markkinaehtoisen ja yksilökeskeisen yhteiskunnan kontekstissa, sillä nämä tekevät näkyväksi yksilöiden keskinäisriippuvuuden sekä suhteisuuden. Ihmisen tarvitsema sekä kokema merkityksellisyys, hyvinvointi sekä turvallisuus syntyvät suhteessa toisiin ihmisiin. Täten yhteisöllinen asuminen ja yhteisöllisyys eivät ole yksilöllisyyden vastakohtia eikä välttämättä ole tarkoituksenmukaista haikailla menneisiin, tiukkoihin ja hierarkkisiin kyläyhteisöihin. Yhteisöllisyys on arvona tärkeä osa ihmisten kokemaa hyvinvointia. Yhteisöllinen asuminen on yksi varteenotettava tapa järjestää arkea niin, että yhteinen vastuu ja yksilön itsenäinen elämä ovat samanaikaisesti läsnä. Tutkimuksen perusteella voin todeta sen, että yhteisöllisyys on väkevimmillään niissä hetkissä, kun se ei vaadi yhteisön jäseniä yhdenmukaisuuteen, mutta ei myöskään sulje ulos. Keskinäinen apu taas on arvokkaimmillaan silloin kun se mahdollistaa yksilön osallistumisen ja kokemuksen paikasta yhteisössä ilman autettavaksi alistamista tai alistumista.

Edellä kuvatut kolme havaintoa luovat pohjan tämän tutkielman tieteelliselle keskustelulle. Seuraavassa alaluvussa tulen tarkastelemaan sitä, mitä tutkimukseni tulokset tuovat lisää keskinäisen avun, vaihtoehtoisen organisoitumisen sekä organisaatioetiikan tutkimuskeskusteluihin.

## 5.2 Tutkimuksen tieteellinen anti: yhteisöllinen asuminen organisoitumisen vaihtoehtona

Vaihtoehtoisen organisoitumisen tutkimuksessa on tarkasteltu sellaisia tapoja organisoida toimintaa, joissa pyrkimyksenä on haastaa hierarkkisen, markkinaehtoisen sekä yksilökeskeisen organisoitumisen oletuksia tai rakentaa näiden rinnalle vaihtoehtoisia sosiaalisia suhteita ja käytänteitä (Parker ym., 2014; Vijay ym., 2026; Zanoni ym., 2017). Tämä tutkielma ja sen tulokset täydentävät edellä mainittua keskustelua osoittamalla sen, miten vaihtoehtoinen organisoituminen konkretisoituu asumisen, hoivan, ikääntymisen ja kuulumisen arkisissa käytänteissä.

Loppukirin yhteisössä tehdyn tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että yhteisöllisyys siellä rakentuu toistuvien arkisten käytänteiden varaan, joissa asukkailla on mahdollisuus kohdata, auttaa, neuvotella yhteisten elämän rajoista sekä tunnistaa toinen toistensa tarpeita. Loppukiriä voidaankin tarkastella organisoitumisen muotona, jossa yhteinen elämä perustuu yhteisön jäsenten keskinäisriippuvaisiin relaatioihin, vastuun jakamiseen, tilallisiin järjestelyihin sekä osallistumisen mahdollisuuksiin.

Tutkimuksen tuloksista erityisen kiintoisaa on tarkastella avunannon luonnetta. Aineiston perusteella apu ja avunanto rakentuvat yhteisön sisällä jaettuna tapana toimia eli toisin sanoen yhteisön toimintalogiikkana. Avussa ei ole kyse yksilöllisestä hyveestä eikä kahden ihmisen välisestä palvelus- tai velkasuhteesta. Loppukirissä avun antaminen ja pyytäminen heijastavat sitä, miten yhteisöön on syntynyt edellä kuvattua toimintalogiikkaa tukeva ja vahvistava tapa huomioida toisten tarpeita ja täten ylläpitää yhteistä arkea. Voidaankin sanoa, että avunanto ja hoiva ovat osa sitä, miten yhteisö on organisoitunut. Se kytkeytyy niin turvallisuuteen, vastuuseen ja kuulumiseen sekä siihen, miten yksilön oma paikka yhteisössä on turvattu ja säilyvä olkoonkin, vaikka tämän oma toimintakyky muuttuisi.

Tutkimuksen löydökset ja huomiot keskustelevat Kropotkinin (1902) keskinäisem avun teorian kanssa vallan mainiosti. Kropotkin kuvasi keskinäisen avun merkitsevän lajien selviytymisen ja sosiaalisen elämän kannalta keskeistä yhteistoiminnallista periaatetta. Loppukirissä toteuttamani tutkimus ei kuitenkaan vahvista eikä todista Kropotkinin ajattelua täysin oikeaksi. Pikemminkin se realisoi sen, miltä keskinäinen apu saattaa parhaimmillaan näyttäytyä yhteisöllisen asumisen arjessa. Kun tarkastelemme Kropotkinin keskinäisen avun ajatusta käytännössä, tarjoaa Loppukirin yhteisö

ja siitä kerätty aineisto mielestäni kiintoisan suomalaissidonnaisen esimerkin. Yhteisö nähdään arjen järjestelmänä, jossa hyvinvointi, mielekäs elämä sekä selviytyminen rakentuvat toisten kanssaeläjien kanssa. Yhteisön jäsenet eivät ole osa yhteisöä maksimoidakseen omaa etuaan, vaan kuuluakseen johonkin, ja tunteakseen turvaa sekä merkitystä. Auttaminen asettaa yksilön osaksi vastuiden ja suhteiden yhteisön verkostoa. Auttaminen ei myöskään poista yksilöllisyyttä. Juuri tästä syystä yhteinen vastuu sekä vastavuoroisuus muodostavat keskeisen teoreettisen ytimen Loppukirin hoivaan ja avunantoon.

Tutkielman tulokset kytkeytyvät myös organisaatioetiikan keskusteluihin ruumiillisuudesta, hoivasta sekä anteliaisuudesta. Hancock (2008) hyödyntää Diprosen ajatuksia tuodessaan esiin sen, miten organisaatioetiikkaa tulisi lähestyä relationaalisena, ruumiillisena sekä toisten tarpeisiin vastaavana suhteisena toimintamallina. Aineistosta on havaittavissa tämä sama ajatus Loppukirissä esimerkiksi siinä, miten hoiva ja apu ilmentyvät yhteisön arjen askareissa, kuten vaikkapa ruoanlaitossa, saunahetkissä ja muissa yhteisissä puuhasteluissa. Näin tutkielman tulokset myös tukevat ajatusta siitä, miten hoiva, apu ja etiikka organisoituvat käytänteissä, yksilöille ominaisten tavoiteltavina pidettyjen hyveiden sijasta.

Tämä tutkielma osallistuu myös yhteisöllisen asumisen tutkimuksen keskusteluun. Aiempi tutkimuskeskustelu tästä tematiikasta korostaa usein yhteisten käytäntöjen, jaettujen tilojen, osallistumisen sekä itsehallinan merkitystä yhteisöllisyyden rakentumiselle (Fromm, 1991; Jarvis, 2011; Tummers, 2016; Williams, 2005). Kuitenkin tämän tutkielman tulokset vahvistavat ajatusta siitä, että kyse on muustakin kuin “vain” fyysistä tiloista tai asumisen rakenteista. Se, että yhteisöllä on yhteiset ja jaetut tilat, on toki tärkeää, mutta se ei yksinään takaa automaattisesti yhteisöllisyyden syntymistä. Niin sanotussa tavallisessa taloyhtiössä, jossa ei lähtökohtaisesti asuta yhteisöllisesti, sijaitsee usein myös joitain jaettuja tiloja. Tällaisissa taloyhtiöissä voi olla, että asukkaat eivät juuri edes kohtaa toisiaan, saatika tervehdi. Tämän tunnistan omakohtaisesta kokemuksesta. Jaettujen tilojen merkitys yhteisöllisyyden syntymisessä on toimia mahdollistavana alustana rakentaa rutiineita, kohtaamisia ja yhteisesti jaettuja käytänteitä, toisin sanoen tilaa yhteisöllisyydelle ottaa paikkansa.

Tuloksilla on myös ohittamattoman tärkeä rooli haastaa käsitystä yhteisöllisyydestä ja vaihtoehtoisesta organisoitumisesta autuuden takaavana harmoniana. Loppukiristä kerätty aineisto osoittaa, miten yhteisöllisyys ei poista ihmisten välisiä jännitteitä, yhteisön sisäisiä ristiriitoja eikä esimerkiksi ulossulkemisen tai osallistumisen painetta. Pikemmin aineisto antaa viitteitä päinvastaisesta tapahtumaketjusta: läheinen ja ihmiskontakteja täynnä oleva yhteisöllinen arki tekee

hyvinkin näkyväksi edellä mainitut haasteet. Näin ollen ajattelen tutkimuksen tulosten täydentävän vaihtoehtoisen organisoitumisen tutkimuskeskustelua muistuttamalla meitä myös siitä, että vaihtoehtoinen organisoituminen tai sen koommin yhteisöllisyyskään ei ole koskaan valmis eettinen tai ristiriidaton tila.

Tutkielman uutuusarvo johtamis- ja organisaatiotutkimukselle kiinnittyy oleellisesti tutkittuun tematiikkaan, joka hyvin yleistäen on yhteisöllisyys, sekä tutkimuksen kohteeseen, joka on ikääntyvien ihmisten asumisyhteisö. Usein johtamis- ja organisaatiotutkimuksissa keskitytään tutkimaan yhteisöjä tai organisaatioita, joiden jäsenet ovat vielä merkittäviä yhteiskunnan tuottajajäseniä. Ikääntyvätkin ihmiset voivat näitä olla, ja ajattelen, että tämän tutkielman tutkittavien käsitteiden valossa ikääntyvällä yhteisöllä voi itse asiassa olla eniten annettavaa yhteisöllisyyden tutkimiselle ja tätä myöten vaihtoehtoisen organisoitumisen tutkimuskeskustelulle. Loppukirin kautta on mahdollista tarkastella sitä, miten organisoituminen tapahtuu, kun yhteistä elämää ei ohjaa ensisijaisesti markkinasopimus, työsuhde eikä sitä myöten työikäisten työn tai muukaan muodollinen johtamishierarkia. Täten tämä tutkielma tuloksineen pyrkii antamaan arvon myös ikääntyvien ihmisten tutkimiselle sekä tuottavuudelle osana ympäröivää yhteiskuntaa yksilöinä ja yhteisönä.

## 5.3 Tutkimuksen yhteiskunnallinen ulottuvuus: Yhteisöllisyyden positiivinen kehä

Edellisessä alaluvussa keskityin tarkastelemaan tutkielman antia tieteelliselle keskustelulle. Tämän alaluvun tarkoitus on siirtää fokus tulosten tarkastelussa yhteiskunnalliseen ulottuvuuteen. Mitä Loppukirin tapausesimerkki oikeastaan kertoo arjen toisin järjestämisestä yksilökeskeisen ja markkinaehtoisen ajan vallitessa?

Yhteiskunnallisesti yhteisöllisyyden kiinnostavuus piile siinä, miten sen on mahdollista tuoda esiin yksilökeskeisyyden riippuvuus rutiineista, käytänteistä sekä sosiaalisista suhteista. Sen enempää yksilöllisyys kuin yhteisöllisyyskään ei rakennu irrallisina konsepteina omassa tyhjiössään erillään muusta yhteiskunnasta. Yhteisöllisyys rakentuu suhteessa toisiin ihmisiin, ympäristöön, elolliseen ja elottomaan materiaan, samoin myös yksilöllisyys. Ihminen voi tarvita samanaikaisesti omaa tilaa, autonomiaa ja vapautta, mutta myös apua, huomiota, yhdessä puuhastelua ja mahdollisuutta peilata omia ajatuksiaan ja itseään suhteessa toisiin ihmisiin. Tätä samaa linjaa viitoittaa myös hoivan etiikan relationaalinen ihmiskäsitys. Ihmisen autonomia rakentuu suhteisesti erinäisissä riippuvuuksissa ja haavoittuvuuksissa (Fineman, 2004; Held, 2006; Kittay, 1999).

Tutkimuksen tapausesimerkki Loppukirin yhteisöllisestä senioriasumisesta on erinomainen malli vaihtoehtoisesta sosiaalisesta infrastruktuurista, joka kuitenkin kulkee käsi kädessä yksilöllisyyden

kanssa modernissa ajassamme. Loppukiri on luotu ajatuksella toisenlaisesta yhteisöllisestä arjesta. Se ei kuitenkaan automaattisesti itsessään synnytä yhteisöllisyyttä, vaan Loppukirin rakenteet on luotu siten, että edellytykset yhteisöllisyyden menestymiselle ovat hedelmälliset.

Erilaisille organisaatioille sekä yhteisöllisille asumisyhteisöille tämän tutkimuksen keskeinen viesti ja anti on se, että yhteisöllisyys on kuin tulenteko. Se vaatii oikeat olosuhteet (jaetut tilat), palavan materian (yhteisön jäsenet), riittävästi happea (arjen rutiinit, kohtaamiset ja puuhastelu) sekä riittävästi kitkaa tai oikean lämpötilan (ristiriidat tai saunaillat) syttyäkseen. Loppukiristä kerätyn aineiston perusteella erityistä herkkyyttä tulee noudattaa myös osallistumisen joustavuudessa. Tällä tarkoitan sitä, että kun yksilö kokee olevansa osa yhteisöä, sen ei saisi rakentua ehdollisen aktiivisuuden, osallistumisen tai toimintakyvyn varaan. Toisaalta on luonnollista, varsinkin yhteisöön uusina tuleville, että sulautuakseen osaksi sitä täytyy itseään myös kyetä altistamaan yhteisön normeille, käytänteille ja kohtaamisille. Samalla on myös syytä muistaa se, että vastuu tai apu eivät ole ihmisten ominaisuuksia, vaan ne tulee leipoa tiiviiksi osaksi sitä, miten yhteisössä arkea organisoidaan. Konkreettisesti tämä tarkoittaa siis sitä, miten uudet jäsenet huomioidaan ja varmistetaan, että he pääsevät mukaan, vastuita ja tehtäviä jaetaan yhteisössä myös uusille jäsenille ja että ristiriitoja käsitellään ilman ulossulkemisen pelkoa puhumattakaan avun pyytämisestä. Toisaalta uusilla jäsenillä on myös aina mahdollisuus tuoda jotain uutta mukanaan, kun tämä tarkastelee yhteisöä "ulkopuolisin silmin", ja tällekin tulisi suoda oma tilansa.

Kun tarkastelemme tutkielman kehystä ikääntyvän Suomen väestön näkökulmasta, saa keskustelu jälleen uuden ajankohtaisen suunnan. Tämän tutkielman tekohetkellä Suomen julkisen talouden tilanne on todella haastava. Monia hyvinvointivaltiomme rakenteita hahmotellaan uusiksi ja tämä käsittää myös sosiaali- ja terveydenhuollon, jonka alle ikääntyvän väestön hoiva ja huolto menevät. Ikääntyvä yksilö saatetaankin helposti nähdä palvelujärjestelmän silmin pelkkänä hoivaa vaativana kulueränä. Täten tämä tutkielma haastaa myös modernin pohjoismaisen hyvinvointivaltion idean ikääntyvän väestön hoivaamisesta preventiivisempään ja paradoksaalisesti itsehoivallisempaan suuntaan.

En kuitenkaan tarkoita tai väitä, että Loppukirin kaltainen yhteisöllinen senioriasuminen olisi ratkaisu ikääntyvän väestön hoivakriisiin. Pikemminkin päinvastoin lienee syytä korostaa, että yhteisöllistä asumista ei tule nähdä ammatillisten terveys- ja hoivapalveluiden tai yhteiskunnallisen vastuun korvaavana mallina. Julkinen vastuu ei saa kaventua sen perusteella, että syntyisi ajatus laveasta yhteisöllisyyden käsitteestä pelastamassa modernia hyvinvointivaltiotamme. Toisaalta on kuitenkin syytä hahmottaa toisenlaiset tavat organisoida ikääntyvien asumista, eritoten jos tahto tällaiseen

kumpuaa ikääntyvistä itsestään.

Tästä avautuukin tämän tutkielman yhteiskunnallisesti keskeisin anti. Yhteisöön kiinnittymisellä ja yksilön kokemalla hyvinvoinnilla on yhteys, ja tätä myöten kuulumisen tarvetta koskeva tutkimuskeskustelu voi auttaa ymmärtämään tätä ilmiötä (Baumeister & Leary, 1995). Ja kuten tämän tutkielman hoivaa, turvallisuutta ja vastavuoroisuutta käsittelevässäkin alaluvussa kerrottiin, sosiaalisten verkostojen ja tuen tutkimus on osoittanut osallistumisella ja sosiaalisilla suhteilla voivan olevan hyvinvointia suojaavia ja terveyttä edistäviä vaikutuksia (Berkman ym., 2000; Cohen & Wills, 1985). Eli toisaalta yhteisöllisellä elämällä ja asumisella voidaan ajatella olevan mahdollisuus ihmisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. Ikääntymisen tutkimus puolestaan on korostanut arjen jatkuvuuden ja toisaalta tutun ympäristön ja siten pysyvyyden, turvallisuuden ja toimintakyvyn välistä yhteyttä (Wiles ym., 2012; WHO, 2015). Näitä näkökulmia tukevat Loppukirin asumisyhteisön havainnot suuresti. Yhteisön ikääntyvä väestö arvostaa turvallisuuden tunnetta, ja sitä syntyy paitsi ihmisten kohtaamisista myös siinä, että yhteisön elämään on rakennettu jaettuja rakenteita, joihin yhteisön jäsenet voivat luottaa. Yhteisön jäsenien toimintakyvystä pidetään huolta, sillä yhteisö pyrkii järjestämään kaiken aikaa erilaista osallistavaa toimintaa itse itselleen. Aktiivinen toiminta tukee ikääntyvän yksilön toimintakyvyn ylläpitoa.

Näiden edellä kuvattujen keskustelujen pohjalta Loppukirin aineisto antaa mahdollisuuden viedä tämän tutkielman yhteiskunnallisen keskustelun kehyksen tulosten tulkinnan paradoksaalisimpaan osioon.

Samaan aikaan kun yhteisöllistä senioriasumista ei voida ulkoistaa julkisen vastuun ulkopuolelle, voi terve yhteisöllisyys parhaimmillaan vahvistaa tarvittavia yksilöllisyyden osa-alueita, jotka edelleen hyödyttävät yhteisön resilienssiä, elastisuutta ja toisaalta vahvuutta, sekä siten edelleen laajemmin koko yhteiskuntaa. Kun ihmisellä on tunne minäpystyvyydestä, osallisuudesta ja kuulumisesta osaksi jotain itseään suurempaa, positiiviset vaikutukset koettuun hyvinvointiin käyvät ilmeisiksi tutkimusaineiston perusteella. Kun ikääntyvä ihminen saa aitoa virikettä, hänellä on erilaisia ikätovereita ympärillään puuhastelemassa, halu kuulua joukkoon säilyy vahvana, vaikka oma toimintakyky alenisikin. Tutkimuksen aineistonkeruun aikana moni Loppukirin asukas ilmoitti hyvin selkeästi sen, miten toivoo, että pystyy asumaan Loppukirissä loppuun asti. Samalla asukkaat nostivat esiin juuri sen, miten yhdessä puuhastelu, arjen askareet sekä yhdessä harrastaminen pitää mielen ja kehon virkeänä. Kun ihmisten tietyt samat yksilölliset tarpeet ja ominaisuudet kohtaavat yhteisöllisyyden syntymisen siemenet, on mahdollista luoda myönteinen “oravanpyörä”, jota tämän tutkielman tulosten valossa nimitän yhteisöllisyyden positiiviseksi kehäksi. Tässä kehässä tietyn

ihmisryhmän suhteellisen samanlaiset yksilölliset tarpeet, mutta toisaalta erilaiset yksilölliset ominaisuudet, ruokkivat yhteisöllisyyden peruspilareita kuulumisesta, turvallisuudesta sekä hoivasta ja toisin päin. Kun ihminen tahtoo ja kokee kuuluvansa osaksi jotakin ja haluaa edistää yhteistä hyvää yhteisön yhteisesti jaettujen käytänteiden ja normien mukaisesti, ponnistelee hän oman toimintakykynsä ylläpitämiseksi.

Tämä kuvastaa mielestäni parhaalla mahdollisella tavalla tämän tutkielman ydintä ja toisaalta mainitsemaani paradoksia siitä, miten yhteisöllisyys ja yksilöllisyys eivät ole toistensa vastakohtia eivätkä vaihtoehtoja, vaan ideaalissa tilanteessa ne kulkevat käsi kädessä ruokkien toisiaan, luoden yhdessä perustan sekä mahdollisuuden ihmisten kokemalle hyvinvoinnille ja onnelle. Loppukirin aineisto osoittaa sen, miten terveellä pohjalla oleva yhteisöllisyys kykenee parhaimmillaan vahvistamaan juuri niitä yksilöllisyyden elementtejä, joita yksilökeskeinen yhteiskuntamme pitää arvossaan eli omaa toimijuutta, aktiivisuutta, omavastuuta sekä oman elämän mielekkyyttä. Tämä rakentuu kuitenkin suhteissa toisiin ihmisiin, eikä yksin pärjäämisen kautta. Loppukiri konkretisoi yhteisöllisyyden positiivisen kehän rakentumisen hyvin. Yksilön kuulumisen tunne vahvistaa yksilön osallistumista, osallistuminen taas vahvistaa yksilön kokemaa merkityksellisyyden tunnetta, merkityksellisyys taasen tukee toimijuuden kokemuksen syntymistä ja kokemus toimijuudesta palautuu takaisin paitsi yhteisöön jaetun arjen kannattelun myötä, mutta myös yksilön oman hyvinvoinnin ja toimintakyvyn edistämisen kautta.

Kun tätä tutkielman tarjoamaa ajatusta yhteisöllisyyden positiivisesta kehästä tai yhteisöllisyyden ja yksilöllisyyden paradoksista keskustelutetaan Kropotkinin keskinäisen avunannon kanssa, huomataan, miten Kropotkinin teoria täydentää tätä ajatusta. Kuitenkin jälleen on syytä huomioida, että tutkielman löydökset eivät kumoa eivätkä toisaalta todista Kropotkinin ajatuksia ainoaksi totuudeksi. Kyse on pikemminkin tasapainon hahmottamisesta.

Tutkielmassa keskinäinen apu näyttäytyy arkisena käytäntönä, jopa tapana, ei niinkään suurena poliittisena tai anarkistisena ohjelmana. Ja toisaalta juuri tässä huomiossa piilee se hienous: toisenlainen ihmiskuva modernin länsimaailman ”menestyjästä” ei välttämättä synny mahtipontisista manifesteista, vaan kenties tehokkain muutos on mahdollista saavuttaa parhaiten yksilöiden arjen ja yhteiskunnan sosiaalisten rakenteiden vaihtoehtoisen järjestämisen myötä. Kun arki tukee ihmisten kohtaamista, tutustumista, osallistumista sekä toisten kanssa tekemistä itsensä ja muiden hyväksi, myös auttaminen voi yleistyä osaksi tavallista elämää. Tärkeää on kuitenkin huomioida vaihtoehtoisen organisoitumisen rakentumisen johtaminen sekä vaihtoehtoista organisoitumista ylläpitävien rakenteiden tukeminen. Tarkoittaen sitä, että vaihtoehtoinen organisoituminen vaatii

selkeät ja yhteisesti sovitut raamit, säännöt ja reunaehdot toimiakseen. Erityisen tärkeää tämä on Loppukirin tapauksessa, joka kuvaa itseään johtajattomaksi organisaatioksi. Johtajaton vaihtoehtoinen organisoituminen vaatii vahvat rakenteet, jotka tukevat sen pystyssä pysymistä sekä arjen toimimista.

Tämä tutkielma pyrkii tarjoamaan yhteisöllisen asumisen yhdeksi mahdolliseksi vaihtoehtoiseksi vastaukseksi siihen, miten yhteisöllisyys ja yksilöllinen elämä voivat olla läsnä samanaikaisesti. On myös syytä muistaa, että kyseinen tapa asua ja elää ei välttämättä ole oletuksena sopiva ratkaisu jokaiselle. Tästä syystä tutkielman ajatusten yleistettävyyden kanssa on syytä harjoittaa kriittistä pohdintaa. Joka tapauksessa yhteisöllisen asumisen hyödyt ja haasteet ovat ilmeiset. Yhteisöllinen asuminen tuo näkyväksi yksilöllisyyden sekä yhteisöllisyyden paradoksaalisen keskinäisriippuvuuden toisistaan tilanteessa, jossa tavoitteena ihmisillä on hyvä elämä.

## 5.4 Tutkimuksen luotettavuus, rajaukset ja jatkotutkimus

Vaikka tämän tutkielman tulokset ovatkin empiirisesti rajattuja, ovat tulosten tulkinnat vahvoja. Tulokset avaavat yhteisöllisen asumisyhteisön myötä sitä, miten kuuluminen, hoiva, keskinäinen apu sekä yhteisöllisyys voivat syntyä arjen käytänteissä ja suhteissa. Samaan aikaan on kuitenkin tärkeää hahmottaa tämän tutkimuksen rajallisuus. Vaikka data on laajaa ja syvää, ei sitä silti sovi yleistää kaikkeen yhteisölliseen asumiseen, ei erilaisiin kulttuurillisiin ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin eikä esimerkiksi kaikkiin ikäryhmiin.

Kuten on käynyt ilmi, keskeisin rajaus tutkimuksessani liittyy sen kohteeseen. Loppukiri oli ja on mitä mainion tapausesimerkki tutkia. Se tarjoaa erittäin syväluotaavan sukelluksen yhteisölliseen asumiseen, mutta samalla on syytä muistaa, että Loppukirilläkin on oma historiansa, toimintakulttuurinsa, tilaratkaisunsa sekä esimerkiksi asukasrakenteensa, jotka ovat rakentaneet yhteisön, ja jatkavat sen muovaamista yhä eteenpäin. Mutta jos ajatellaan että samanlainen tutkimus suoritettaisiin toisenlaisessa yhteisöllisen asumisen kohteessa kuten esimerkiksi lapsiperheiden, opiskelijoiden, monisukupolvisten yhteisöjen tai vaikkapa maaseutujen kyläyhteisöjen arjessa, voi olla mahdollista, että havaittaisiin yhteisöllisyyden rakentuvan eri tavalla tai eri ominaisuuksien varaan. Tai kenties yhteisöllisyyden peruspalikat saattaisivatkin olla osin samat mutta ne saavat eri painotuksia erilaisissa yhteisöllisen asumisen olomuodoissa.

Toinen merkittävä Loppukirin ja siten tutkimuksen rajaukseen liittyvä seikka on ikääntymisen konteksti, joka on vahvasti läsnä tutkimuksessa vaikkakaan ei keskiössä. Kuitenkin Loppukiri on

nimenomaan seniorien yhteisöllisen asumisen yhteisö, ja uskon tämän vaikuttavan osin tutkimuksen tuloksiin. Lienee luonnollista, että sellaisten yhteisöllisyyden rakennuspalikoiden kuten esimerkiksi turvallisuuden, tulevaisuuden epävarmuuden sekä oman paikan säilyminen yhteisössä, nousevat esiin melko paljon juuri Loppukirin tapauksessa. Tämä ei tarkoita kuitenkaan sitä, että tulokset olisivat jotenkin väärät tai kapeat, vaan pikemminkin tämä on vain syytä havaita sovellettaessa tuloksia. Toisin sanoen tutkimus pyrkii tuomaan esiin sen, mitä yhteisöllinen asuminen merkitsee juuri ikääntyvien ihmisten arjessa.

Ajattelen, että tutkimuksen aineistonkeruun vahvuus piilee haastatteluissa sekä etnografisesti latautuneiden havainnointien yhdistelmässä. Havainnoinnistakin on hyvä huomata se, että kyseessä ei kuitenkaan ollut pitkäkestoinen kenttähavainnointi tai yhteisön jäseneksi asettuminen. Lyhyellä jaksolla Loppukirin arjessa minun on ollut tutkijana mahdollista saavuttaa välähdyksiä siitä, minkälaista elämää Loppukirin yhteisössä eletään. Mutta jokapäiväinen elämä, toistuvat jännitteet tai verkkaisesti etenevät ristiriidat eivät tulleet dokumentoiduksi kenttähavainnoinnin aikana. Pidempi havainnointijakso osana yhteisön arkea saattaisi raottaa verhoa paremmin siihen, miten Loppukirin yhteisö esimerkiksi käsittelee sisäisiä konfliktejaan ja ristiriitojaan tai miten yhteisöllisyys kuormittaa ja toisaalta kannattelee eri elämäntilanteissa olevia asukkaita.

Olennaista tutkimuksen luotettavuuden kannalta on myös se, keiden ääni aineistossa pääsee kuuluviin. Haastatteluihin osallistuivat kenties juuri sellaiset asukkaat, joilla oli kykyä ja halua sanoittaa kokemuksiaan tutkimukselle. Luonnollisesti melko vähäiselle huomiolle jäivät niiden asukkaiden ajatukset, jotka eivät haastatteluihin päätyneet eli esimerkiksi yhteisön ”vaikeaksi” määrittelemät asukkaat tai muutoin yhteisöllisyyden hankalaksi kokeneet yksilöt. Kenties juuri kyseisten näkökulmien tarkempi tarkastelu saattaisi tarjota hedelmällistä lisäaineistoa siitä, mitkä ovat kuulumisen tuntemusten rajat ja miten ne tulevat näkyviin.

Kuten aiemmin olen tuonut esiin, itse lähestyn yhteisöllisyyden konseptia hyvin vahvan henkilökohtaisen kiinnostuksen sekä myönteisen ennakko-oletuksen turvin. Olen pyrkinyt olemaan tästä mahdollisimman avoin kuitenkaan antamatta sen liikaa vaikuttaa tutkimukseni tulosten analyysiin tai tutkielman suuntaan. Olen halunnut kirjata omat ennakko-olettamukseni auki, jotta voin itsekin seurata, miten ne kehittyvät tämän tutkielman edetessä. Mutta jälleen lienee paikallaan sekä ripauksellinen feminististä tutkimusotetta että toteamus omasta asemastani suhteessa tutkimuksen tulkintaan. Ajattelen, että kenties tämä kiinnostukseni ja ennakko-oletukseni on saattanut herkistää minua poimimaan juuri yhteisöllisyyttä kannattelevia ja rakentavia palikoita. Mutta juuri tästä syystä koen tutkimuksen edellyttäneen tietoista kriittisyyttä. Todettakoon siis, että tämän tutkimuksen

luotettavuus ei pohjaa tutkijan täydelliseen ulkopuolisuuteen ja objektiivisuuteen. Paremminkin voisi sanoa, että tutkimuksen luotettavuus perustuu juuri tulkintojen läpinäkyvään perustelemiseen sekä tutkijan position hahmottamiseen.

Kun pohdimme niitä jatkotutkimusten suuntia, joita tämä tutkielma avaa, ovat polut moninaiset. Ensimmäisenä on jo aiemmin esiin tullut erilaisten yhteisöllisen asumisen muotojen vertailu. Tämä tutkimus keskittyi yhteisölliseen senioriasumiseen. Olisikin siis merkityksellistä pyrkiä selvittämään se, mitkä tämän tutkielman havainnoista voisivat liittyä laajemmin yhteisölliseen asumiseen, yhteisöllisyyteen ja keskinäiseen apuun, ja mitkä taas ankkuroituvat juuri yhteisöllisen senioriasumisen erityispiirteisiin. Eli esimerkiksi eri asumismuotojen, yhteisöjen ja ikäryhmien välinen vertailu voisi syventää merkittävästi ymmärrystä keskinäisen avun, yhteisöllisyyden tai kuulumisen erilaisista muodoista ja mahdollistajista. Tämän lisäksi olisi mielestäni erityisen mielenkiintoista tarkastella sitä, miten keskinäinen apu, kuuluminen tai yhteisöllisyys rakentuvat ja toisaalta merkityksellistyvät erilaisissa kulttuurisissa ja yhteiskunnallisissa konteksteissa, ottaen huomioon, että tämän tutkielman aineisto on kerätty pohjoismaisesta hyvinvointivaltiosta. Miten siis tutkimuksen tulokset tai jopa niiden analyysi muuttuisi, jos samanlainen tutkimus suoritettaisiin jossain Aasian, Afrikan tai Etelä-Amerikan valtiossa?

Toinen suunta jatkotutkimukselle olisi pureutua yhteisöjen sisäisiin ristiriitoihin sekä näiden käsittelyn organisoitumiseen. Tämän tutkielman perusteella voidaan todeta, että yhteisöllisyys tuo pikemminkin konfliktit näkyviksi niiden poistamisen sijasta. Tästä syystä voisikin olla erittäin mielekästä tutkia sitä, minkälaisia rakenteita tai malleja erilaisilla yhteisöillä on ristiriitatilanteiden sovitteluun, vallan käsittelyyn ja jakoon tai sisäiseen organisoitumiseen. Erityisen kiinnostavaa tätä olisi tutkia yhteisöissä, jotka kuvaavat itseään johtajattomiksi yhteisöiksi tai muutoin itseorganisoituviksi. Tällaisissa yhteisöissä vallan rajat saattavat jäädä epäselviksi.

Tarkoitukseni ei ole vähätellä omaa tutkielmaani sen rajoitteita esiin tuomalla vaan pikemminkin sen paikallistamista akateemisessa keskustelussa. Tutkielmani tarkoitus ei ole tarjota yleispätevää mallia yhteisöllisen asumisen saloihin. En myöskään tahdo väittää tämän tutkimuksen valossa yhteisöllisyyden olevan jotenkin ongelmaton tai yksiselitteinen ratkaisu yhteiskunnan yksilökeskeisyyden haasteisiin. Tämän tutkielman anti keskustelulle yhteisöllisyydestä, keskinäisestä avusta sekä yhteisöllisestä asumisesta on tarjota yksi konkreettinen tapausesimerkki siitä, miten edellä kuvatut teemat voivat syntyä yhteisen elämän arjen rakenteissa, käytännöissä ja suhteissa. Samalla ajattelen tämän tuovan esiin juuri sen, miksi on tärkeää tutkia yhteisöllisyyttä; jaettu elämä on meille jokaiselle käytännössä välttämätöntä ja samanaikaisesti se on juuri se, mikä tekee siitä myös

vaikeaa.

## 5.5 Lopuksi

Tämän tutkielman päätteeksi ajattelen, että on paikallaan palata kysymykseen kuulumisesta. Kuuluminen sekä sen pohdinta lienee kuitenkin lopulta ydinteema, joka on kulkenut mukanani koko tämän tutkielmaprosessin aikana aina tutkimuksen aineiston keruusta näihin viimeisiin sanoihin. En ajattele kuulumisen tarkoittavan rajatonta samanmielisyyttä tai yhteisöllisyyttä tahi alati jatkuvaa yhdessäoloa. Pikemminkin hahmotan kuulumisen ja tunteen kuuluvuudesta tietoiseksi kokemukseksi siitä, että yksilöllä on jokin paikka, jossa hän tuntee olonsa turvalliseksi, jossa hänet huomataan ja tarpeen vaatiessa kannatellaan.

Musiikkipolkuni aikana olen päässyt olemaan osa monia eri yhteisöjä. Tärkeimmät ja merkittävimmät ystävyyssuhteeni olen solminut nimenomaan musiikin kautta. Mieleenpainuvimpia kokemuksia ovat olleet kesät Kälviän musiikkileireillä, Varusmiessoittokunnan palveluksen suorittaminen sekä opinpolun aloittaminen Tampereen konservatoriolla. Miksi juuri nämä ovat olleet niin mieleenpainuvia kokemuksia minulle? Toki koetun ja luodun musiikin tähden, mutta sitäkin enemmän niiden ihmisten tähden. Soittaessani sinfoniaorkesterissa olen osa kokonaisuutta. Yksin soittaessani oma stemmani ei juurikaan kuulosta miltään. Yhdessä oman sektioni kanssa stemmamme saa aikaiseksi suurempaa samaa massaa. Mutta yhdessä koko orkesterin muiden soitinsektioiden kanssa sointumaailma saa viimein muodon, ja se soi.

Musiikki on ollut minun lankani maailmaan tässä elämässä. Musiikki on tarjonnut minulle yhteisön silloin kun en ole tuntenut kuuluvani mihinkään. Musiikki on ollut se, joka on tarjonnut minulle toivoa, uskoa ja rauhaa. Musiikki on tarjonnut minulle turvaa ja kuuluvuutta. Uskon, että maailma olisi paljon parempi paikka elää, mikäli lapsille annettaisiin aseiden sijasta soitin käteen ja opetettaisiin yhteismusisointia toisten sortamisen sijaan.

Musiikin tavoin yhteisöllisyys ei näyttäydy tässä tutkielmassa puhtaana harmoniana. Yhteinen elämä ei tarkoita riitasoinnuista tai jopa “vääristä” äänistä vapaata yhteissoittoa. Yhteismusisointi on elävää musiikkia. Musiikki itsessään elää. Samoin elää myös yhteinen jaettu arki. Välillä siihen kuuluu epävireisyyttä, liian kovaa soittavia instrumentteja, kyydistä putoavia hiljaisia stemmoja ja väärin ajoitettuja sisääntuloja. Ja kyllä välistä joku soittaa myös vääriä ääniä. Yhteisöllisyys on arvokas mutta vaativa elämänmuoto ja arvo. Mutta kuten orkesterin soittaessakin, sen merkitys ei perustu ristiriitaisuuksien tai väärien äänien poissaoloon, vaan kykyyn kyetä jatkamaan yhteistä soittoa

niissäkin hetkissä, kun joku soittaa väärän äänen tai muutoin tulee haastava hetki vastaan. Itse asiassa juuri tällaisissa hetkissä yhteisön kantokyvyn merkitys korostuu. Kun joku soittaa vahingossa väärän äänen, ei ole muun orkesterin tehtävä pysähtyä ja alkaa taivastelemaan tämän yksittäisen ihmisen omaa epäonnistumista. Päinvastoin tarkoituksena on jatkaa eteenpäin, sillä musiikki virtaa aina eteenpäin. Tällöin yhteisö kantaa ja virheellisen äänen soittanut soittaja voi hypätä virtaan helposti takaisin mukaan. Yhteinen sointi ei synnykään siitä, että jokainen instrumentti orkesterissa soittaisi samaa ääntä, vaan kyllä se syntyy siitä, että erilaiset instrumentit soittavat erilaisia ja omia ääniään yhteen kuuntelevassa suhteessa toinen toisiinsa. Siitä on yhteinen harmonia tehty.

Tämän tutkielman tarkoitus on osallistua yhteiskuntatieteelliseen keskusteluun terveen kriittisellä otteella linkittyen modernin aikamme yksilökeskeisen ja menestymisen ihannoimaan kulttuuriin. Tutkielma ottaa kantaa myös johtamistutkimukseen siten, että kerätty aineisto koostuu pitkälti ikäihmisistä. Useinkaan johtamistutkimus ei suuntaudu ikäihmisiin, sillä yleensä tunnutaan keskittyvän vain heihin, jotka voivat vielä selkeästi tuottaa jotain työelämälle, organisaatiolle tai yhteiskunnalle ja siten johtamiselle. Mielestäni jokainen elämä on arvokas sen jokaisessa vaiheessa. Yhteiskunnan mitta on se, miten se huolehtii heikoimmistaan, ja tässä tapauksessa ikääntyvistä, ja välttämättä ei enää työelämässä olevasta väestön osastaan.

Jos haluan tiivistää tämän tutkielman sanoman yhteen ajatukseen, olkoon se tämä: Jokainen ihminen tarvitsee ja ansaitsee paikan, jossa hän saa olla oma itsensä osana omaa yhteisöä, tuntien yhteenkuuluvuuden tunnetta. Yhteisöllinen asuminen ei tarjoa yksiselitteistä ratkaisua aikamme haasteisiin, eikä yhteisöllisyys yksinään ole tae onnellisesta tai hyvästä elämästä. Kuitenkin ajattelen sen voivan tarjota suuntaa kohti sellaista arkea, jossa yhteisöllisyys ja yksilöllisyys eivät tukehduta toisiaan pois.

Ja kenties juuri tässä piilee yhteisöllisyyden todellinen kauneus. Se ei kykene lupaamaan virheetöntä tai täydellistä elämää. Se ei tee meistä haavoittumattomia eikä ylivoimaisia. Parhaimmillaan se tarjoaa yksilölle sen, mitä meistä jokainen tavalla tai toisella tietoisesti tai alitajuntaisesti tavoittelee tai kaipaa: kokemusta siitä, että kuulun, että minulla on merkitystä, ja että on joku, josta voin välittää ja joku, joka oikeasti näkee minut.

# 6. Lähdeluettelo

Aktiiviset Seniorit ry. (n.d.). *Loppukiri*. Haettu 26.7.2026 osoitteesta https://www.aktiivisetseniorit.fi/loppukiri/

Antonsich, M. (2010). Searching for belonging: An analytical framework. *Geography Compass, 4*(6), 644–659. https://doi.org/10.1111/j.1749-8198.2009.00317.x

Asunto Oy Helsingin Loppukiri. (n.d.). *As Oy Helsingin Loppukiri*. Haettu 26.7.2026 osoitteesta https://www.loppukiri.com/as-oy-helsingin-loppukiri/

Bauman, Z. (2001a). *Community: Seeking safety in an insecure world*. Polity Press.

Bauman, Z. (2001b). *The individualized society*. Polity Press.

Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. Psychological Bulletin, 117(3), 497–529. https://doi.org/10.1037/0033-2909.117.3.497

Beacham, J. (2018). Organising food differently: Towards a more-than-human ethics of care for the Anthropocene. *Organization, 25*(4), 533–549. https://doi.org/10.1177/1350508418777893

Beck, U., & Beck-Gernsheim, E. (2002). Individualization: Institutionalized individualism and its social and political consequences. SAGE Publications. https://doi.org/10.4135/9781446218693

Berkman, L. F., Glass, T., Brissette, I., & Seeman, T. E. (2000). From social integration to health: Durkheim in the new millennium. Social Science & Medicine, 51(6), 843–857. https://doi.org/10.1016/S0277-9536(00)00065-4

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. Qualitative Research in Psychology, 3(2), 77–101. https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa

Braun, V., & Clarke, V. (2022). *Thematic analysis: A practical guide*. SAGE Publications.

Brown, W. (2015). Undoing the demos: Neoliberalism's stealth revolution. Zone Books. https://doi.org/10.2307/j.ctt17kk9p8

Choi, J. S. (2004). Evaluation of community planning and life of senior cohousing projects in northern European countries. *European Planning Studies, 12*(8), 1189–1216. https://doi.org/10.1080/0965431042000289296

Cohen, A. P. (1985). The symbolic construction of community. Ellis Horwood; Tavistock Publications.

Cohen, S., & Wills, T. A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. Psychological Bulletin, 98(2), 310–357. https://doi.org/10.1037/0033-2909.98.2.310

Darwin, C. (1859). On the origin of species by means of natural selection, or the preservation of favoured races in the struggle for life. John Murray. https://doi.org/10.5962/bhl.title.82303

Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2018). Introduction: The discipline and practice of qualitative research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), The SAGE handbook of qualitative research (5th ed., pp. 1–26). SAGE Publications.

Diprose, R. (2002). Corporeal generosity: On giving with Nietzsche, Merleau-Ponty, and Levinas. State University of New York Press.

Dugatkin, L. A. (1997). Cooperation among animals: An evolutionary perspective. Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/oso/9780195086218.001.0001

Dupuis, A., & Thorns, D. C. (1998). Home, home ownership and the search for ontological security. The Sociological Review, 46(1), 24–47. https://doi.org/10.1111/1467-954X.00088

Emerson, R. M., Fretz, R. I., & Shaw, L. L. (2011). Writing ethnographic fieldnotes (2nd ed.). University of Chicago Press. https://doi.org/10.7208/chicago/9780226206868.001.0001

Fineman, M. A. (2004). The autonomy myth: A theory of dependency. The New Press.

Fromm, D. (1991). Collaborative communities: Cohousing, central living, and other new forms of housing with shared facilities. Van Nostrand Reinhold.

Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Stanford University Press.

Gilligan, C. (1982). *In a different voice: Psychological theory and women's development*. Harvard University Press.

Gould, S. J. (1991). *Bully for brontosaurus: Reflections in natural history*. W. W. Norton.

Gouldner, A. W. (1960). The norm of reciprocity: A preliminary statement. American Sociological Review, 25(2), 161–178. https://doi.org/10.2307/2092623

Gronn, P. (2002). Distributed leadership as a unit of analysis. The Leadership Quarterly, 13(4), 423–451. https://doi.org/10.1016/S1048-9843(02)00120-0

Hammersley, M., & Atkinson, P. (2019). Ethnography: Principles in practice (4th ed.). Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315146027

Hancock, P. (2008). Embodied generosity and an ethics of organization. *Organization Studies, 29*(10), 1357–1373. https://doi.org/10.1177/0170840608093545

Haraway, D. (1988). Situated knowledges: The science question in feminism and the privilege of partial perspective. Feminist Studies, 14(3), 575–599. https://doi.org/10.2307/3178066

Harding, S. (1991). Whose science? Whose knowledge? Thinking from women's lives. Cornell University Press.

Harvey, D. (2005). A brief history of neoliberalism. Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/oso/9780199283262.001.0001

Hawkins, M. (1997). Social Darwinism in European and American thought, 1860–1945: Nature as model and nature as threat. Cambridge University Press.

https://doi.org/10.1017/CBO9780511558481

Held, V. (2006). The ethics of care: Personal, political, and global. Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/0195180992.001.0001

Hillery, G. A., Jr. (1955). Definitions of community: Areas of agreement. Rural Sociology, 20(2), 111–123.

Hirsjärvi, S., & Hurme, H. (2008). *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus.

Jaakkola, J. (Juontaja). (2025, 1. huhtikuuta). Liisa Keltikangas-Järvinen: Miten minusta tulee minä? [Podcast-jakso]. *Väkevä elämä – viisaampi mieli, vahvempi keho*. https://open.spotify.com/episode/4Hw8Nx99HpKuiKwLg8me2Q?si=e483f02b010b4242

Jarvis, H. (2011). Saving space, sharing time: Integrated infrastructures of daily life in cohousing. *Environment and Planning A, 43*(3), 560–577. https://doi.org/10.1068/a43296

Keltikangas-Järvinen, L. (2026). *Itsekkyyden aika: Miten yltiöyksilöllinen kulttuurimme sai meidät voimaan pahoin*. WSOY.

Kinna, R. (1995). Kropotkin's theory of mutual aid in historical context. *International Review of Social History, 40*(2), 259–283. https://doi.org/10.1017/S0020859000113227

Kittay, E. F. (1999). Love's labor: Essays on women, equality, and dependency. Routledge.

Kropotkin, P. (1902). Mutual aid: A factor of evolution. McClure, Phillips & Co. https://archive.org/details/cu31924030243640

Kuula, A. (2006). *Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Vastapaino.

Kuurne, K., & Vieno, A. (2022). Developing the concept of belonging work for social research. *Sociology, 56*(2), 280–296. https://doi.org/10.1177/00380385211037867

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *InterViews: Learning the craft of qualitative research interviewing* (2nd ed.). SAGE Publications.

Laamanen, M., Moser, C., Bor, S., & den Hond, F. (2020). A partial organization approach to the dynamics of social order in social movement organizing. *Current Sociology, 68*(4), 520–545. https://doi.org/10.1177/0011392120907643

Labit, A. (2015). Self-managed co-housing in the context of an ageing population in Europe. Urban Research & Practice, 8(1), 32–45. https://doi.org/10.1080/17535069.2015.1011425

Lapin yliopisto. (2025). Hyvä tieteellinen käytäntö. https://ulapland.fi/tutkimus/vastuullinen-tutkimus/hyva-tieteellinen-kaytanto/ X

Manz, C. C., & Sims, H. P., Jr. (1987). Leading workers to lead themselves: The external leadership of self-managing work teams. Administrative Science Quarterly, 32(1), 106–129. https://doi.org/10.2307/2392745

Mauss, M. (1990). *The gift: The form and reason for exchange in archaic societies* (W. D. Halls, Trans.). Routledge. (Original work published 1925)

McMillan, D. W., & Chavis, D. M. (1986). Sense of community: A definition and theory. Journal of Community Psychology, 14(1), 6–23. https://doi.org/10.1002/1520-6629(198601)14:1<6::AID-JCOP2290140103>3.0.CO;2-I

Molm, L. D. (2010). The structure of reciprocity. Social Psychology Quarterly, 73(2), 119–131. https://doi.org/10.1177/0190272510369079

Museovirasto. (2020, 17. joulukuuta). *Saunaperinne Suomesta valittiin Unescon aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon*. https://www.museovirasto.fi/fi/ajankohtaista/saunaperinne-unescon-aineettoman-kulttuuriperinnon-luetteloon

Noddings, N. (1984). *Caring: A feminine approach to ethics and moral education*. University of California Press.

Ostrom, E. (1990). Governing the commons: The evolution of institutions for collective action. Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/CBO9780511807763

Parker, M. (2002). *Against management: Organization in the age of managerialism*. Polity Press.

Parker, M., Cheney, G., Fournier, V., & Land, C. (2014). The question of organization: A manifesto for alternatives. ephemera: theory & politics in organization, 14(4), 623–638. https://repository.essex.ac.uk/12326/

Pearce, C. L., & Conger, J. A. (toim.). (2003). Shared leadership: Reframing the hows and whys of leadership. SAGE Publications. https://doi.org/10.4135/9781452229539

Pullen, A., & Rhodes, C. (2015). Ethics, embodiment and organizations. *Organization, 22*(2), 159–165. https://doi.org/10.1177/1350508414558727

Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.

Puusa, A., & Juuti, P. (toim.). (2020). Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus.

Reedy, P., King, D., & Coupland, C. (2016). Organizing for individuation: Alternative organizing, politics and new identities. *Organization Studies, 37*(11), 1553–1573. https://doi.org/10.1177/0170840616641983

Ruiu, M. L. (2016). The social capital of cohousing communities. *Sociology, 50*(2), 400–415. https://doi.org/10.1177/0038038515573473

Sahlins, M. (1972). *Stone age economics*. Aldine-Atherton.

Sargisson, L. (2012). Second-wave cohousing: A modern utopia? *Utopian Studies, 23*(1), 28–56. https://doi.org/10.5325/utopianstudies.23.1.0028

Schiller-Merkens, S. (2024). Prefiguring an alternative economy: Understanding prefigurative

organizing and its struggles. *Organization, 31*(3), 458–476. https://doi.org/10.1177/13505084221124189

Sennett, R. (1998). The corrosion of character: The personal consequences of work in the new capitalism. W. W. Norton.

Sevenhuijsen, S. (1998). Citizenship and the ethics of care: Feminist considerations on justice, morality and politics (L. Savage, Trans.). Routledge. (Original work published 1996)

Sober, E., & Wilson, D. S. (1998). Unto others: The evolution and psychology of unselfish behavior. Harvard University Press.

Swann, T. (2023). 'Anarchist technologies': Anarchism, cybernetics and mutual aid in community responses to the COVID-19 crisis. *Organization, 30*(1), 193–209. https://doi.org/10.1177/13505084221090632

Tronto, J. C. (1993). Moral boundaries: A political argument for an ethic of care. Routledge. https://doi.org/10.4324/9781003070672

Tronto, J. C. (2013). Caring democracy: Markets, equality, and justice. New York University Press. https://doi.org/10.18574/nyu/9780814770450.001.0001

Tummers, L. (2016). The re-emergence of self-managed co-housing in Europe: A critical review of co-housing research. *Urban Studies, 53*(10), 2023–2040. https://doi.org/10.1177/0042098015586696

Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (uudistettu laitos). Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2019). Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakkoarviointi Suomessa: Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakkoarvioinnin_ohje_2019.pdf

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2023). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa: Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf

Valtonen, A., & Viitanen, M. (2020). Ryhmäkeskustelut laadullisena tutkimusmetodina. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät (s. 118–130). Gaudeamus.

Vestbro, D. U., & Horelli, L. (2012). Design for gender equality: The history of co-housing ideas and realities. Built Environment, 38(3), 315–335. https://doi.org/10.2148/benv.38.3.315

Vijay, D., Berkowitz, H., Huybrechts, B., Audebrand, L. K., Barros, M., & Fotaki, M. (2026). Another world is possible—it is already here: A review and research agenda on alternative organizing. Academy of Management Annals, 20(1), 155–203. https://doi.org/10.5465/annals.2024.0102

WHO Commission on Social Connection. (2025). *From loneliness to social connection: Charting a path to healthier societies. Report of the WHO Commission on Social Connection.* World Health Organization. https://www.who.int/groups/commission-on-social-connection/report/

Wickström, A., Kangas-Müller, L., Lafaire, A. P., & Soini, A. (2025). Centering the dialogicity of care: A posthuman exploration of the politics of liveability in alternative organizing. *Organization Studies, 46*(11), 1615–1639. https://doi.org/10.1177/01708406251357834

Wiles, J. L., Leibing, A., Guberman, N., Reeve, J., & Allen, R. E. S. (2012). The meaning of "aging in place" to older people. The Gerontologist, 52(3), 357–366. https://doi.org/10.1093/geront/gnr098

Williams, J. (2005). Designing neighbourhoods for social interaction: The case of cohousing. *Journal of Urban Design, 10*(2), 195–227. https://doi.org/10.1080/13574800500086998

World Health Organization. (2015). *World report on ageing and health*. https://www.who.int/publications/i/item/9789241565042

Yuval-Davis, N. (2006). Belonging and the politics of belonging. *Patterns of Prejudice, 40*(3), 197–214. https://doi.org/10.1080/00313220600769331

Zanoni, P., Contu, A., Healy, S., & Mir, R. (2017). Post-capitalistic politics in the making: The imaginary and praxis of alternative economies. *Organization, 24*(5), 575–588.

https://doi.org/10.1177/1350508417713219